

PRIMUL REDACTOR VASILE / VASKO POPA

Lumina

REVISTĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ TRANSFRONTALIERĂ

Anul LXXVIII, SERIA NOUĂ, NR. 7-9 / 2025 (689-691) Apariție trimestrială

Număr ilustrat de Daniela Barbulov

Editorial

Marina KALKAN

O revistă, o comunitate 3

Repere științifice

Carmen DURA

Muzica nevăzută a poeziei lui Lucian Blaga: de la instrumente poetice la fluiditatea suprarealistă 5

Libertatea 80

Valentin MIC

Libertatea – 80 de ani de cultură, identitate și continuitate românească în Serbia
File de memorie și destin colectiv 15

Semnale

Marina KALKAN

Eminescu în paginile revistei *Lumina* – o memorie vie (Ioan Baba, *Mihai Eminescu 175 – Bibliografie – LUMINA 1947 – 2025*, Panciova, Editura Libertatea, 2025) 29

Delia MUNTEAN

Vasa Barbu. „La masa tăcerii mele” (Vasa Barbu, *Demascare*, Zrenianin, Editura ICRV, 2024) 31

Vasa BARBU

Acum se spulberă toate distanțele, Trecutul niciodată nu trece, Destine, destine, Și anii vin și iarăși vin, Tu ești o voce-n vânt 34

Marina KALKAN

Copilăria ca literatură (Mariana Stratulat, *Avanture malog Darka*, Panciova, Mali Nemo – Libertatea, 2025) 37

Mariana STRATULAT

Aventurile micuțului Darko – roman pentru copii (Țara Aventurilor Infinite, Cel mai frumos cadou sub cel mai trist cer (Surioara din acvariu)) 39

Florian COPCEA

Fascinația postmodernismului sau insurgența imaginarului poetic (Jovan Zivlak, *Sub nori*, Iași, Editura Junimea, 2018) 43

Marina KALKAN

Poezia ca formă de introspecție (Gordana Kovačević, *У нескы чећања у ценку / În nisipul amintirilor și umbrelor*, Panciova, Mali Nemo – Libertatea, 2025) 47

Gordana KOVAČEVIĆ

Orașe, În coroana fericirii, Reflexie, În Boka Kotorska 48

Zoran SLAVIĆ

Genealogia și „arheologia” paginilor lui Mandić 51

Marina KALKAN

Harta unei geografii lirice (Florian Copcea, *Arca lui Vasko*, Panciova, Editura Libertatea, 2025) 55

Simion Felix Marțian

Căutări, Preludiu autumnal, Sonet stelar, Sonetul cascadei, Sonetul cuibului de barză 57

Arhipelaguri culturale

Ana JOMPAN-CODILĂ

Mihai Bica. Incursiune în lumea teatrală și picturală **61**

Verica PREDA PreVera

Dacă astăzi Vasko și Nichita ar scrie versuri. Eșeu despre poezie, prietenie și cultură fără granițe **69**

Victor RUSU

„...Și e o stea pe care o vom numi Arghezi...” **71**

Florian COPCEA

Modelele intelectuale ale logosului eminescian **79**

Calendar

Marina KALKAN

Olimpiu Baloș 75: Un portret liric al unei voci discrete **89**

Olimpiu BALOȘ

Lebăda de bronz, Zămislire, Printre degetele murdare de scris, Vers pentru Banat, Pentru mileniul trei **91**

Marina KALKAN

Menire în doi – poezia schimbării **95**

Petru CÂRDU

Invitație la eu, Geneza încă nenăscută, Autoportret cu eu și fără eu, (TU ADUSĂ ÎN MINE) **98**

Dialog

Mariana STRATULAT

Scriitorii trebuie să fie pe măsura timpului (interviu cu Varujan Vosganian, președintele Uniunii Scriitorilor din România) **101**

Orizonturi artistice

Marina KALKAN

Educație, patrimoniu și creație (interviu cu Daniela Barbulov) **109**

Punți literare

Ljubomir SIMOVIĆ

Moartea poetului – Album cu fotografii din Grecia, Delphi, Privind tabloul „Natură statică cu vas de staniu” de Pieter Claesz, în Vechea Pinacotecă din München, Tabloul „Bucătăreasa” de Gabriel Metsu, În fața tabloului „Guvernatori ai Ghildei Negustorilor de Vinuri din Amsterdam” de Ferdinand Bol, Întrebare în fața tabloului „Natură statică cu cirește și brânză” de Luis Mendez, pictat pentru colecția regală din Palatul Aranjuez, Iarna rusească, Cină pe Neva, Două momâi în stepă, Moartea poetului, Domentian **113**

Instrucțiuni pentru autori **123**

Instrucțiuni pentru recenzenți **125**

O revistă, o comunitate

Marina KALKAN

Ne regăsim din nou împreună, în paginile *Lumini*, cu un nou număr care aduce laolaltă literatură și artă.

Laolaltă este, de fapt, cuvântul care definește raportul revistei cu comunitatea pe care *Lumina* o are în jurul său. *Lumina* a fost întotdeauna mai mult decât o publicație: a fost și rămâne o comunitate culturală, o comunitate alcătuită din autori, colaboratori și cititori. Veți regăsi și în acest număr articole și studii care poartă amprenta acestei comunități. Ne dorim ca fiecare pagină să fie o invitație la reflecție și, în același timp, un punct de pornire pentru dialoguri noi, dincolo de limitele tiparului.

În această ordine de idei, rolul unei reviste culturale nu se limitează la a publica texte; el constă și în a crea legături. *Lumina* vrea să rămână o punte între generații, între tradiție și inovație, între cititori și autori. Ne dorim să construim împreună un spațiu în care întrebările să fie la fel de prețioase ca răspunsurile, iar diversitatea de opinii să fie o sursă de bogăție. Comunitatea care se regăsește în paginile noastre dovedește că literatura și arta pot fi forțe de coeziune, capabile să depășească granițe geografice sau generaționale. În acest spirit, fiecare ediție devine un prilej de întâlnire și de reafirmare a valorilor care ne definesc și ne inspiră să construim, împreună, un spațiu cultural durabil.

În final, vă invităm să priviți acest număr nu doar ca pe o colecție de texte, ci ca pe un spațiu comun, o agora culturală în care fiecare voce contează. Împreună, putem păstra vie această flacără care luminează de 78 de ani și să o ducem mai departe, către generațiile ce vor veni.

Muzica nevăzută a poeziei lui Lucian Blaga: de la instrumente poetice la fluiditatea suprarealistă

Motto:

„...din umbră mă ispitesc singur să cred
că lumea e o cântare.”

(Biografie)

Carmen DURA

Universitatea din Novi Sad

Facultatea de Filosofie

Departamentul de Limba și literatura română

Institutul Limbii Române, București

Primit în 2 septembrie 2025

Acceptat pentru publicare

în 15 septembrie 2025

Rezumat: Lucrarea prezentă își propune să analizeze aspecte muzicale din poezia scriitorului Lucian Blaga, pornind de la ideea că orfismul blagian e ascuns în metaforismul poeziilor, în preocuparea pentru utilizarea unor sunete și instrumente muzicale mai mult sau mai puțin convenționale, prin anumite dislocări sintactice care generează o tensiune artistică ontologică. Dintre instrumentele clasice și populare abordate metaforic de poet, am analizat clopotul, harfa, fluierul, naiul, talanga, iar dintre sunetele și instrumentele neconvenționale ne-am oprit la șoaptă, zvon, bătaia inimii, zumzet, gângurit, ecou, strigăt, chiot, râsul isteric, fluierat, osul morților. Nu am trecut cu vederea vocea umană și inima ca instrumente muzicale și nici cântecul insectelor și al păsărilor. Un alineat este dedicat tăcerii, ca modalitate de rostire sacră, utilizată frecvent de poet. De asemenea, discursul poetic fluid, glisând de la o imagine poetică la alta, creând numeroase sinestezii inedite, îl apropie pe Blaga de suprarealismul salvadordalian. Fluidizarea formelor înscrie poezia sa într-o estetică a instabilului, a inconsistenței materiei, potențând misterul metafizic, revelat omului doar parțial.

Cuvinte-cheie: Blaga, muzică, metaforă, poezie, fluiditate.

Anul acesta se împlinesc 130 de ani de la nașterea poetului Lucian Blaga, prilej de reflecție asupra operei sale, de reinterpretare din noi perspective și de reafirmare a autenticității și valorii sale perene. Aparținând modernismului interbelic cu influențe expresioniste, poetul transcende prin creația sa timpul, fiind unul dintre cei mai mari poeți pe care i-a dat literatura română. Creator de limbaj metaforic, utilizând imagini plastice

care îl apropie de viziunea artistică a suprarealismului dalian, poezia blagiană este dominată de o muzică nevăzută, reflectând aspirația spre sacru și relevând o dimensiune onirică și transcendentă. Muzicalitatea poeziei sale nu are doar o funcție decorativă și nu este atât de vizibilă precum în poezia simbolistilor, dar aceasta transpare din ritmul interior, din melosul diferit al textelor, din folosirea instrumentelor muzicale convenționale sau mai puțin convenționale, din prelucrarea motivelor muzicale în metafore revelatorii și, nu în ultimul rând, din tăcerea care devine sunet mistic și expresie a inefabilului.

Deși multe din textele sale sunt scrise cu versificație modernă, lirismul blagian este profund muzical și ascuns în ritmicitatea lentă, în pauzele solemne, în cuvintele care sunt desprinse din vers, parcă nefiresc, apărând în versuri suspendate, ca un sunet al clopotului, rar și grav. De exemplu, în poezia *La câmpăna apelor*, din volumul omonim (1933)¹, astfel de versuri apar izolate, deși morfosintactic sunt legate de versul anterior, desprinderea lor este forțată, ca și cum toată greutatea mesajului ar cădea pe aceste lexeme: „Tu ești în vară, eu sunt în vară. În vară/*pornită*/către sfârșit [...] Ne-aplecăm peste stânci, sub albastrul/*neîmplinit*/ [...] Privește în jos! Privește-ndelung, dar să nu/*vorbim*/ [...] Ne-ascundem - stins arzând - după/*năluca de vară*.” Dislocarea sintactică dintre adjectiv și substantivul determinat (*vară/pornită*), dintre negația verbului precedată de morfemul conjunctiv și verbul însuși (*să nu/vorbim*) sau dintre prepoziție și sintagma nominală (*după/năluca de vară*) creează o pauză vizuală și fonică, iar această fisură semantică și gramaticală intenționată de către poet face ca acele cuvinte izolate să joace rolul unui ecou, ca o revelație ce nu s-a produs la timp, ci vine cu întârziere. Izolarea acestor cuvinte funcționează asemenea unei pauze muzicale, unei sincope muzicale, în care efectul poetico-muzical este obținut din mutarea accentului dintr-o poziție sintactică normală pe o alta, neobișnuită. Astfel, în structurile nominale „în vară/*pornită*” și „subt albastrul/*neîmplinit*”, accentul se mută de pe substantiv pe adjectiv, nefiresc, deoarece, în mod frecvent, când vrem să realizăm acest aspect lingvistic, așezăm adjectivul în fața substantivului (*pornita vară*). Albastrul nu mai este doar o culoare, ci relevă o ruptură dintre om și transcendent în gestul simbolic de a atinge absolutul. Dislocarea sintactică dintre negație, morfemul de conjunctiv și verb are efecte profunde asupra ritmului, muzicalității și tensiunii semantice. Cadența lentă din „Privește-ndelung”, este întreruptă brusc prin conjuncția adversativă „dar” și prin decupajul sonor „să nu/*vorbim*.” Muzicalitatea fracturată este o strategie poetică în care accentul cade pe interdicția sonoră „nu”, generând tensiune între vedere (*privește*) și rostire (*să nu/vorbim*). Aceste jocuri ritmice și sonore sunt frecvente în lirica lui Blaga, fiind o expresie a *weltanschauungului* poetic: între lume, cuvânt și Creator există o ruptură, iar rostirea poetică este întotdeauna incompletă, sacadată, întârziată.

¹ Textele poetice sunt selectate din volumul Lucian Blaga, *Opera poetică*, prefață de George Gană, ediție îngrijită de George Gană și de Dorli Blaga, Editura Humanitas, București, 2024.

Dintre instrumentele sacre și arhetipale, întâlnim la Blaga *clopotul*, care apare cu sensul denotativ și cu funcția lui sonoră, vestind adeseori înserarea sau momentul vecerniei („Subt clopot de vecerne Pan e trist.” - *Moartea lui Pan. III Umbra*; „Peste-aceleași arătări și-aceleași case/clopot de sear-aud.” - *Așfințit*), dar este prelucrat și conotativ, sub forma unor comparații sau metafore („În limpezi depărtări aud din pieptul/unui turn/cum bate ca o inimă un clopot.” - *Gorunul*; „Când șarpele întinse Evei mărul, îi vorbi/c-un glas ce răsuna/de printre frunze ca un clopoțel de-argint.” - *Eva*; „Viața mea a fost tot ce vrei./câteodată fiară, câteodată floare,/câteodată clopot - ce se certa cu cerul.” - *Călugărul bătrân îmi șoptește din prag*). Imaginea *clopoțelului de-argint* devine o parodie a sacralului și, în ciuda frumuseții sale, aici este un instrument prin care se strecoară minciuna și răul în lume. Melodia cântată de el conține note disonante, atât de necunoscute cuplului paradisiac, pentru că răul nu vine în mod vizibil, cu zgomot, ci sub forma frumuseții și a cântecului. Metaforele blagiene *inimă-clopot*, *viață-clopot* sugerează misterul existențial, inima și viața devin clopote interioare, cutii de rezonanță ale trăirii și ale tainei.

Dintre instrumentele clasice, întâlnim la Blaga harfa. Poetul unește imagini vizuale pentru a obține efecte sonore. În poezia *Primăvară*, vântul e un artist visător care, cu degetele sale lungi, pătrunde prin firele de păianjen pentru a cânta: „Visător cu degetele-i lungi pătrunde vântul/printre ramuri și pe fire de păianjen/cântă bietul ca pe-o harfă”.

Resemantizarea unor instrumente muzicale revelează noi sensuri poetice și deschid noi perspective de înțelegere a acestora. Plecând de structuri nominale obișnuite, Blaga schimbă al doilea termen din sintagmă, pulsând pe ideea de mister și de inefabil. Sufletul își va continua povestea și „dorul sugrumat” peste veacuri în alt suflet de poet, „pe coarde dulci de liniște, pe harfă de-ntuneric” (*Liniște*).

Instrumentele cu rezonanță populară (*naiul* și *fluiorul*) apar conectate cu personaje mitologice, cum ar fi zeul Pan: „Am stăpânit cândva un cer de stele/și lumilor/eu le cântam din nai. (*Moartea lui Pan. IV Pan cântă*); „Odată zeul își cioplea/un fluior din nuia de soc.” (*Moartea lui Pan. V Păianjenul*). În alte poezii, fluiorul, instrument pastoral, devine la Blaga un simbol al morții („cu fluier greierii umblă/până-n pragul sicrielor/și-acolo mor.” - *Echinocțiu*) sau un simbol al lipsei de speranță în fața transcendentului care se refuză omului („Un fluior seacă, altul nu s-arată.” - *Fum căzut*).

Un alt instrument popular, *talanga*, este valorificat în poezia *Călugărul bătrân îmi șoptește din prag*: „Azi tac aici, și golul mormântului/îmi sună în urechi ca o talangă de lut.” Imagine a golului și a morții, Blaga utilizează ca material pentru talangă, în loc de metal, lutul, un material neobișnuit pentru un instrument de percuție, dar cu evidente conotații tanatice.

Deși instrumentele muzicale clasice sunt puține în lirica autorului, există numeroase sunete neconvenționale ale naturii și ale lumii, a căror intensitate

diferă în funcție de semnificația pe care le-o conferă poetul. Astfel, întâlnim șoapta, zvonul, bătaia inimii, zumzetul, ecoul, strigătul, gânguritul, chiotul, râsul isteric, fluieratul, osul morților. Ele produc o sonoritate intrinsecă, trupul omului și elementele naturii devenind instrumente senzoriale și sonore, cutii de rezonanță ale misterului. Poetul înlocuiește adeseori cuvântul prin vibrația șoaptei, a ecoului, a zumzetului.

Zvonul, sunet tainic, creează o muzicalitate ce nu vine din afară, ci din intimitatea tainică a naturii, și transformă trupul într-un instrument prin care curge liniștea (*Gorunul*): „și-n zvonuri dulci/îmi pare/că stropi de liniște îmi curg prin vine/nu de sânge.”

Bătaia inimii, un act aparent mecanic și fiziologic, dar în care se ascunde taina vieții, nu se revelează decât în tăcere și cu o apropiere sfioasă și aproape sacră a poetului de pământul-mamă (*Pământul*): „Ca să-l aud mai bine mi-am lipit/de glii urechea - îndoielnic și supus -/și pe sub glii ți-am auzit/a inimei bătaie zgomotoasă”. În poezia *Sufletul satului*, ritmicitatea biologică a bătailor inimii se transfigurează într-o ritmicitate telurică, sacră, a satului: „Aici orice gând e mai încet,/și inima-ți zvâcnește mai rar,/ca și cum nu ți-ar bate în piept,/ci adânc în pământ undeva.” Ritmul inimii devine mai lent, grav, sacadat, inima devenind un metronom care îl apropie pe poet de veșnicie (*Sufletul satului*): „Eu cred că veșnicia s-a născut la sat.”

Strigătul are semnificații poetice multiple. Strigătul poate fi urmarea revelației tainei iubirii. Aproximarea feminină descoperă vraja despre care povestea magul (*Din părul tău*): „Și-acum, când tu-mi îneci obrazii, ochii/în părul tău [...] și strig,/și strig,/și-ntâia oară simt/întreaga vrajă ce-a cuprins-o magul/în povestea lui.” În poezia *Sus*, prin strigăt se aude ecoul numelui iubitei: „de-mi pare că de ți-aș striga/în zare - numele - /i-aș auzi ecoul/răsfrânt de bolta cerului.” În alte situații, strigătul e chemarea iubirii („Lacomii și flămânzi îmi strigă ochii,/veșnic nesățui ei strigă/după ochii tăi...” - *Primăvară*) sau a copilăriei („Numai sângele meu strigă prin păduri/după îndepărtata-i copilărie,/ca un cerb bătrân/după ciuta lui pierdută în moarte.” - *În marea trecere*). În poezia *Din cer a venit un cântec de lebedă*, strigătul devine expresia sonoră a recunoașterii de către poet a vinovăției de a fi om: „Și-acuma strig:/O, nu mai sunt vrednic/Să trăiesc printre pomi și printre pietre.”

Opusul strigătului este *tăcerea*, nimic nou pentru poetul care nu vorbise până la patru ani și care, mai târziu, se autodefinia astfel în *Autoportret*: „Lucian Blaga e mut ca o lebedă.” Rostirea cu întârziere a logosului și vocația filosofică a poetului îmbracă într-un spirit hieratic întreaga creație artistică. Într-un crochiu făcut poetului Lucian Blaga în *Rotonda plopilor aprinși*, poetul Valeriu Anania îl descria în aceeași manieră pe artistul din Lancrân: „[...] lirica lui mi-a făurit imaginea unui poet hieratic, ofician în sfânta sfintelor, de care nu poți să te apropii fără sentimentul că profanezi ceva, fie pe el, fie divinitatea căreia îi slujește, fie chiar lespede pe care

nu ți-ai scos sandalele.”² Tăcerea, absență a sunetului, sunet necântat și nerostit, devine la Blaga o expresie a misterului poetic (*Pământul*): „Tăcere-apăsătoare stăpânea pământul.” În alte contexte, tăcerea ascunde taina cuvântului și a plămădării momentelor esențiale ale vieții. În fond, cele mai importante aspecte ale vieții sunt însoțite de taina nerostirii. Doar în tăcere poți auzi cum se plămădește sicriul din trunchiul gorunului (*Gorunul*): „și mut/ascult cum crește-n trupul tău sicriul/sicriul meu.” Imaginea fasciculu- lui de lumină care se lovește de geamul poetului provocând o ușoară auditi- e muzicală nu ar putea fi auzită decât datorită liniștii universului exterior. Tă- cerea materiei relevă sunetul luminii (*Liniște*): „Atâta liniște-i în jur de-mi pare că aud cum se izbesc de geamuri razele de lună.” În poezia *Stalactita*, tăcerea devine a doua natură a poetului, facilitând o metamorfoză a cerului care împietrește la atingerea poetului: „Tăcerea mi-este duhul [...] / Lin, / lin, / lin - picuri de lumină și stropi de pace - cad neconținut/din cer/și împietresc – în mine.”

O altă formă de manifestare a tăcerii sau apropiată de aceasta este *șoptitul*, care e undeva situat, ca sonoritate, între rostire și nerostire, și poate fi sino- nim cu alte sunete similare, întâlnite în lirica blagiană: gânguritul, murmurul, zumzetul. Prin șoptă se rostesc iubirile, dorurile, „marea trecere” sau înțele- surile vieții. Filosoful Blaga nu se așează în agora ideilor pentru a vorbi des- pre marile teme ale filosofiei, ci vorbește șoptit, la ureche, folosind „cuvinte stinse”, ce sunt adresate, îndeosebi, persoanei iubite: „Și totuși tu-mi șoptești: «Mi-e așa de dor/de tine!» / Așa de tainic tu mi-o spui și dornic, parc-aș fi/ pribeag pe-un alt pământ.” (*Dorul*); „[...] iubita mea, în miez de noapte, când șoptim/în taină vorbe mari despre-nțeleșul vieții.” (*Veșnicul*); „Cu cuvinte stinse în gură/am cântat și mai cânt marea trecere,/somnia lumii, îngerii de ceară.” (*Biografie*). Tăcerea e și un semn al atitudinii stoice în fața întâmplă- rilor vieții. Pelerin apter, care umblă prin lume ca fiecare, poetul nu e totuși ca fiecare dintre noi, deoarece umbletul său e când pe *coperișele iadului*, când pe *muntele cu crini*, iar, în această peregrinare, își duce soarta în tăcere (*Biografie*): „De pe-un umăr pe altul/tăcând îmi trec steaua ca o povară.” În poezia *Eva*, șopta e glasul demonului care seduce și ispitește: „Dar s-a în- tâmplat că-i mai șopti apoi/și ceva la ureche/încet, nespun de încet./ceva ce nu se spune în scripturi.”

Gânguritul, murmurul, zumzetul iau forma unor metafore muzicale: gân- guritul e șopta izvorului („Adie-mi în ureche gânguritul de izvoare...” - *Stri- găt în pustie*), tainele ascunse în pământ cântă în surdină („Țărâna e plină de zumzetul tainelor,/dar prea e aproape de călcâie/și prea e departe de frunte.” - *Din cer a venit un cântec de lebedă*). În poezia *Ce aude unicornul*, poetul ne dezvăluie multitudinea de sunete care pot fi auzite de inorogul ce peregrinea- ză prin „lumea poveștilor”, prin „murmurul mărilor”, prin „lumea aievelor”,

2 Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinși*, Editura Cartea Românească, 1983, p. 167.

prin „vuietul timpului” și prin „zvонul eonului”, ascultând, ca într-un crescendo muzical, povestea omului izgonit din paradis, plângându-și condiția de damnat: „zumzetul veștilor”, „plânsetul țărilor”, „cântecul Evelor”, „glasul nimicului”, „bocetul omului”.

În opoziție cu sunetele diafane, la Blaga apar frecvent chiotul, râsul isteric, fluieratul, expresii muzicale ale entuziasmului, ale disperării, ale fricii de moarte sau ale *ἔκστασις*-ului poetic.

Chiotul și râsul isteric devin modalități prin care poetul încearcă să înfrunte amarul „marii treceri”, așa cum afirmă în *Veniți după mine, tovarăși!*: „C-un chiot vreau astăzi să-nchin/în cinstea sălbaticii mele minuni, care pleacă/lă-sându-mă singur,/cu plânsul,/cu voi,/și cu toamna.”; „durerile nu sunt adânci decât atuncea/când rîd./Să rîdă deci astăzi în mine/amarul/și-n hohote mari să-și arunce pocalul în nori!//Veniți lângă mine, tovarăși, să bem!/Ha, ha!” *Extasisul* dionisiac al poetului se încheie cu imaginea byroniană a creierului său lăsat moștenire ca pocal („And when, alas! our brains are gone,/What nobler substitute than wine? - *Lines Inscribed upon a Cup Formed from a Skull*³): „dar vă las moștenire/superbul meu creier, din care să beți/pelin...”. Multe din metaforele muzicale blagiene sunt obținute din asocierea unei imagini sonore cu una vizuală (*Strigăt în pustie*): „Cu *chiotele-ți de lumină*/și cu-adâncul ochilor de mare,/cu urmele în lut ce ți le lasă/număratele fecioare/cutremurate-n clipa asta/de-un dor/pe minunatul tău pământ,/te chem:/vino, Lume,/vin’.”

Fluieratul este o altă modalitate a sufletului de a face față spaimei de moarte (*Flori de mac*): „În frunza de cucută-amară/îmi fluier bucuriile-și-o neînțeleasă teamă/de moarte mă pătrunde.” Fluieratul este un semn al regretului, poetul *iși fluieră bucuriile* cu sentimentul celui care știe că în final va pierde.

Un alt instrument neconvențional este *osul*, adică materia brută din care mai târziu se vor confecționa instrumentele muzicale. La Blaga nu este vorba despre orice fel de os, ci despre *osul morților*, a cărui melodie înlocuiește cuvântul (*Strofe de-a lungul anilor*): „Când între lipsă și prisos/ne bucurăm de câte sunt/și cântă pe subt glii un os - /mai e nevoie de cuvânt?”.

Vocea umană, ca instrument de cântat, este și ea prezentă în lirica blagiană. La Blaga, dorul nu se rostește, ci se cântă: „Femeie/[...] Mai cântă-mi înc-o dată dorul tău,/să te ascult.” (*Dorul*); „În piept/mi s-a trezit un glas străin/și-un cântec cântă-n mine-un dor/ce nu-i al meu.”; „O, cine știe - suflete, -n ce piept îți vei cânta/[...] dorul sugrumat și frânta bucurie de viață? (*Liniște*). Prin vocea umană sunt cântate bucuria vieții și iubirea (*În lan*): „, [...] o fată/ [...] strânge cu privirea snopii de senin/ai cerului/și cântă.”; „Ea cântă/și eu ascult./ Pe buzele ei calde mi se naște sufletul.” Uneori, omul este doar purtătorul cântecului (*Noi, cântăreții leproși*): „Noi suntem numai purtători de cântec/sub gliia neagră a tăriilor,/noi suntem numai purtători de cântec/pe la porți închise”. În

3 George Gordon Byron, *Lines Inscribed upon a Cup Formed from a Skull*, în <https://www.gutenberg.org/files/8861/8861-h/8861-h.htm#section108>, accesat online 02.09.2025, ora 14.10.

fața tainelor lumii, poetul se apropie prin cântec: „Pe dealuri [...] / sunt pluguri, pluguri, nenumărate pluguri [...] / Ca să nu le sperii - / trebuie să te apropii de ele cântând.” (*Pluguri*); „Am privit, am umblat, și iată cânt:/ cui să mă-nchin, la ce să mă-nchin?” (*Din cer a venit un cântec de lebădă*). Lipsa cântecului este urmarea ieșirii din vârsta copilăriei și a naivității (*Psalm*): „Apoi sălbăticia mi-a crescut, / cântările mi-au pierit.”

Poezia blagiană face referire adeseori la cântecul insectelor și al păsărilor, cum ar cântecul lăcustelor („Pământu-ntreg e numai lan de grâu/și cântec de lăcuste.” - *Vară*), al greierilor („Iar timpul își întinde leneș clipele/și ațipește între flori de mac./La ureche-i țârăie un greier.” - *Vară*; „Greierii părinților/mulcom cântă, mulcom mor.” - *Întoarcere*), al lăstunilor („Zboară-n jurul lui lăstunii/și foile de ulm/răstălmăcesc o toacă.” - *Moartea lui Pan. III Umbra*); „Lângă fântânile darului harului/pâlpăie boalele, țipă lăstunii.” - *Satul minunilor*), al ciocârliei („Cântă cineva în nori de zi/deodată cu zorile? Cine-o fi?” - *Ciocârlia*) sau al lebedei (*Din cer a venit un cântec de lebădă*. /Îl aud fecioarele ce umblă cu frumuseți desculțe peste muguri./ Și pretutindeni îl aud eu și tu.” - *Din cer a venit un cântec de lebădă*).

Cântarea serafică își face loc toamna prin păduri (*Bunătațe toamna*): „În-geri au cântat toată noaptea, / prin păduri au cântat toată noaptea / că bunătațe a moarte”.

Metaforele care conțin imagini sonore sunt construite inedit și resemantizează limbajul conferind o aură de mister lumii. Pentru poetul *ivit în lumină* - nu se știe când și unde - „lumea e o cântare” (*Biografie*). În timp ce în *Moartea lui Pan. IV Pan cântă*, nimicul „își acordă struna”, în poezia *Ce aude unicornul*, unicornul aude „glasul nimicului”. În pofida dificultății de a conceptualiza nimicul, prin intermediul metaforei, la Blaga, acesta dobândește expresie muzicală, devine un instrument care își acordează struna din când în când și al cărui glas îl aude unicornul în peregrinarea sa. În poezia *Pe multe drumuri*, gândul-cântec nu mai are efectele orifice și un univers întreg îi separă pe cei doi: „Unde dormi astăzi - nu știu. Nici un cântec/nu te găsește. Astăzi/tu ești unde ești. Iar eu aici.” Cântecul are și efecte taumaturgice, atunci când rănila sufletului par să nu se mai vindece (*Cântăreți bolnavi*): „Răni ducem - izvoare - / deschise subt haină. / Sporim nesfârșirea/c-un cântec, c-o taină.” Aceeași idee a cântecului vindecător este poetizată și la Alexandru Macedonski, în *Rondelul rozelor de august*: „Zadarnic al vieței cuvânt/A stins bucuriile mele, / Mereu când zâmbesc uit și cânt, / În ciuda cercărilor grele.”⁴

Blaga gândește textul poetic în imagini plastice, metaforizate, fluide, în sunete și nuanțe diferite, ce conferă versurilor sale un imaginar suprarealist, apropiindu-l pe artist de universul salvadordalian. Această caracteristică a fluidității este comentată și de criticul George Gană, care afirmă că, sub ochiul poetului, „lumea își pierde densitatea materială, se dizolvă în lumină, devine

4 Alexandru Macedonski, *Poema rondelurilor*, Editura Literară a Casei Școalelor, 1927, p. 68.

fluidă, armonioasă sau, dimpotrivă, se întunecă și devine haotică⁷⁵. Aș aprofunda ideea, spunând că nu numai că lumea *se dizolvă* în lumină, dar, la Blaga, lumina devine cântare ce dizolvă materia. Imaginea vizuală își transgresează limitele spațialității și devine cântec, ca, ulterior, acest cântec să mistuie tot ce a mai rămas din materie. Acest glissando dinspre vizual spre auditiv potențează fiorul metafizic și metamorfozează materia în cântec (*Suprema ardere*): „Dacă lumina ar cânta/vărsându-și puzderia/noi am vedea cum cântecul/consumă materia”. Trasfigurarea realului și poetica misterului generează universuri plastice și simbolice, astfel, o pasăre precum ciocârliă se transformă dintr-o imagine vizuală într-o imagine auditivă lichidă, aflată în mișcare descendentă, fiind atrasă de legea gravitației (*Tăgăduiri*): „Grele din înălțimi cad ciocârlii/ca lacrimi sunătoare ale dumnezeirii peste ogor.” Ultima comparație e, așa cum îi plăcea filosofului să o descrie, o imagine sofianică, deoarece divinul coboară printr-un receptacul, reprezentat de ciocârliie, peste pământ: „Sofianică este pentru noi orice creație sau existență imaginară sau reală care mărturisește despre un torent de transfigurare transcendentă, pornit de sus în jos [...]. Toate aceste fapte sunt sofianice în măsura în care ele ne revelează o transcendență coborâtă într-un primitiv receptacul”⁷⁶. Fluidizarea formelor, aspect care îl apropie evident pe Blaga de estetica lui Dalí, înscrie poezia sa într-o estetică a instabilului, a inconsistenței materiei. Mișcărilor materiei sunt lente, ca într-un ritual sacru, și întreaga atmosferă este onirică: „Văzduh topit ca ceara-n arșița de soare/curgea de-a lungul peste miriști ca un râu.” (*Pământul*); „În juru-i peșterile cască somnoroase...” (*Pan*); „Luna – s-a coborât pe-o biblie/și de pe file/privește înapoi la chipul ei spre cer.” (*La mănăstire*).

În poezia *Inima*, Lucian Blaga construiește o simfonie a inimii în patru părți, care mărturisește și se mărturisește *purtătorului* ei: în prima parte, îi spune că din lutul ei a fost făcut vasul lui Prometeu în care „a coborât din cer/aprinsul jar ce l-a furat din vatra zeilor”; în a doua, îi cântă despre faptul că lutul ei a fost odată un potir de lotus în care a căzut lacrima „celui dintâi sfânt și mare visător”; în a treia, șoptește că ea este „lutu-n care-odinioară pe Golgota/s-a scurs șiroaie sângele din trupul lui Isus” și în ultima parte strigă că „peste veacuri goale și pustii/Stăpânul bun va plămădi atunci din lutul ei/pe noul Adam”. Astfel, simfonia inimii în patru părți începe prin cuvânt, continuă cu o cântare, partea a treia mai lentă este un adagio șoptit, iar ultima parte se termină apoteotic cu un strigăt care anunță plămuirea noului Adam.

Criticul George Gană remarcă faptul că ceea ce impresionează la Blaga este nu atât „fantezia plastică”, ci „puterea de a schimba statutul ontologic al realului dat, de a converti elementele lui în imagini ale paradisiacului sau apocalipticului, atingând nu numai simțul estetic, ci și sentimentul existențial”⁷⁷. Blaga

5 George Gană, Prefață la Lucian Blaga, *Opera poetică*, p. 8.

6 Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, Editura Humanitas, București, 2011, p. 232.

7 George Gană, Prefață la Lucian Blaga, *Opera poetică*, p. 8.

afirma că revelarea doar în parte a misterului ne menține „în permanentă stare creatoare” și „ne apără de neștiutele primejdii, pe care o revelare absolută le-ar reprezenta pentru noi”⁸. Cuvintele luate separat au sensurile lor explicate în dicționarele limbii, dar poetul este un sacerdot care preia materia cuvintelor și le îngemănează într-un proces alchimic de prefacere a acestora în mister. Poezia blagiană e o permanentă sondare a sensului metafizic pe care îl poate revela sintaxa limbii, pentru că limbajul nu are doar o funcție pragmatică, nu vizează doar limbajul în uzul său, ci, ne leagă de sacru mai mult decât credem sau intuim. Orfismul blagian e ascuns în metaforismul poeziei, metafora făcând posibilă trecerea, prin sintaxa elementelor limbii, la un orizont al imaginarului, al oniricului, al unei lumi poetice fluide, în permanentă transformare și *re-așezare*, încercând să dezvăluie ceva din misterul care se revelează, atât cât îi este posibil omului să-l cuprindă.

BIBLIOGRAFIE:

Anania, Valeriu, *Rotonda plopilor aprinși*, Editura Cartea Românească, 1983.

Blaga, Lucian, *Opera poetică*, prefață de George Gană, ediție îngrijită de George Gană și de Dorli Blaga, Editura Humanitas, București, 2024.

Blaga, Lucian, *Trilogia culturii*, Editura Humanitas, București, 2011.

Byron, George Gordon, *Lines Inscribed upon a Cup Formed from a Skull*, în <https://www.gutenberg.org/files/8861/8861-h/8861-h.htm#section108>, accesat online 02.09.2025, ora 14.10.

Macedonski, Alexandru, *Poema rondelurilor*, Editura Literară a Casei Școlarelor, 1927.

***, *Dimensiunea metafizică a operei lui Lucian Blaga*, antologie de texte din și despre opera filosofică, introducere, comentarii și antologare de Angela Botez, Editura Științifică, București, 1996.

8 *Schița unei autoprezentări filosofice (1938)*, în *Dimensiunea metafizică a operei lui Lucian Blaga*, antologie de texte din și despre opera filosofică, introducere, comentarii și antologare de Angela Botez, Editura Științifică, București, 1996, p. 39.

The Unseen Music of Lucian Blaga's Poetry: From Poetic Instruments to Surreal Fluidity

Abstract: The present work aims to analyze musical aspects of the poetry of the writer Lucian Blaga, starting from the idea that Blaga's orphism is hidden in the metaphor of the poems, in the concern for the use of more or less conventional sounds and musical instruments, through certain syntactic dislocations that generate an ontological artistic tension. Among the classical and popular instruments approached by the metaphorical poet, we analyzed the bell, the harp, the whistle, the flute, the talanga, and among the unconventional sounds and instruments we stopped at the whisper, rumor, heartbeat, hum, gurgle, echo, cry, chiot, hysterical laughter, whistling, the bone of the dead. We did not overlook the human voice and the heart as musical instruments, nor the song of insects and birds. A paragraph is dedicated to silence, as a way of sacred utterance, often used by the poet. Also, the fluid poetic discourse, sliding from one poetic image to another, creating numerous novel synesthesias, brings Blaga closer to Salvador Dalí's surrealism. The fluidization of forms, an aspect that clearly brings Blaga closer to Dalí's aesthetics, inscribes his poetry in an aesthetics of the unstable, of the inconsistency of matter, enhancing the metaphysical mystery, only partially revealed to man.

Keywords: Blaga, music, metaphor, poetry, fluidity.

Libertatea – 80 de ani de cultură, identitate și continuitate românească în Serbia File de memorie și destin colectiv

Valentin MIC

În istoria comunității românești din Serbia, puține sunt instituțiile mass-media care să aibă prestigiul și puterea de simbol a cuvântului întemeietor de care se bucură săptămânalul *Libertatea*. Fondat în zorii unei noi epoci, la 27 mai 1945, ziarul a fost de la bun început mai mult decât o simplă sursă de informare: a fost un semn al renașterii culturale, un spațiu al afirmării identității naționale și un pilon al emancipării prin cuvânt, educație și participare la viața comunității și la consolidarea sentimentului de apartenență la un spațiu de conviețuire comun.

Imediat după încheierea Celui de-al Doilea Război Mondial și în contextul formării Iugoslaviei federative, minoritatea română din Banat a cunoscut o îmbunătățire semnificativă a poziției sale sociale și culturale. La prima reuniune a românilor din Banatul iugoslav, ținută la Alibunar, s-a înființat Uniunea Culturală a Românilor, care a decis, printre altele, înființarea unei secții de presă având misiunea de a edita un ziar informativ-politic în limba română. Așa s-a născut *Libertatea*, într-un format modest, cu patru pagini și un tiraj inițial de 1.800 de exemplare, redactat de un singur om – Aurel Gavrilov.

De la stânga la dreapta: Mihai Avramescu, Ovidiu Cotruș, Mihai Condali

Încă din primii săi ani, *Libertatea* a devenit un catalizator pentru intelectuali români din zonă, reușind să creeze în jurul redacției o echipă de colaboratori formată din profesori, scriitori și activiști culturali, care vor marca ziarul prin ținuta lor intelectuală și profesională. Ziarul milita pentru formarea unei comunități democratice egale în drepturi și pleda pentru emanciparea culturală a românilor din Iugoslavia. Prin însăși apariția sa, *Libertatea* reprezenta un act de normalitate națională: dreptul românilor la informare și la cultivarea limbii materne.

Libertatea a fost de la început o pepinieră de idei și inițiative culturale.

În 1946, apăreau deja primele suplimente, unele transformându-se ulterior în publicații de sine stătătoare. *Cuvântul tineretului* și apoi *Tineretea* au încercat să răspundă nevoii de afirmare a noilor generații. În același an, sub redacția lui Vasko Popa, lua naștere *Libertatea literară*, un supliment menit să sprijine debutul literar și să răspundă nevoii de lectură artistică a cititorilor.

O etapă importantă în dezvoltarea redacției o constituie venirea lui Aurel Trifu în 1947, care a avut viziunea de a îmbogăți conținutul, formatul și organizarea, introducând rubrici permanente precum: „Universitatea populară”, „Lexiconul Libertății”, „Viața liberă românească” și „Libertatea ilustrată”. Din 1948, ziarul a cunoscut o ținută grafică îmbunătățită și o consolidare a colectivului redacțional.

În ianuarie 1947, *Libertatea literară* se transformă în revista *Lumina*, care devine, în timp, cea mai importantă revistă literară a românilor din Iugoslavia. Sub îndrumarea unor redactori, care și-au pus amprenta asupra revistei – Vasko Popa, Mihai Avramescu, Radu Flora, Ion Bălan, Slavco Almăjan, Simeon Lăzăreanu,

De la stânga la dreapta: Ion Bălan, Costa Toader, Mihai Condali, Miodrag Miloș, Slavco Almăjan

Ioan Baba, Mărioara Sfera și, în prezent, Marina Kalkan – revista a fost timp de peste 70 de ani, o tribună de promovare a valorilor literare autentice. *Lumina* a publicat poezie, proză, eseuri, studii de limbă, istorie literară, traduceri și reportaje, toți scriitorii din Iugoslavia care scriu în limba română găsimu-și loc în paginile sale.

În anul 1946, pe 30 iunie, apărea și primul supliment pentru copii *Bucuria pionierilor*, astăzi *Bucuria copiilor*. A devenit destul de repede o revistă de sine stătătoare, cu apariție neîntreruptă vreme de decenii. Redactorii săi – de la Mihai Avramescu, primul, până la Dan Mata, azi – au creat un spațiu care să contribuie în mod esențial la educația și formarea tinerelor generații, prin literatură, joc și învățatură.

Pe lângă presă, o altă dimensiune importantă a activității Casei de Presă și Editură „Libertatea” a fost cea editorială. Prima carte a apărut în 1945, urmată de zeci de titluri în anii următori. Axată inițial pe literatură marxistă, politică și traduceri, editura s-a orientat treptat către beletristica scriitorilor români și universali, stimulând și creația literară din rândul naționalității noastre. „Calendarul popular”, devenit „Almanahul Libertății”, a apărut timp de șase decenii, publicând informații de popularizare, note informative din diferite domenii de activitate umană și o varietate de materiale de autor.

Astăzi, la 80 de ani de la apariția primului număr, *Libertatea* nu este doar un ziar. Este o instituție de patrimoniu viu, o mărturie a persistenței și a identității românești între granițele Serbiei. Este o tribună democratică, un spațiu de creație, un martor al istoriei și un promotor al viitorului.

De-a lungul celor opt decenii de existență, ziarul a fost martor la transformările politice majore din fostul regim comunist, apoi la procesul de tranziție către democrație, care a fost marcat de provocări economice și sociale. În fața acestor dificultăți, *Libertatea* nu și-a abandonat niciodată misiunea de a promova valorile fundamentale ale jurnalismului: obiectivitatea, responsabilitatea și respectul față de cititor. Materialele publicate în paginile sale (știri, articole, reportaje, interviuri, sondaje de opinie) au reflectat atât marile evenimente istorice, cât și micile povești de viață ale românilor din Banat, bogăția tradițiilor care trebuie păstrate în fața modernizării, dar și provocările cotidiene ale unei comunități minoritare.

Într-o perioadă în care presa scrisă se confruntă cu provocări majore și se adaptează la noile realități digitale, *Libertatea* depune eforturi să nu rămână în urmă. De la tipografia clasică, în care fiecare pagină prindea viață cu ajutorul mașinilor de scris, până la platformele online de astăzi, ziarul a evoluat fără a-și pierde din esență. Jurnaliștii *Libertății* au fost mereu în pas cu vremurile, fără a slăbi legătura strânsă cu preocupările, nevoile, valorificarea drepturilor și libertăților recunoscute și deschiderea cititorilor săi către lumea din jur și din alte colțuri ale lumii unde se vorbește și se scrie în limba română.

De-a lungul anilor, *Libertatea* a avut o influență semnificativă asupra comunității românești din Serbia. Publicația a fost un instrument vital în păstrarea limbii române, fiind un loc în care cultura română a fost celebrată și perpetuată. Fiecare număr a oferit un loc important literaturii românești, fiind un susținător constant al scriitorilor și poezilor români din Banat și din alte colțuri ale lumii. Mai mult decât atât, *Libertatea* a fost un apărător al drepturilor românilor din Serbia, al minorității și al libertății de exprimare.

Într-un peisaj media în care, de multe ori, au predominat graba și senzaționalismul, *Libertatea* s-a menținut ca un bastion al unui jurnalism corect și responsabil, practicat de jurnaliști care și-au câștigat credibilitatea și respectul cititorilor. În fața diverselor provocări, a cenzurii și a presiunilor externe, ziarul a continuat să însemne rezistență intelectuală, verticalitate în informare și educație pentru întreaga comunitate românească din Serbia. Spus mai pe scurt, aceasta înseamnă istorie scrisă de și despre oameni, locuri și evenimente, așezată în paginile ziarului spre păstrare și transmitere mai departe generațiilor viitoare, dincolo de timpul efemer. Pentru mulți dintre cititori, *Libertatea* este un prieten de încredere, un ghid în viața de zi cu zi. Articolele publicate au fost citite cu pasiune de-a lungul anilor, iar multe dintre acestea au devenit referințe culturale și istorice, păstrând amintirea unor evenimente și momente care altfel ar fi fost uitate.

De la stânga la dreapta: Ion Bălan, Milovan Mândruț, Ioan Flora, P.Secheșan, Petru Cârdu, Slavco Almăjan, Radu Flora, Mihai Condali, M.Biskupljanin, Cornel Bălică, Miodrag Miloș, Tanasie Iovanov; (rândul doi) Costa Toader, Teodor Șandru, Xenia Avramescu, Vita Sudarski și Viorel Selejan la decernarea premiilor „Lumina”, primăvara 1970, la sediul Casei de Presă și Editură „Libertatea”, Panciova

În momentul în care săptămânalul *Libertatea* sărbătorește 80 de ani de existență, este important să ne amintim de cei care au contribuit la conceperea cadrului de organizare, funcționare și reprezentare a ziarului. Ziarul a fost rezultatul eforturilor unor oameni pasionați de jurnalism și dedicați cauzei nobile a cuvântului scris. Mulți dintre aceștia sunt astăzi doar nume în arhive, dar munca lor a lăsat o amprentă semnificativă în istoria presei și în viața culturală a românilor din Banat.

Astăzi, *Libertatea* se află într-un moment de renaștere. Cu o echipă tânără și dinamică, coordonată de directoarea Mariana Stratulat, ziarul continuă să fie un far al informației și un promotor al valorilor românești. Sub conducerea sa, Casa de Presă și Editură „*Libertatea*” a intrat într-o nouă eră, marcată de deschidere către digitalizare, diversificarea conținutului și consolidarea legăturilor cu cititorii. Este un punct de întâlnire între tradiție și inovație, între trecutul nostru și viitorul pe care dorim să-l construim împreună. Privind în urma celor 80 de ani de existență, putem afirma cu încredere că „*Libertatea*” rămâne o instituție vie, capabilă să inspire și să dăinuie.

Aniversarea celor 80 de ani este o dovadă a perseverenței, a implicării și a devotamentului față de ceea ce reprezintă „*Libertatea*” pentru românii din Serbia. Este, de asemenea, o oportunitate de a privi înainte, de a înfrunta noile provocări cu același curaj și aceeași pasiune care au marcat fiecare pas al acestei instituții de presă. Cu siguranță, următoarele decenii vor aduce noi provocări, dar și noi oportunități pentru ca „*Libertatea*” să continue să fie un far de cultură și identitate românească în Banat și nu doar aici, ci și în întreaga lume.

Un loc de formare pentru tinerii jurnaliști

În perioada postcomunistă, când presa locală din Banat, dar și din întreaga regiune, s-a confruntat cu dificultăți economice severe și cu provocările tranziției către un peisaj media mult mai fragmentat și globalizat, *Libertatea* a fost mai mult decât un simplu mijloc de informare a publicului. Într-o eră în care standardele jurnalismului clasic erau amenințate de presiunile economice și de noile forme de comunicare digitală, *Libertatea* a răspuns nevoilor ce țin de carieră și formarea intereselor profesionale la tinerii jurnaliști care scriu în limba română, devenind un adevărat incubator pentru dezvoltarea aptitudinilor de creativitate și inițiativă în rândul noilor generații de jurnaliști. Ziarul a jucat un rol esențial în menținerea unei culturi jurnalistice de calitate în viața românilor din Banat, contribuind la formarea unui jurnalism local responsabil, profesionist și bine documentat.

Unul dintre cele mai importante aspecte ale acestei contribuții a fost modul în care *Libertatea* a hotărât să fie și un loc de formare pentru tinerii care își doreau să urmeze o carieră în jurnalism și să-și însușească secretele meseriei sub îndrumarea unor jurnaliști cu experiență. Educația practică, mai mult decât

orice teorie, i-a ajutat pe mulți dintre ei să înțeleagă cu adevărat ce înseamnă să fii jurnalist într-un context local, în care sursele de informare sunt adesea limitate, iar concurența cu noile forme de media este acerbă.

Pentru ei, *Libertatea* a fost un loc de învățare și de responsabilitate. Jurnaliștii care au lucrat la ziar nu au învățat doar să scrie articole și reportaje, ci și care sunt principalele lucruri de care trebuie să țină cont pentru a deveni un bun jurnalist și un bun comunicator. „Regula celor trei” lucruri prioritare ale jurnalistului o constituie faptul că au înțeles importanța cercetării riguroase, a verificării informațiilor și a construcției unor texte narative documentate. Într-o perioadă în care rapiditatea informării a devenit un imperativ, ziarul a promovat o abordare metodică, în care timpul de documentare și analiza atentă a surselor au fost esențiale. A fost o perioadă în care ziarul a contribuit la dezvoltarea unui jurnalism de investigație locală, un jurnalism care să adâncească subiectele și să le prezinte cititorilor într-o manieră complexă și informativă. A fost o lecție necesară despre ce înseamnă să aduci în fața publicului o realitate incomodă.

În plus, *Libertatea* a fost, într-un fel, un spațiu de creație jurnalistică. Le-a oferit jurnaliștilor locali oportunitatea de a-și dezvolta stilul propriu de exprimare și de a experimenta diferite forme de jurnalism – de la reportaje de la fața locului, până la eseuri, analize politice și culturale, recenzii literare și interviuri. De asemenea, *Libertatea* a fost un loc în care s-au stabilit legături între diferite generații de jurnaliști, un loc în care tinerii începători în domeniu aveau posibilitatea de a învăța de la cei cu mai multă experiență, iar acest schimb intergenerațional de valori și cunoștințe a fost esențial pentru continuitatea unei tradiții jurnalistice solide.

Simeon Lăzăreanu, Marin Mincu, Anghel Dumbrăveanu, Ioan Flora la „Libertatea”, august 1985.

Totodată, în fața provocărilor economice, *Libertatea* a reușit să rămână un ziar cât se poate de independent, iar acest lucru a fost un exemplu de curaj pentru noile generații. Într-o perioadă în care multe dintre publicațiile locale se aflau într-o competiție acerbă cu noile platforme online și cu sursele de informare globalizate, ziarul își păstrează identitatea și oferă un model de jurnalism local cu responsabilitate socială. A făcut acest lucru nu doar relatând despre evenimente, ci dându-le un sens și analizându-le în contextul social dat.

Libertatea a fost și rămâne un pilon al pluralismului media în Banat. Chiar dacă marea majoritate a publicității și a surselor financiare era concentrată în media centralizată, iar unii jurnaliști erau tentați să urmeze drumurile celor mari, ziarul și-a menținut vocea unică, una care vorbea despre realitățile comunității și despre provocările acesteia într-un mod atât obiectiv, cât și empatic. De aceea, impactul pe care *Libertatea* l-a avut asupra formării unei culturi jurnalistice în sânul comunității române din Serbia nu poate fi subestimat, pentru că a contribuit nu doar la informarea publicului, ci și la educarea unei noi generații de jurnaliști responsabili pentru menținerea unei prese libere și independente.

Între rezistență, formare și jurnalism cu sens

În perioada comunistă și postcomunistă, un aspect semnificativ al activității din cadrul *Libertății* a vizat rolul său de apărător al vocii celor marginalizați, a celor care nu se regăseau în mainstreamul media sau social. Într-o eră în care autoritățile centrale controlau cu severitate fluxul informațiilor și limitau libertatea de expresie, *Libertatea* a devenit un spațiu publicistic în care și-au aflat refugiu acele voci care nu se conformau tiparelor impuse. A fost un spațiu în care s-au auzit opinii care erau adesea ignorate de către presa oficială și în care s-au dat semnale subtile, dar puternice, de protest și rezistență culturală.

În perioada comunistă, presa era, în multe cazuri, sub controlul strict al regimului, iar orice formă de disidență sau de exprimare a opiniilor contrare oficialităților era sever sancționată. Multe dintre publicațiile de mare tiraj sau de stat au practicat autocenzura, limitându-se la a transmite mesaje care susțineau linia oficială, fie că vorbim despre ideologia Partidului Comunist sau despre viziunea politică a autorităților centrale. În acest peisaj mediatic, *Libertatea* a însemnat, în mod paradoxal, un adevărat act de rezistență prin modul în care a abordat subiecte sensibile, rămânând totuși un spațiu al gândirii libere și al exprimării nealterate.

Rezistența jurnalistică promovată de *Libertatea* nu s-a manifestat prin declarații directe sau prin atacuri frontale la adresa regimului, ci printr-o formă mai subtilă de opoziție care era, însă, la fel de eficientă, ridicând întrebări esențiale despre realitățile sociale și politice. Fără a înfrunta autoritățile într-un mod care ar fi pus în pericol supraviețuirea publicației, *Libertatea* a evitat compromisurile impuse adesea de regimul politic, jonglând diplomatic cu autocenzura și cu limitele impuse de cenzură.

Una dintre cele mai importante forme de rezistență pe care *Libertatea* a cultivat-o s-a manifestat prin protejarea „libertății de gândire”. Într-o eră în care informațiile erau strunite, iar cenzura era omniprezentă, acest principiu a fost precumpănitor în activitatea ziarului. În situații în care s-a aflat sub presiunea autorităților sau a unor influențe externe, *Libertatea* a păstrat un spațiu în care opiniile și viziunile alternative puteau să fie exprimate într-un mod voalat sau indirect. Uneori, subtilitatea în stilul exprimării a permis ca multe idei să treacă neobservate de către cenzori și să aibă impactul stimulării reflecției critice asupra realităților vremii.

Sub această aparență de ziar „neutru” din punct de vedere politic, s-a ascuns „o rezistență tăcută”, care a permis comunității să-și exprime neliniștile și nevoile într-un mod indirect, dar vizibil pentru cei ce știau să citească și printrânduri în articole de critică socială și politică și în diverse abordări pe teme de cultură, educație, religie sau identitate națională.

De asemenea, *Libertatea* a fost un spațiu unde rezistența nu se manifesta doar în articolele de opinie, ci și în modul în care promova cultura și identitatea locală, în mod deosebit cultura română ancorată istoric în Banat într-o situație de conjunctură social-politică complexă. Într-o perioadă în care autoritățile centrale căutau să impună un model unic, inexpressiv, pe fondul unei ideologii stereotipe, care să uniformizeze diversitatea culturală, *Libertatea* a păstrat și a promovat valorile specifice regiunii Banatului, având ca suport chiar această ancorare istorică a unei regiuni de o mare diversitate etnoculturală.

Această „rezistență jurnalistică” a fost posibilă datorită unui echilibru delicat între rigurozitatea profesională și dorința de a se păstra spiritul de libertate. Chiar și atunci când s-a confruntat cu dificultăți financiare sau cu presiuni, limitări și constrângeri din partea autorităților, *Libertatea* a militat pentru respectarea principiilor fundamentale ale adevărului, responsabilității jurnalistice și, mai presus de toate, al libertății de exprimare, principii care pot garanta independența profesională a jurnalismului.

Într-o perioadă în care multe publicații se supuneau autocenzurii pentru a evita conflictele cu autoritățile, *Libertatea* reușea să se facă jurnalism independent și onest, devenind un simbol al libertății de exprimare adesea reprimată.

Libertatea și responsabilitatea memoriei colective

Într-adevăr, influența *Libertății* asupra comunității românilor din Serbia nu s-a limitat la simpla informare și la promovarea valorilor culturale. Un rol mai puțin discutat, dar extrem de relevant, este acela de „apărător al memoriei colective”, rol pe care acest săptămânal l-a jucat cu o mare responsabilitate și înțelegerea profundă a importanței păstrării istoriei comunității. Astăzi, mai mult ca oricând, într-o lume în continuă schimbare, în care identitățile și tradițiile pot fi ușor diluate sau uitate, *Libertatea* și-a asumat rolul de arhivar de patrimoniu

comun și memorie colectivă care țin încheată comunitatea românească și oferă un cadru pentru înțelegerea vremurilor și valorificarea a ceea ce îi este specific.

Memoria colectivă a unei națiuni sau a unei comunități nu este doar o simplă acumulare de experiențe, evenimente, fapte sau date istorice. Aceasta include modul în care o comunitate își trăiește și își interpretează trecutul, își valorifică tradițiile și își reînvie momentele semnificative pentru a le transmite mai departe noilor generații. În acest sens, *Libertatea* stă mărturie prin reflectarea realităților cotidiene în paginile sale și prin contribuția la consolidarea unui cadru de referință pentru românii din Serbia.

În ciuda numeroaselor vicisitudini, restricții și chiar încercări de asimilare prin care a trecut de-a lungul timpului comunitatea românească din Banat și din întreaga regiune, în ciuda schimbărilor politice sau a deciziilor guvernamentale care au pus adesea sub semnul întrebării statutul și identitatea națională, *Libertatea* păstrează încă viu și vizibil patrimoniul istoric, cultural, lingvistic și etnofolcloric românesc specific locului. Păstrarea memoriei colective este o mare responsabilitate, mai ales într-o perioadă în care multe dintre evenimentele istorice pot fi uitate sau distorsionate de interpretări oficiale. În acest context, *Libertatea* a jucat un rol crucial în documentarea și prezentarea evenimentelor importante din viața comunității românești din Serbia, oferind un spațiu de reflecție asupra trecutului și asupra modului în care acesta a influențat prezentul. Reportajele care documentau realitățile sociale și economice ale românilor din diferite colțuri ale regiunii Banatului, interviurile cu personalități locale, articolele de opinie asupra perspectivei comunității și asupra unor evenimente istorice și politice importante consacră *Libertatea* drept o mărturie care păstrează vie memoria comunității în relație cu istoria sa.

Colectivul „Libertății” în anul 1955: Andrei Trîfu, Cornel Bălică, Micu Mândruș, Ion Tăpălagă, Simion Drăguța, Ion Lăpădat, Maria Bugariu, Aurel Trîfu, Nicolae Luca

Săptămânalul a avut, de asemenea, un rol semnificativ în conservarea în memoria colectivă a tradițiilor și creației orale autentice. Multe dintre poveștile, legendele și istoriile transmise din generație în generație au fost documentate și publicate în paginile sale, construind punți de legătură între tradițiile din trecut și manifestările societății moderne. Păstrarea lor neatinsă de amprenta modernizării rapide a societății, care poate aduce riscul pierderii acestora, trimite la asumarea obligației morale de a se asigura și dezvolta noi modalități de integrare a tradițiilor în contextul socio-uman actual. *Libertatea* își îndeplinește această obligație prin autenticitatea informațiilor despre actele de cultură tradițională și prin promovarea lor ca mijloc de educație și de cultivare a sentimentului de comuniune în rândul tinerelor generații, care asigură atât conservarea și transmiterea, cât și îmbogățirea lor cu valențe ale dimensiunii sociale a vremurilor noi.

Când evenimentele majore care au avut loc la nivel național și internațional au avut un impact direct asupra minorității românești din Banat, acestea au fost adesea subiecte de reflecție și analiză în ziar. De la schimbările din perioada postbelică, până la transformările din perioada postcomunistă, când noile realități economice și politice au adus o serie de provocări pentru comunitate, *Libertatea* a fost o voce constantă, un martor al acestor vremuri și, în același timp, un gardian al unei istorii colective.

În plus, într-o eră în care sursele de informare sunt adesea fragmentate și uneori influențate de interese politice sau economice, *Libertatea* a avut curajul să rămână fidelă adevărului istoric și să prezinte o viziune echilibrată asupra evenimentelor din trecut. Astfel, prin articolele sale, ziarul a reușit nu doar să ofere informații utile, ci să le îmbogățească prin discuții despre necesitatea cercetării tradițiilor și valorificării tezaurului zonal autentic, despre identitatea comunității românești din Serbia și dănuirea unui popor în fața schimbărilor istorice, sociale și politice, despre legătura sa cu România și despre locul acesteia în peisajul geopolitic mai larg al regiunii Balcanilor.

Prin protejarea amintirilor celor care au trăit momente istorice importante, a oferit o platformă pentru păstrarea și promovarea tradițiilor și, nu în ultimul rând, a contribuit activ la educarea și formarea unei noi generații de români din Serbia care, citind ziarul, au învățat prin lectura acestui ziar ce înseamnă să fii conștient de propria istorie și să îți cunoști rădăcinile. Într-o lume în continuă schimbare, unde memoria colectivă poate fi ușor pierdută, *Libertatea* a fost și continuă să fie un far al stabilității, al identității și al conștiinței istorice a românilor din această parte a lumii.

O platformă de discuție autentică și deschisă

Aducerea mereu în actualitate și promovarea obiceiurilor și tradițiilor prin texte scrise este o contribuție esențială a săptămânalului *Libertatea*, care oferă o platformă de discuție autentică și deschisă despre istoria vie a comunității românești din Serbia. Platforma a devenit un spațiu de reflecție și viziuni asupra

trecutului, un punct de întâlnire pentru oameni care au trăit istoria în mijlocul unor schimbări sociale și politice profunde, atât la nivel local, cât și global.

Paginile *Libertății* au fost adesea pline de relatări despre evenimente importante, dar mai ales de istorisiri ale unor martori la aceste evenimente, care au povestit în mod personal despre impactul pe care schimbările politice, sociale și economice le-au avut asupra vieților lor. Cititorii nu doar că au aflat ce s-a întâmplat în jurul lor, ci au fost invitați să se autoraporteze la vremurile traversate de oameni de rând, lucrători, agricultori, intelectuali, activiști locali.

În perioada comunistă, când multe dintre istoriile mici de viață ale oamenilor riscau să fie ignorate sau marginalizate, în *Libertatea* au putut fi cunoscute și re trăite de cei care le citeau.

Regiunea locuită de românii bănățeni a fost dintotdeauna un mozaic de naționalități, cu o coexistență culturală și etnică, dar adesea plină de provocări. *Libertatea* a fost nu doar o sursă de informații despre evenimentele politice și sociale care au marcat viața oamenilor de diferite etnii, ci și un punct de convergență în care diversitatea etnică a fost reflectată într-o manieră echilibrată și plină de respect. Poveștile de viață ale oamenilor din medii culturale diferite și interacțiunile între culturi au însemnat un exercițiu de solidaritate scris pentru promovarea unei imagini de unitate și dialog intercultural.

În mod special, pe paginile *Libertății* s-au făcut auzite vocile unor oameni, poate, insuficient de puternice în fața autorităților sau a altor platforme media. Aici „oamenii simpli”, care nu aveau funcții oficiale sau un statut social ridicat, au putut să își spună poveștile, să împărtășească experiențele trăite și să contribuie la conturarea imaginii unei comunități aflate în continuă schimbare.

Implicarea civică a *Libertății* în documentarea vieților oamenilor simpli denotă respectul față de istoria neobservată, față de oameni, de fapte și idei subestimate de istoriile oficiale, care au avut însă un impact semnificativ asupra căilor de propășire în consens cu specificul fiecărei comunități. În spatele fiecărei povești despre o persoană sau un grup de oameni a stat misiunea noastră comună de cunoaștere, conservare și respectare a valorilor esențiale ce definesc colectivitățile sub aspectul cultural și etnic al patrimoniului colectiv.

Din această perspectivă, existența și relațiile dintre etniile conlocuitoare și etnia română sunt valori esențiale ale patrimoniului colectiv. Trăind într-o astfel de colectivitate, înțelegem mai bine ce înseamnă a fi români în Banat, cum trebuie să ne implicăm în treburile și viața colectivităților pentru asigurarea păstrării și afirmării identității proprii și a unui trai comun mai bun.

Cronicar tăcut al istoriei vii din Banat

Unul dintre aspectele cel mai puțin discutate, dar esențiale, ale influenței *Libertății* asupra peisajului media din Banat, este impactul său considerabil asupra formării unei culturi a jurnalismului regional.

Într-o eră de tranziție complexă, în care multe dintre publicațiile locale s-au confruntat cu dificultăți economice și s-au adaptat la noile realități digitale post-comuniste, săptămânalul *Libertatea* a jucat un rol important în educația jurnalistică a tinerelor talente, în formarea unor jurnaliști care, sub auspiciile sale, au învățat cum să facă jurnalism de calitate.

Tranziția postcomunistă de la un regim autoritar la democrație a marcat o perioadă de transformări profunde în domeniul presei, care au implicat și o schimbare semnificativă în ceea ce privește etica jurnalistică și practicile profesionale. În acest context, *Libertatea* a răspuns nevoilor profesionale ale unor jurnaliști tineri care se confruntau cu noile provocări, dar și cu vechi tipare de autocenzură, presiuni politice și economice, săptămânalul devenind astfel o școală de jurnalism.

În condițiile în care mass-media trebuia să facă față unor influențe externe din partea noilor proprietari și presiunilor economice pentru a se conforma noilor tipare de consum, *Libertatea* a devenit o școală de jurnalism, dând un exemplu de integritate jurnalistică și de respect pentru standardele profesiei de jurnalist. Tinerii care au venit la „școala” redacției ziarului au avut ocazia să învețe nu doar despre tehnici de scriere, ci și despre responsabilitatea profesională, obiectivitatea și importanța cercetării, să scrie și să editeze un text narativ, să abordeze subiecte cu seriozitate și, cel mai important, să respecte standardele etice fundamentale.

Pe lângă toate acestea, au fost încurajați să-și dezvolte o viziune critică asupra temelor abordate, să-și construiască relații bazate pe respect, încrederea și empatia cititorilor în exprimarea gândurilor, sentimentelor și experiențelor lor. Colaborarea instituției cu tinerii, acordarea de mentorat și suport necesar le-au oferit o oportunitate pentru a-și dezvolta abilitățile de comunicare și exprimare, iar pentru *Libertatea* au avut semnificația unui act de rezistență față de superficialitatea și compromisurile impuse de noile condiții economice și politice. Mai mult, faptul că *Libertatea* a reușit să mențină un nivel înalt de profesionalism în ciuda dificultăților economice și a concurenței pieței media, a avut un impact direct asupra altor publicații locale.

Deși în peisajul media general acest aspect nu a fost întotdeauna suficient de apreciat sau remarcat, impactul ziarului asupra formării unei noi generații de jurnaliști a fost semnificativ, pentru că li se face auzită vocea în aspirația de a deveni jurnaliști de succes, ca mulți dintre predecesorii lor care au creat și dezvoltat cultura jurnalistică locală.

Jurnaliștii care au învățat la *Libertatea* au contribuit, de-a lungul timpului, la creșterea nivelului de informare și la dezvoltarea unei culturi jurnalistice mai sofisticate în întreaga regiune a Banatului. Mulți dintre aceștia au ajuns să ocupe funcții importante în alte instituții media, iar educația pe care au primit-o la „*Libertatea*” le-a oferit nu doar abilități tehnice, ci și un model etic pe care l-au aplicat în carierele lor.

Munca jurnaliștilor cu stimă de sine și de cititori, responsabili de formarea unei culturi jurnalistice locale, mai ales într-o perioadă de tranziție complicată și de incertitudine economică, a demonstrat că a face presă de calitate nu implică doar informare, ci și formare a identității profesionale și a unei culturi jurnalistice solide, capabile să reziste și să se dezvolte în confruntare cu diverse provocări și priorități într-un anumit moment istoric.

Punte de dialog în Banatul multicultural

Un aspect esențial al activității *Libertății* a fost și este impactul său în contextul unei regiuni atât de diversificate cultural precum Banatul. Păstrarea și promovarea identității naționale, a limbii și culturii românești au fost dintotdeauna dezideratul major al activității *Libertății*. Într-o eră în care procesul de globalizare și interacțiunile între diverse grupuri etnice și culturale pot duce la o diluare a identităților naționale, *Libertatea* a avut un rol crucial în menținerea legăturii între românii din Serbia și tradițiile lor culturale și lingvistice prin asumarea rolului de apărător al limbii române și al valorilor culturale care definesc comunitatea românească din această zonă.

Banatul, cu diversitatea sa etnică, a fost un spațiu de întâlnire și dialog între români, sârbi, maghiari și alte naționalități. În acest peisaj cultural complex, „*Libertatea*” a avut misiunea de a păstra vii tradițiile românești, de a cultiva limba română ca element fundamental al identității naționale, dar și de a promova o cultură națională autentică. Și-a îndeplinit această misiune nobilă prin fiecare articol și coloană din *Libertatea* menite să educe și să promoveze înțelegerea și respectul pentru limba română și pentru valorile culturale care au legat românii de-a lungul istoriei.

Păstrarea identității naționale românești nu a fost însă un deziderat izolat, ci acesta s-a putut realiza prin promovarea unui dialog intercultural și a principiilor unei conviețuiri pașnice și constructive cu diverse grupuri etnice din Banat. Într-o regiune de mare diversitate etnică, ziarul a fost un loc al întâlnirii între români și celelalte comunități, unde discuțiile nu s-au limitau doar la afirmarea identității naționale proprii, ci și la înțelegerea reciprocă a diferitelor culturi. A fost un loc în care limba, cultura și tradițiile comunității românești au fost puse în valoare, dar și un loc unde s-au dezbătut teme legate de multiculturalism, de comunicare și interacțiune, de respectul față de alte identități și de modul în care fiecare cultură poate contribui la o societate mai bogată și mai diversă.

Foarte important a fost dialogul purtat între românii din Banat și românii din Serbia de Est, în care *Libertatea* s-a angajat activ pentru apărarea drepturilor lor, pentru recunoașterea limbii române în școli, în administrație și în viața publică.

Ziarul a avut un rol semnificativ și în educația culturală a tinerelor generații, în special a celor din comunitățile românești din Serbia, care poate nu aveau acces la aceleași resurse culturale sau educaționale ca cele din România. Prin

intermediul articolelor sale, *Libertatea* a fost un instrument al învățării și al aprofundării cunoștințelor despre istoria, literatura și tradițiile românilor. A fost un spațiu de formare a unei culturi, a respectului față de identitatea românească, dar și față de diversitatea culturală în general. În această privință, *Libertatea* a fost o adevărată școală pentru tineri, care au învățat nu doar ce înseamnă să fi român, ci și cum să apreciezi și să respecti alte culturi și tradiții.

Un alt aspect esențial al activității sale a fost acela de a fi o voce a comunității românești în fața autorităților centrale, dar și în fața altor grupuri etnice. În multe momente din istoria sa, ziarul a fost un apărător al drepturilor românilor din Serbia, luptând pentru recunoașterea limbii române în școli, în administrație și în viața publică.

În ciuda diversității etnice și culturale din Banat, dialogul intercultural trebuie continuat și îmbogățit permanent prin respect reciproc și înțelegerea diversității ca o resursă și ca oportunitate a schimbului de modele și referințe valorice între toți oamenii de diferite etnii de lângă noi.

În concluzie, *Libertatea* nu a fost doar un simplu săptămânal, ci a fost un simbol al luptei pentru păstrarea limbii, culturii și identității naționale a românilor din Serbia, un adevărat apărător al patrimoniului cultural românesc într-o lume în continuă schimbare. În același timp, a fost un promotor al multiculturalismului și al respectului față de diversitatea culturală, demonstrând că sentimentul de apartenență al comunității poate coexista armonios cu deschiderea către alte culturi, într-o societate pluralistă.

Așadar, continuând, valorificând și împlinind eforturile predecesorilor, *Libertatea* rămâne „vie” precum viața comunității căreia îi dă expresie jurnalistică. În orice caz, rămâne un punct de plecare pentru viitorul culturii jurnalistice locale și renașterea îndatoririi generațiilor viitoare de jurnaliști de a urma și continua demersul nostru, al celor de ieri și de azi.

(Fotografiile sunt din colecția personală
a lui Simeon Lăzăreanu)

Eminescu în paginile revistei *Lumina* – o memorie vie

Marina KALKAN

Anul 2025 marchează două aniversări emblematice pentru cultura română din Serbia: 175 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu și 80 de ani de existență a Casei de Presă și Editură „Libertatea”. Aceste reperi nu sunt doar simple cifre, ci simboluri ale unei tradiții culturale care a dăinuit în ciuda timpului și a provocărilor istorice.

În această dublă sărbătoare, cartea *Mihai Eminescu '175 – Bibliografie – LUMINA 1947-2025*, semnată de Ioan Baba, volum care este în curs de apariție, vine ca o mărturie a legăturii profunde dintre revista *Lumina* și moștenirea eminesciană. Volumul nu este doar o bibliografie, ci și o cronică a felului în care, timp de aproape opt decenii, spiritul eminescian a fost cultivat, promovat și păstrat viu în conștiința românilor din Voivodina.

Încă din 1947, când a fost fondată, revista *Lumina* s-a impus ca un spațiu de rezistență culturală pentru românii din Serbia, o punte între tradiția literară românească și realitățile comunității din Voivodina. Fiecare număr tipărit era o victorie a limbii și culturii noastre. Acum, la 80 de ani de la înființarea Casei de Presă și Editură „Libertatea”, ne dăm seama că misiunea revistei *Lumina* a fost una deopotrivă culturală și identitară. În paginile sale, Eminescu a fost mereu prezent – fie prin poeziile sale, fie prin studiile critice care i-au fost dedicate, fie prin traduceri ce au făcut posibilă pătrunderea operei sale în spațiul cultural sârbesc.

Așa cum Eminescu este o piatră de temelie a literaturii române, *Lumina* a fost o constantă a culturii românești din Serbia, oferind un loc în care tradiția, literatura și spiritul național au continuat să existe și să se dezvolte. Faptul că această bibliografie aniversară apare tocmai acum, în acest an jubiliar, este o dovadă a continuității și a respectului față de trecut, dar și o invitație la reflecție asupra viitorului.

Mihai Eminescu rămâne mai actual ca oricând, deși s-au scurs 175 de ani de la nașterea sa. Opera eminesciană nu este doar un tezaur al literaturii române, ci și o sursă nesfârșită de reflecție asupra condiției umane, a identității

și a valorilor esențiale ale unui popor. Într-o lume în continuă schimbare, în care globalizarea și noile tehnologii remodelează felul în care ne raportăm la cultură, Eminescu rămâne un punct de referință, un simbol al autenticității și al profunzimii.

Pentru românii din Serbia, Eminescu nu este doar poetul național, ci și un element de legătură cu marea cultură românească, un reper care conferă stabilitate și identitate. De-a lungul anilor, citirea și recitarea poeziei eminesciene au fost nu doar un exercițiu literar, ci și un mod de a menține vie apartenența la spațiul cultural românesc. Versurile sale, publicate constant în *Lumina*, au fost însoțite de analize critice, traduceri și evocări, demonstrând că Eminescu este mai mult decât un nume din trecut – el este o prezență vie în conștiința cititorilor.

În prezent, când valorile culturale sunt uneori puse la încercare de superficialitate, Eminescu rămâne un model de profunzime, de gândire critică și de sensibilitate artistică. Lectura sa nu este doar un act cultural, ci și unul identitar – o reîntoarcere la rădăcini și o reafirmare a continuității noastre ca neam.

În acest sens, Ioan Baba reușește să surprindă nu doar felul în care Eminescu a fost perceput în comunitatea de români din Serbia, ci și modul în care opera sa continuă să inspire. Această bibliografie aniversară, prin complexitatea și bogăția materialului adunat, este un volum de referință, o arhivă a unei relații literare și culturale care dăinuie de aproape opt decenii și care, cu siguranță, va continua să se dezvolte în viitor.

Recomandăm cu căldură această carte tuturor celor care doresc să aprofundeze relația dintre opera lui Mihai Eminescu și revista *Lumina*, dar și celor care vor să descopere cum spiritul eminescian a devenit, de-a lungul deceniilor, un pilon de rezistență pentru cultura română din Serbia.

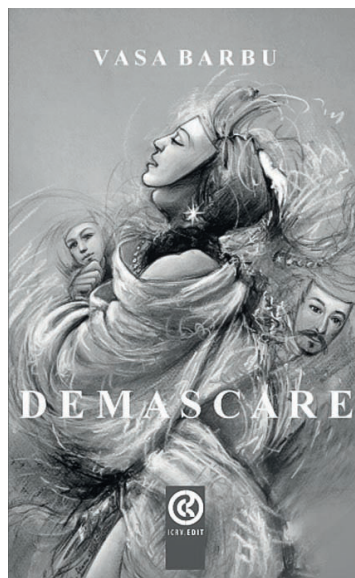
Vasa Barbu. „La masa tăcerii mele”

Delia MUNTEAN

Lectorul familiarizat cu lirica lui Vasa Barbu – scriitor, jurnalist, traducător și editor român din Serbia – știe că, din orice parte am desfășura sulul devenirii sale poetice și oriunde l-am deschide, suntem întâmpinați de câteva coordonate cărora autorul le-a rămas fidel de aproape trei decenii, de când a debutat editorial cu *Cerneala invizibilă*: neacomodarea la actualitate, memoria, destrămarea, solitudinea, identitatea, dezrădăcinarea, condiția minoritarului, actul scriptural, regimul oniric, iubirea. Sunt dimensiuni pe care le înfățișează cu franchețe și luciditate, într-un discurs ce a refuzat dintotdeauna cosmetizarea și care a așezat în prim-plan amprenta etică, mesajul, nicidecum alinierea cuminte la mode și ideologii estetice.

Avem de astă dată înaintea-ne volumul intitulat *Demascare*, apărut în anul 2024. Este a doua carte a autorului publicată la Editura Institutului pentru Cultura Românilor din Voivodina și cuprinde 125 de poezii inedite. În „Argumentul” care le precedă, Vasa Barbu evidențiază relevanța aspectelor amintite mai sus pentru destinul său uman și creator. Reiterarea problematicii se dovedește de aceea intenționată, devoalând însăși „harta sufletului și [a] gândirii” sale. Cum un asemenea teritoriu ideatic-emoțional e imposibil de cartografiat definitiv, scriitorul îl înprospătează îmbogățindu-i semnificațiile, paleta motivică și operând asupra unghiului de abordare.

Observăm că renunță la delimitarea conținutului pe cicluri tematice (cum ne obișnuise), poeziile fiind aranjate după o rânduială interioară, nesupusă unor constrângeri de natură tehnică. În subtext, ele însă dialoghează, se unesc în șuvoaie și se reîmprăstie, se sfădesc și se împacă, trădând tot atâtea ipostaze ale unui eu biografic sensibil, de o rară discreție, aflat într-o obstinată căutare a sinelui și a unei relaționări chibzuite cu lumea în care *se trăiește*. Cât despre legăturile organice dintre volume, acestea configurează un profil scriitoricesc distinct, hotărât a-și proteja cu orice preț individualitatea de obsesiile și ispitele unei contemporaneități în care valorile și adevărurile proprii nu se regăsesc ori sunt inoperante („Asta nu-i lumea imaginată de noi / Și nici de alții creată, / E

un morman de zdrențe și gunoaie / Și-o imagine pală a celor ce fost-au odată” – *Asta nu-i lumea imaginată de noi; sau: O molimă invizibilă pe planeta noastră a aterizat*).

Pe imensa piață a lumii – curat bâlci al deșertăciunilor –, „tejgheaua” poetului nu pare tocmai atractivă: interesul pentru seducție nu izbucnește către suprafața textului, frumusețea cuvenindu-se a fi căutată, în viziunea acestui scriitor voivodinean, *înăuntru, dincolo de mască* („Să alegi trebuie să știi / Și păcălit să nu fii” – *Viața noastră nu-i decât o piață*). El riscă astfel cu bună știință, sfidând prejudecata esteticului și întemeindu-și crezul artistic pe alte exigențe, nu mai puțin ferme: să se exprime *nefalsificat* pe sine, în toată cuprinderea sa (*Atâtea adevăruri se ascund*), și să dea seama de un context istoric și sociocultural anume, pe care să-l plaseze, după harul și priceperea lui, în memoria colectivă (*În fiecare zi scriu câte o poezie, Există-n lumea asta o carte deschisă*).

Conștient de puterea cuvântului scris, de influența asupra publicului (să nu uităm că Vasa Barbu a lucrat în jurnalistică după absolvirea studiilor bucureștene și ca stilizator la Casa de Presă și Editură „Libertatea”), poetul își prelungește misiunea de „îndrumător” – după cum opinează Nicu Ciobanu, prefațatorul volumului de acum – și în creația lirică, hrănit fiind de închipuirea că ar avea „vreun cuvânt de spus și că acel cuvânt contează”. Din păcate, vocea poetului nu capătă rezonanța după care, asemenea oricărui creator, tânjește („Tu ești o voce-n vânt, / Fără ecou pe pământ. / Lipsită de iz sfânt, / Mai mult un însingurat plâpând. // Și ea, vocea ta, cu greu se aude / Pe unde la drum vei purcede, / Greu vei ști / Cine te va auzi / Dintre cei pe care îi întâlnești / Și deloc nu bănuiești / Dacă te vor înțelege / Și cu ceva te vei alege” – *Tu ești o voce-n vânt*), găsindu-și împlinirea mai degrabă într-o realitate interioară, aceea produsă de imaginație („M-am înțeles cu gândul meu / Să mă transform în zeu / Și de acolo, din cer, / Cu alte reguli să cobor pe pământ, / Cu altă rânduială în fapte și în gând / Și fără nicio încercare / De marginalizare și negare / A ființelor ce trăiesc sub soare” – *M-am înțeles cu al meu gând*).

Răzbat din versurile ce devoalează o atare atitudine (împletită cu retragerea în *cochilie* – motiv liric întâlnit și în tomurile precedente) nu doar trăirile experimentate de respingerea socială a indivizilor reformatori de mentalitate, ci și obsesiile minoritarului etnic al cărui destin interior suportă capriciile istoriei și jocurile politicului, fiind silit să se acomodeze la propunerea de existență a populației majoritare (*Și bat, și încă cum mai bat, Era dintotdeauna un peisaj idilic de câmpie*). El își simte fragmentată ființa de conflictul dintre satisfacerea nevoilor proprii și imperativul (exterior și lăuntric deopotrivă) de a contribui cu resursele individuale, indiferent de natura lor, la evoluția comună („Niciodată nu vom spune tot / Despre acel ceva pe care altora / L-am dat din puținul nostru. / [...] din eul nostru / Pe care l-am desprins / Pentru alții. / Niciodată nu vom ști / Ce am pierdut / Și ce am câștigat / Făcând acest gest / Conștient sau inconștient” – *Niciodată nu vom spune tot*). Condiția de minoritar o identificăm

în cartea de acum implicit în soarta celui care creează produse artistice (*Am fost absent în tot și-n toate*), respectiv a insului care se delimitează de marea masă prin cunoaștere, viziune, idealuri, prin refuzul oportunismului și al lașității.

Particularitatea de a fi altfel (*De mult nu mai văd așa de bine*), raportarea în manieră subiectivă (pe alocuri, chiar stângace) la realul cotidian, în funcție de sensibilitatea specifică și de backgroundul existențial, constituie totodată forme de *răzvrătire* și de *punere sub acuzație* a unui context a cărui permanentă metamorfoză se desfășoară după o grilă axiologică frustrantă, în declin. Resimțim în versurile de acest tip, iarăși, atitudinea bătăioasă și mobilizatoare a jurnalistului, de la care poetul împrumută și cuvinte ori construcții lingvistice (chiar clișee, lozinci) fără a le mai îmbrăca în veșmântul literarului („Zi și noapte / Armonia între pământeni să domnească / Și solidaritatea lor totdeauna să sporească”; „Și oamenii mulțumiți vor trăi, / Într-o lume doar pe adevăr fondată / Și de minciuni eliberată” – *La un pas de adevăr*; „E o viață complicată, / Cu structură degradată, / Din temelii ruinată / Și de nonvalori inundată” – *Asta nu-i viața la care am visat*; „Alte concepte pentru ziua de mâine trasează” – *Mai am încă multe de spus*; „Doar slujitor al adevărului eram, / De niciun arsenal de minciuni nu mă temeam, / convins că dreptatea învinge de fiecare dată, / Dar minciuna niciodată” – *Nu mai exist în priviri*).

În viziunea autorului, ele reprezintă adevăruri/mărturii ce trebuie spuse limpede, percutant, *fără-de-mască*. Sunt *cuvinte*, nu *vorbe*, și pretind o atitudine demnă, lucidă (iarăși semn de diversiune, de nesupunere). Unele texte par de aceea nelucrate îndeajuns, scrise sub presiunea deadline-ului, în stilul pretins de genurile scurte ale presei, cu accent pe informațiile de bază (*cine?*, *ce?*, *unde?*, *când?*, eventual *cum?*, *de ce?*) și fără pretenții de ordin stilistic. Ele trebuie să schimbe atitudini, să pună în mișcare, nu e vreme de finețuri („guri dulci”), de poleială, de curtoazie.

Mănat de atari comandamente și neprimind feedbackul scontat la oferta de salvare a lumii, neînstare să mai sfideze destrămarea (*Și anii vin și iarăși vin, În cursa nebună cu timpul*), poetul se retrage în universul dinăuntru, așa cum a procedat și în alte momente de criză existențială (a se vedea, printre altele, piesa *În propriul suflet m-am exilat*, din vol. *Furtună în călimară*, 2006), naufragiază în copilărie (*Mă trezesc în fiecare noapte*) și în Uzdinul de baștină, acela păstrat intact în memorie (*Din vremuri de mult trecute-mi vin*), pe tărâmul lui Oniros (*Vise nedeslușite am visat*) ori, mai rar, se cuibărește între faldurile unor iubiri trecute (*Inima-i neîmblânzită, Pseudoideea de a fi fericit, Vântul din părul ei auriu*).

Îl vedem, în asemenea clipe de cumpănă, șezând „la masa tăcerii” lui, povestind și povestindu-se pe sine, cel autentic. Așteptând „între soare-apune și soare-răsare”.

Florilegiu

Vasa BARBU

Acum se spulberă toate distanțele

Acum se spulberă distanțele toate
În fracturi de secunde,
Purtate de invizibile unde.
Până unde vom ajunge
Și ce scopuri vom atinge,
Nu vom ști niciodată,
Căci o cursă nebună
Ne caracterizează viața
Și nimic nu mai este
Cum era odată.
Bine va fi
Dacă vom reuși
Cu noi înșine să ne împăcăm
Și să nu mai regretăm
După ce am pierdut
Sau am avut.
Într-o altă lume acum locuim
Și cu ea trebuie să ne obișnuim,
Indiferent din ce mentalitate provenim.

Trecutul niciodată nu trece

Trecutul niciodată nu trece,
Se-ntoarce mereu să stea cu tine la masă,
Să-ți fie prieten la nesomnul din miază-noapte,
Se-ntoarce uneori ca un ecou,
Alteori ca un fior rece
Ori ca o avalanșă de emoții calde
Tot corpul să-l scalde
În amintiri,
Bucurii și nostalgii

Sau în neîmpliniri
Ale unor vremuri
Și ale felului tău de a fi.

Destine, destine

Destine, destine,
Mixaje fine
De idei și rătăciri,
De poteci cu trandafiri
Și de drumuri cu spini.

Destine, destine
Crescute din amalgamuri fine
De oameni din sud-est
Și persoane din nord-vest,
De ideologii din est
Și de bunăstări din vest.

Destine, destine
Însoțite de tine și de mine,
De tandre sentimente,
De așteptări inestimate,
De ocazii ratate
Și de decepții neplanificate.

Și anii vin și iarăși vin

Și anii vin și iarăși vin,
Ba cu zile cu cer senin,
Ba cu nopți presărate cu pelin.
Și anii pleacă și iarăși pleacă
Mereu în grabă și ca o fleacă,
Fără să știe unde să meargă.
Și anii vreau și vreau să te-ntreacă,
De parc-ar fi un lucru de șagă,
În cursa lor nebună
Ce are țintă dincolo de Lună,

Colo sus în cer,
Unde speranțele deloc nu pier,
Ci se materializează
În lumi paralele
Cu liante invizibile între ele
Și se transformă în stele,
Pe care pământeni le admiră mereu
Privind la ele ca la un zeu.

Tu ești o voce-n vânt

Tu ești o voce-n vânt,
Fără ecou pe pământ,
Lipsită de iz sfânt,
Mai mult un însingurat plăpând.
Și ea, vocea ta, cu greu se aude
Pe unde la drum vei purcede,
Greu vei ști
Cine te va auzi
Dintre cei pe care îi întâlnești
Și deloc nu bănuiești
Dacă te vor înțelege
Și cu ceva te vei alege.

(Selecție din volumul *Demascare* de Vasa Barbu,
Zrenianin, Editura ICRV, 2024)

Copilăria ca literatură

Marina KALKAN

Nu știm dacă în anul 2002, când a debutat cu cartea de poezii pentru cei mici, intitulată *...Doar copii!*, Mariana Stratulat știa că va jongla atât de bine cu diferite genuri literare. A acoperit un gol în literatura pentru copii, ce a rămas după Ana Niculina Ursulescu și s-a afirmat rapid ca ziaristă, poetă și prozatoare. În timp, și-a construit un parcurs editorial bogat și divers.

După proza scurtă (*Masca de aur*, 2004), romanul *Neliniști și speranțe* (2005), poeziile din *Fascinația invizibilității* (2006) și romanul *Viză pentru șapte zile* (2008), Mariana Stratulat a revenit în anul 2008 la literatura pentru copii, cu volumul de versuri *Mitzi și Puff* (2008). „Poeziile îi sunt crâmpoie desprinse din lumea mirifică a copiilor. Sunt sincere, pure și senine ca «bună dimineață», iar prin ele se perindă ca un lait motiv – ideea fascinantă a copilăriei!”, aprecia recenzenta volumului, Mălina Drăgan. Cu *Visul Dianeii* (2013), autoarea și-a pus la încercare iscusința de scriitoare într-un gen neexploatat de ea până în acel moment și anume genul dramatic. Acest volum cuprinde nouă piese de teatru pentru copii, iar piesa care a dat titlu volumului a fost pusă în scenă la Coștei. Cu acest volum, autoarea, așa cum ea însăși a mărturisit, a vrut să reînvie teatrul pentru copii în satul ei natal și să îi facă pe copii să citească. În anul 2023, Mariana Stratulat a publicat și un volum de versuri pentru copii în limba sârbă: *Stihovanje ispod sunca*.

Între timp, raftul cu cărți ce poartă semnătura Marianeii Stratulat s-a îmbogățit cu monografii, antologii, romane și volume de poezie pentru adulți. Totuși, din același imbold creativ și dintr-o dragoste evidentă pentru universul copilăriei, o carte, apărută în anul 2009, avea să primească epilog 15 ani mai târziu. Este vorba despre romanul *Aventurile lui Alex*. Cartea deschide porțile către Țara Aventurilor Infinite, unde cititorul intră cu regulile simple ale jocului: zâmbet, imaginație și bucuria descoperirii. Alex, personajul central, este „un băiețel adorabil, înclinat spre vis și comunicare”, aflat la vârsta fragilă dintre joacă și primele încercări de

înțelegere a lumii adulților. Prin ochii lui, banalul devine extraordinar: o greșeală copilărească se transformă în poezie, o ploaie torențială în drum către Lună, iar venirea pe lume a unei surori mai mici în motiv de reflecție asupra familiei.

Așadar, în spatele acestei lumi ludice și pline de imaginație se află o sursă cât se poate de reală: propria experiență de viață a autoarei. Inspirația Marianeî Stratulat vine chiar din universul familial, unde realitatea se contopește firesc cu visarea. Criticul literar Brândușa Juică surprinde esența acestei transpuneri astfel: „Romanul *Aventurile lui Alex* a fost inspirat din viața de familie a autoarei. Casa din apropierea Cărașului ste casa scriitoarei. Eroul copil, prin ochii căruia ni se înfățișează natura, oamenii, cu bucuriile și tristețile cotidiene, dar în mod special universul copilăriei, este băiatul de numai cinci ani al prozatoarei. Demersul epic aduce cu sine vise, fantezii, amintiri, narațiuni reale și imaginare, care construiesc o lume așa cum o vrea și simte Alex – eroul copil. Acest fapt este posibil datorită fanteziei, imaginației fără vârstă și limite. Fantezia are drept punct de plecare realitatea imediată, pe care o recrează, o remodelează, atribuindu-i noi dimensiuni și semnificații” (Brândușa Juică în *Privind spre copilărie. Considerații despre literatura română pentru copii și tineret, scrisă în Voivodina, Republica Serbia*).

Anul acesta, Alex și-a primit dubletul: pe Darko, eroul romanului în limba sârbă *Avanture malog Darka*. Cartea a apărut datorită eforturilor conjugate ale editurilor Mali Nemo din Panciova și Libertatea.

Darko (sau Daki) are cinci ani. Trăiește, ca și Alex, în Țara Aventurilor Infinită și este un copil plin de viață și curios. De aceea, din povestea lui aflăm: cum a decurs misiunea sa de a păzi un boboc, de ce a cerut bomboane și a primit, în schimb, cel mai straniu câine din sat, cum a oprit timpul pentru că nu avea chef să meargă acasă, cum a îndrăgît grădinița și a realizat că fetițele nu au reguli, dar au suflet mare, cum a descoperit, de Crăciun, că dragostea vine în forme diferite...

Romanul este alcătuit din capitole-episoade în care se împletesc narațiunea la persoana I, dialogurile și versurile. Fiecare episod din viața lui, cu năzbâtiile și visurile copilului universal, se împletesc cu teme de prietenie, curiozitate și empatie.

Stilul Marianeî Stratulat rămâne accesibil, direct și limpede, astfel încât tinerii cititori pot pătrunde cu ușurință în universul personajului. Totuși, la o lectură mai atentă, atât *Aventurile lui Alex*, cât și *Avanture malog Darka*, devin mai mult decât o carte pentru copii: ambele romane sunt o pledoarie pentru păstrarea inocenței, pentru cultivarea imaginației și pentru redescoperirea aceluși „copil interior” care, odată cu maturizarea, riscă să se piardă.

Scriitura Marianeî Stratulat este fluidă, jucăușă și tandră. Ea reușește să combine tonul ludic cu accentele de gravitate care apar inevitabil atunci când copilăria se intersectează cu realitatea. Această juxtaponere între fragilitatea copilăriei și tensiunea lumii adulte este una dintre marile forțe ale cărții. În plus, nici Alex, nici Darko nu sunt copii idealizați, ci reali, cu șotii și imaginație debordantă. Tocmai de aceea, fiecare întâmplare e povestită cu o naturalitate care cucerește, făcându-l pe cititor să simtă că ascultă direct vocea copilului.

Romanul *Avanture malog Darka* poate fi privit și dintr-o perspectivă culturală. Nu este doar o carte pentru copii, ci și tabloul unei generații care și-a păstrat candoarea. În acest context, autoarea ne reamintește că puterea literaturii pentru cei mici constă tocmai în capacitatea de a păstra vie speranța și de a arăta că, indiferent de circumstanțe, copilăria rămâne un teritoriu al aventurii și al miracolului.

Un lucru important de menționat este că ilustrațiile și coperta realizate de Aneta Gașpăr adaugă un plus de farmec, completând textul cu un aspect vizual cald, prietenos.

Avanture malog Darka este o lectură care se poate oferi copiilor ca o poveste plină de umor și emoție, dar care, în egală măsură, poate fi citită de adulți ca o carte de memorie afectivă. Este, în fond, o invitație de a redescoperi copilul din noi și de a privi lumea cu ochii curioși și inventivi ai lui Darko.

AVENTURILE MICUȚULUI DARKO

Roman pentru copii

Undeva departe... chiar la marginea lumii, ori poate chiar și un pas dincolo de ea, se înalță un stâlp uriaș cu o tăbliță strălucitoare pe care scrie:

ȚARA AVENTURILOR INFINITE!

Toți călătorii sunt rugați ca, odată pășind aici, să respecte următoarele reguli fermecate:

- Să se bucure de toate micile minuni,
- Să râdă cu poftă, din inimă și fără rețineri,
- Și să viseze ca și cum ar fi chiar ei autorii propriei povești.

Căci numai așa porțile acestei lumi neobișnuite se deschid larg...

În această țară a fanteziei, unde imaginația dictează legile, iar visele nu cunosc hotare, trăiește un băiețel care se bucură cu toată ființa sa de Călătoria numită Copilărie. Vesel, jucăuș și plin de gânduri năstrușnice, el intră cu ușurință în vorbă cu toată lumea - cu cei de vârsta lui, care îl înțeleg fără prea multe cuvinte, dar și cu adulții, de la care cere un singur lucru: să îl vadă, să îl asculte și să îl ia în serios, chiar și atunci când vorbește despre lucruri care trăiesc doar în inimă și în imaginație.

Se numește Darko, dar dintotdeauna își spune Daki - nu pentru că prescurtarea i s-ar părea mai frumoasă, ci pentru că litera „R” îi scapă încă dintre buze ca o pasăre grăbită, lăsându-i pe limbă un nume rotund și blând.

Are atâția ani câte degețele pe o mână. Nu se ostenește să precizeze dacă e mâna stângă sau dreaptă - pentru el e totuna, căci, cu înțelepciunea unui mic filosof, a hotărât odată că ambele mâini au câte cinci degete și nu ar fi drept să dea uneia întâietate. Dar ce va spune când va împlini șase ani? Ei bine, aceasta e deja o altă poveste...

Pentru el, joaca e cea mai serioasă ocupație. Lumea jocului îi oferă siguranță, libertate și fericire. Îi place a răsfoi cărți - încă nu știe să citească, dar îl atrag

coperțile, ilustrațiile, culorile și acel „ceva” misterios care dă suflet fiecărei povești. Dintre toate, cel mai mult iubește o carte specială — un roman pentru copii în care, da, ați ghicit... chiar el are rolul principal.

Cât despre înfățișarea lui Darko, eu spun mereu că este frumos ca o păpușă din vitrina unei prăvălii de altădată, plină de magie.

Părul îi este negru ca o noapte fără lună, lucios și năvălaș, ca și cum în el ar adia, în fiecare dimineață, un vânt ștregăresc.

Ochii îi sunt verzi ca iarba crudă de primăvară, cea dintâi, peste care soarele se strecoară timid după iarnă. Nu e de mirare - Darko s-a născut primăvara și, asemenea ei, e plin de viață, lumină și surprize.

Pe obraji îi dansează pistrui, despre care crede că i-au fost dăruite de razele soarelui, ce au încercat, jucăușe, să-l sărute.

Este scund și dolofan, dar deștept ca o bufniță și curajos ca un șoricel ce visează să devină leu. Mereu gata de acțiune, de joacă, de o nouă descoperire. Fermecat de magia jocului, începe tot mai mult să privească spre lumea adulților — deși, de multe ori, acea lume i se pare un birou sobru, lipsit de culori, unde imaginația a fost uitată într-un sertar prăfuit.

Și totuși, nimeni nu știe - căci nimănui nu i-a spus - că Darko ascunde o mare taină. O poartă în buzunarul inimii și o descuie doar atunci când e cu adevărat singur...

Cum trăiește în Țara Aventurilor Infinite, de la micul, dar marele nostru prieten se așteaptă să fie mereu vesel și senin, să se bucure de fiecare zi, de fiecare gănganie, de fiecare fluture în zbor sau nor ce plutește pe cer...

Dar cum să fie bucuros, când vecina lui, Mirandolina, l-a amenințat că, de îndată ce va începe grădinița la toamnă, îl va pârî educatoarei? De ce? Nu pentru ceva grav, ci - imaginați-vă - din pricina unei mingi și a unei ferestre.

Ciudată femeie, vecina Mirandolina! La vârsta ei să umble cu pâra - și doar pentru că în acea zi bătea un vânt năvalnic, iar mingea, ușoară și de cauciuc, i s-a smuls din mâini și a zburat ca un balon de săpun. Și, vai, a nimerit chiar unde nu trebuia. A lovit fereastra.

Nu s-a spart geamul. Nici cioburi pe jos nu au fost. Doar o fisură mică, într-un colț, ca un zâmbet șovăielnic pe chipul unei sticle fragile.

Darko a încercat să-i explice că n-a fost intenționat, că de vină au fost vântul și mingea. Dar Mirandolina nu a vrut să audă. Ea ține minte tot, notează tot și orice mică abatere de la ordinea ei închipuită - pentru ea e o crimă ce merită denunțată.

Acum... lui Darko îi pare puțin rău că geamul nu s-a spart de-a binelea. Așa - cinstit, în mii de bucățele!

Dar nu-i nimic. În lumea lui Darko, chiar și ferestrele fisurate primesc o a doua șansă, fiindcă nu știi niciodată când va mai bate vântul, când mingea își va lua din nou aripi și când o poveste nouă va apărea chiar în mijlocul realității.

De aceea, Darko, oricât de mic ar fi, știe deja un adevăr mare: că uneori, chiar dacă ceva se crapă - o fereastră, o prietenie, sau o zi obișnuită - asta nu

înseamnă sfârșitul. Dimpotrivă. Poate fi chiar începutul unei aventuri noi, cum numai în Țara Aventurilor Infinite se poate întâmpla.

Cel mai frumos cadou sub cel mai trist cer (Surioara din acvariu)

Aceasta este o poveste despre gelozie, confuzie, teamă... și despre o iubire care a început sub cel mai trist cer — dar care s-a transformat în cel mai frumos cadou pe care Darko l-a primit vreodată.

Era primăvară, dar nu cea primăvară plină de soare, miresme și fluturi. Era primăvara anului 1999. Din cer nu cădeau fulgi sau petale, ci - bombe. Cerul își pierduse soarele, iar oamenii - zâmbetul. Pretutindeni domnea o tăcere ciudată, întreruptă din când în când de sirene care urlau. Apoi veneau alergarea spre adăposturi, frica și priviri înspăimântate către cer, dar nu cum privești un curcubeu. Nu. Ne uitam la cer ca la ceva ce poate să se deschidă și să transforme viața în umbră. Toate acestea le priveam pe furiș, la televizor.

Eram mic. Atât de mic încât nu știam să pronunț corect nici „avion”, nici „sirenă”. Spuneam: „von” și „silena”. Poate că așa fi știut să le spun corect, dar tuturor le plăcea mai mult când vorbeam așa.

Adulții nu erau deloc simpatici în acele zile. Nici veseli. Toți erau palizi ca hârtia, încordați ca o coardă de arc și tăcuți ca ploaia care refuză să se oprească. Mă supraveghea una dintre cele două străbunici. Cealaltă... plecase, cum s-a spus, „la cer”. De aceea priveam des în sus, neștiind exact ce se întâmplă acolo - dacă avioanele aruncă bombe sau dacă străbunica mea îmi făcea cu mâna din nori.

Străbunica rămasă mi-a dat un sfat: „Când vezi o persoană necunoscută, ascunde-te în spatele porții. Să nu te fure”. O ascultam. Stăteam în spatele porții și priveam cerul. Avioanele zburau, iar sirenele scoteau sunete ciudate și înspăimântătoare. Totul era trist și gri. Și eu eram foarte trist, dar nu din cauza bombelor.

În cea primăvară, mama mea a plecat să-mi aducă cel mai frumos cadou. Mi-au spus: „Dacă vei fi cuminte și răbdător, vei primi cel mai frumos cadou!” Am fost cuminte. Și răbdător. Dar și trist. Fără mama, casa era doar o cochilie goală de nuc. Nu era acolo să-mi citească povești, să mă acopere, să-mi șoptească, spunându-mi cât de mult mă iubește.

Nu au vrut să merg să o văd, pentru că în oraș era periculos. „Cad bombe”, au spus. Dar eu plângeam. Mult. Și când un copil plânge suficient de mult, adulții trebuie să-i îndeplinească dorința. Au decis să mă ducă la mama.

Îmi amintesc clădirea albă, ferestrele mari și oamenii în alb, fără zâmbet, care alergau mereu undeva. Mama era la etaj. Ieșise pe terasă pentru că am ajuns mai devreme și încă nu era timpul vizitelor.

Tata mi-a spus: „Privește sus!”

Am privit... și am spus imediat: „Vonul aruncă bombe!” Nimeni nu a zâmbit. Doar mama, încet, de pe terasă, ca și cum mi-ar fi trimis soarele în palmă.

Când a venit timpul vizitei, am intrat. Am ajuns la ușa pe care scria: M-A-T-E-R-N-I-T-A-T-E. Eu știam deja câteva litere. Le-am citit cu mândrie cu voce tare. Am îmbrățișat-o pe mama. Nimic altceva nu mai conta. I-am spus cât de mult mi-a lipsit. Mama m-a strâns tare și mi-a spus: „Voi veni curând... și îți voi aduce cel mai frumos cadou.” Încă nu știam ce fel de cadou va fi. Apoi ne-am uitat pe fereastră. Acolo, în spatele unui geam, într-o încăpere mare, se afla - surioara mea micuță. Liniștită. Într-o cutie ciudată care semăna cu acvariul nostru.

„De ce o țin aici?” am întrebat.

„Are icter”, a spus mama. „Trebuie să rămână în incubator.”

„Dar nu trebuie neapărat aici”, am răspuns eu. „Avem și noi acvariu acasă. Să stea cu peștișorul. Sunt mici amândoi. Se vor împrieteni și se vor juca împreună.”

Mama a zâmbit. Pentru prima dată cu adevărat.

Atunci am înțeles: acel cadou - nu era jucărie. Nici camion, nici carte, nici ciocolată. Cadoul avea un chip. Și o inimioară. Și se numea Darija. Era micuță. Iar eu - eram deja fratele cel mare.

Când Darija a venit acasă, nimic nu a mai fost la fel. Nimic. Dormea în vechea mea cameră, în pătuțul meu, cu mama și tata. Eu, considerat mare, am primit camera mea. „Acum ești fratele cel mare”, mi-au spus, dar mie nu mi s-a părut așa. Părea că am pierdut ceva ce nu poate fi explicat.

Toți erau doar în jurul ei. O legăneau, o priveau, o mângâiau. Vorbeau despre ea ca despre o minune. Iar eu? Eu eram în colț. Ca o umbră în propria mea poveste. Fundal pe fotografia de familie.

Într-o zi am întrebat: „Putem să o punem înapoi în acvariu?”

Toți au râs. Dar eu nu găseam nimic amuzant. Mai bine primeam o pisică. Sau o mașinuță telecomandată. Sau chiar un șarpe colorat. Orice, doar nu asta.

Și ce nume! Darija! Trebuia să se numească asemănător ca mine? Nu sunt sigur dacă știu să spun litera „r”! Poate știu. Doar că nu vreau. Din motive pe care le știu doar eu.

Așa că am tăcut. Am privit. Am așteptat ca ceva să fie din nou doar al meu. Dar de atunci, tot ce aveam - împărțeam. Chiar dacă nimeni nu observa.

Într-o după-amiază, cât stăteam întins pe podea, privind tavanul, în cameră s-a făcut liniște. Surioara nu mai plângea. Doar mă privea. Direct pe mine. M-am apropiat, iar ea mi-a prins degetul. Nu m-a certat că am vrut să o pun în acvariu. Mi-a spus totul prin acel strâns de mână.

Atunci am simțit ceva magic. Ca și cum cineva mi-ar fi dat înapoi ceea ce credeam pierdut pentru totdeauna. Doar că sub altă formă. Mai mică. Mai moale. Mai caldă - ca un pulover țesut de mama doar pentru mine.

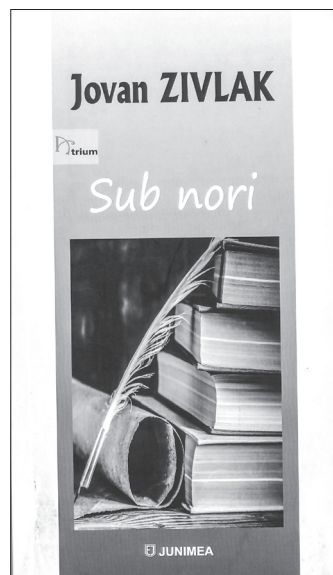
Surioara mea a devenit cel mai frumos dar, sub cel mai trist cer.

(Fragmente din romanul *Avanture malog Darka* de Mariana Stratulat, Pan-ciova, editurile Libertatea și Mali Nemo, 2025; traducere de Mariana Stratulat)

Fascinația postmodernismului sau insurgența imagnarului poetic

Florian COPCEA

Spirit reflexiv, iconoclast, mereu propulsat în discurs de porniri ludice, generatoare de paradoxuri imagistice, virtual contrapunctice, Jovan Zivlak cultivă în poezia sa, în consens cu vremea, exaltând tribulații existențiale, identificate în viziuni postmoderne, moduri noi, originale, de definire și înțelegere a lumii. În volumele traduse în România – *Penitența* (Editura Nemira, Cluj-Napoca, 1997); *Sub nori* (Editura Junimea, Iași, 2018), erijându-se în Mefisto, ori purtând masca Demiurgului, creatorul își trece sinele sub posesiunea cuvântului din „gura poeziei” deschisă de strigătele și ecurile lăuntrice ale unei realități ficționale, semn că este posibil ca, și din netăcere, el să poată „aduna sunetele/ în vuietul uitării/ peste care își croiește drum sângele”, iar „cenușa arde iar nimicul tace/ el mestecă propria beznă/ corabia lui e sfărâmată precum o propoziție/ peste care s-a închis apa oceanului” (*aici*).

Eul personajului liric al lui Jovan Zivlak, imprevizibil, dezinvolt și lipsit de complexele prozodice ale lirosofilor „care/ învârteau nuiaua și săreau mărunț în timp ce cântau/ cântece despre unicul Dumnezeu” (*oaspete rău*), cu alte cuvinte, reticenți la postmodernism, conferă compozițiilor poetico-epice o fluiditate și o dialectică intimă, subminând, într-un regim vădit de obsesii, impactul efemerului cu poezia, inițiindu-ne curajos în arta conștientizării absurdului potrivit căruia „adâncurile păstrează/ ceea ce sufletul nu-și amintește” (*samarkand*), și: „ne era tot mai neclar/ care gură se deschide și care se-nchide/ umbra a devenit trup/ iar cuvântul seamănă tot mai mult cu o apă/ subterană” (*tălmăcirea gurii*).

În același timp, tragica, ireversibila alterare a Ființei, devine, prin imersivitatea orfică a rostirii, un ritual care îngăduie posibilitatea ziditorului de a vedea „o mână care se-ndepărtează și se apropie/ dar văd oare și amintirea în gura căreia/ cuvintele se descompun?” (*amintirea*), și: „aș șlefui neînțelegerea –/ înainte/ înapoi/ într-o ordine perfectă./ în fața judecătorilor și martorilor/ vorbesc cu propoziții clare./ cazul meu/ îl expun pentru puțini aleși/ cu pre-

cauție, cu însuflețire./ asta-i totul./ ce-i mai esențial nu-i în puterea mea./ am să trăiesc o mie de ani” (*vorbesc cu propoziții clare*); sau: „să privești în față. să ascuți/ freamătul corzilor vocale./ aici s-au oprit toți coborând de la diferite/ înălțimi. marele meșter își scutură pulberea de ciment/ de sub braț. pe schelă, în timp ce-și jurau credință./ grăit-au aceeași limbă. aici știința e rigidă și stivuită/ în cutii aidoma sârmelor de oțel. să pui piatră/ pe piatră. să urmărești distanțele/ cu capul plecat deasupra proiectului, inflexibil, cu/ firele de păr peste pleoape./ fiecare își soarbe băutura sa” (*marele meșter*).

Apetența lui Jovan Zivlak pentru dezontologizarea abisurilor din afara lumii sale interioare prin imanența transcendentului creează șansa întrupării trăirilor din care coboară fulgerător, precum un „glas al ființei” (Heidegger), nelipsit de relevanță, „un condor cu aripi larg desfăcute” (*cușca*), spre a ne convinge să credem că „nemurirea se risipește încet/ ca supa fierbinte” (*dragoste, dragoste*). Jovan Zivlak își asumă, fără niciun risc, coborârea în infern: „ce fel de moarte să aleagă/ trupul meu tâmp/ și bine îmbăiat./ jungla în care trăiește specia/ fiara numită astfel sau altfel/ vai/ e nemuritoare. spiritul irevocabil/ peste șesuri și creste/ e nemărginit și etern/ amin/ e fără de moarte./ intru în cadă și astfel începe moartea mea./ singular mama mea și a celor apropiați mie/ cultivată și extrem de înțelegătoare/ îmi șoptește numai cuvinte tandre./ îmi frec urechile exist oare. am mai auzit câte ceva/ inedit despre moarte./ mama și tata îmi spun: îmbăiază-te fiule/ spiritul fast fie cu tine/ sau ieși la timp sau rămâi” (*amin*).

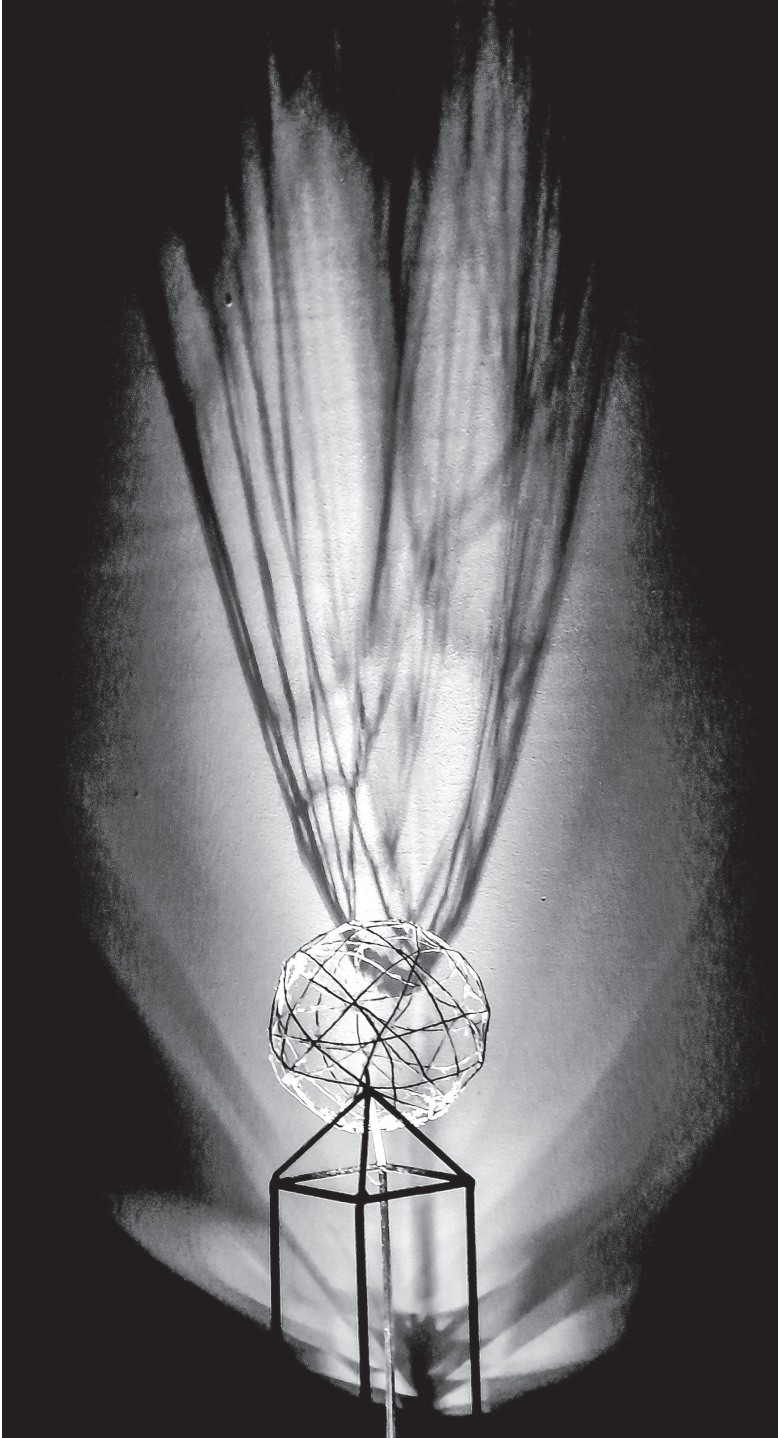
Destinul versuitorului este, la urma urmelor, patima și blestemul omului de a se sacrifica spre a-și regăsi *celălalt eu* afectat profund fiindcă „nu a mutat piatra care crea aparența/ că viața este o construcție luminoasă/ iar cuvintele seamănă cu o priveliște/ și cum nu își dă seama că ceea ce vrea să spună/ nu va fi rostit pentru prima oară/ cum nu-și dă seama că moartea-i zadarnică/ și că nu ne salvează de uitare” (*posesiuni*). Printre murmurul evanescent al măștilor sub care „chipul meu palid se reflectă în ochii fermecați/ care se retrăgeau din lumini în umbre” (*coborârea*), se identifică o energie capabilă să explice atât inexplicabilul realității împletită scriptural cu ficțiunea, cât și emoțiile, deloc aflate în stare de inflație, la intersecția gândului cu cuvântul: „cunoașterea e sfârșitul tău e/ începutul tău/ dar lumea este ca o scoică/ în care se aude aproape un vuiet/ asemănător cu altele de dinainte/ care cheamă freamătul/ unui izvor înșelător și aici începe trădarea/ asemănarea se revarsă în amintirea/ care te pregătește aici/ unde-ai fi putut fi numai un nimic unic și adunat/ aproape inexistent./ pentru a căuta întregul/ gesturile unei mâini/ o creatură mărunță/ cea care înmulțește chipurile și care îți spune:/ ceea ce iei este deja dat/ ceea ce este dat este deja luat/ ceea ce este scris” (*izvor*).

Cum se observă, ceea ce se relevă la deciptarea mesajelor poeziei lui Jovan Zivlak suntem antrenați (și inițiați) să retrăim, pe contul unor transfigurări insolite, calvarul unui eon rătăcit într-un univers labirintic, înlăuntru căruia se

proiectează o multitudine de reprezentări ale imaginarului: „eu cel care mă sprijineam de pământ/ nu eram în stare să văd lucrurile/ de la o înălțime acceptabilă/ și n-am întins mâna ca să cer ajutor/ pentru ca interlocutorul să nu/ mă înhațe. dacă se spune:/ nu te îndepărta de obiecte/ nu te întoarce acasă târziu/ nu uita de unde-ai pornit/ nu pune toate lucrurile la inimă/ (acceptul susține echilibrul)/ nu știu cât de tare am ținut seama de/ îndrumări: pentru că pot alerga mult/ pot ține minte tot ce mi se spune/ pot frunzări o carte confuză/ pot observa cum cad frunzele/ pot auzi vuietul vântului/ și încă nu mi-am dat seama/ cum le va înțelege pe toate acestea/ cel care mă urmărește din depărtare/ și mereu își îndreaptă spre mine/ urechile de sidef” (*nu te întoarce acasă târziu*).

Deseori poetul se vede pus în situația de a pune în concurență două registre: unul tributar modernismului canonizat de Vasko Popa, altul cu accente revoluționare, deconstructibile și subversive, pe stereotipurile practicilor intertextuale ce le impune postmodernismul. Acest ultim curent nu pune neapărat în joc o convertire a limbajului, ci mai curând o tendință de reformare prin intertextualitate a stilului autorului. Schimbarea de „voce”, de la un poem la altul, dinamizează novator, fără a-i distorsiona substanța, întruchipând și potențând forme de expresie recognoscibile, reprezentative pentru tendințele actuale ale poeziei. Poemul *Pieire* este, nu încap dubii, o expresie incontestabilă a consubstanțialității eului liric cu virtuțile ființării și ale creației: „am auzit de numele tău/ după atâta vreme/ acolo unde se mișcau umbrele/ și murmura lumea. în penumbra/ care nu era țesută de întuneric. în/ strălucirea care nu era sculptată/ de marginile ascuțite ale umbrelor. și la fel cum argo/ s-a oglindit în apă/ la fel aici nimicul se oglindea în/ nimic. trecutul/ în cele trecute./ s-au deschis uși. în aer se/ întindeau coardele. cuvintele se transformau/ în nor./ călătoria în pieire./ tu ai locuit cocoșat în gura/ nefericitului care pune mereu întrebări./ mă rostogoleam în întuneric/ așteptând pe recele banc de nisip/ să se facă auzită memoria/ sau să fulgere fălcile”.

Poetica lui Jovan Zivlak, purtătoare a semnelor revelatorii ale unui logos purificat de metisări speculative, activează, în magma cuvintelor, un „fior galvanic” (Baudelaire) în măsură să ne forțeze să nu mai trăim cu spaima neantizării: „oare am fost acela care/ cobora în întunericul umed/ în fricile/ care îmi vor schița chipul./ erai în alte lumi/ pe o stradă prăfuită printre strigătele mele/ și printre tați și mame care închideau ușa/ și care cântau despre promisiuni./ te-am întâlnit într-o clipă ca și cum te-ai fi aplecat/ ca să mă chemi și să-mi predai tristețea/ ce ne va lega./ ce-i aia ce-a fost și ce nu putem îndepărta/ și ce ne va despărți/ și lega așa cum se leagă/ necunoașterea de cunoaștere./ acum ai plecat și îmi amintesc/ ce voi lua în brațe/ ce mă va cuprinde și mă va salva” (*pe o stradă prăfuită. printre strigătele mele*).

Poezia ca formă de introspecție

Marina KALKAN

Volumul *U pesku sećanja i senki / În nisipul amintirilor și umbrelor* (editura Mali Nemo și Libertatea), nu este prima întâlnire a cititorilor noștri cu poeta Gordana Kovačević. Dincolo de faptul că autoarea a publicat în revista *Lumina* un ciclu de lucrări despre poezia lui Vasko Popa, Gordana Kovačević a fost inclusă în antologia bilingvă *Cele mai frumoase poezii...Doamnelor în dar! / Najlepše pesme... Damama na dar! (2023)*, coordonată de poeta și directoarea Casei de Presă și Editură „Libertatea”, Mariana Stratulat. În cele opt poezii din antologia amintită, cititorii au fost puși față în față cu poetica feminină a Gordanei Kovačević, poezii în care discursul ei poetic se remarcă prin recursul constant la simboluri și peisaje marine, pe care le utilizează pentru a transmite o poveste a feminității. Vocea lirică își pune întrebări despre delicatetea și fragilitatea care însoțesc această feminitate în mijlocul încercărilor și al forțelor potrivnice. Această reflecție aduce în prim-plan ideea unei forțe tăcute, care se manifestă tocmai prin capacitatea de a rezista. În același timp, se conturează treptat tema unei metamorfoze intime.

De data aceasta, prin volumul bilingv *U pesku sećanja i senki / În nisipul amintirilor și umbrelor* (poeziile sunt traduse în limba română de Mariana Stratulat), cititorii își pot forma o imagine completă despre poezia Gordanei Kovačević. Autoarea aduce o poezie confesivă, cu un arsenal larg de secvențe lirice, care se împletesc în versuri de o înaltă finețe lirică, scrisă cu o uriașă forță de a reda cele ascunse în cotloanele sufletului; pentru că, așa cum mărturisește autoarea însăși, „fiecare călătorie m-a inspirat să notez câte ceva. Așa a luat naștere întregul ciclu al „transcendențelor marine”, despre mare ca spațiu de graniță între interior și exterior. Adâncurile mării sunt adâncurile din interiorul omului însuși, iar această scufundare în sine deschide lumi și spații cu totul noi și diferite. Esența vieții o putem descoperi doar atunci când găsim, adânc în noi, cheia către „transcendențele” necunoscute și le deschidem. Cheia este poezia”.

Dacă pornim de la această premisă, constatăm că volumul *U pesku sećanja i senki / În nisipul amintirilor și umbrelor* este construit în întregime în jurul temei călătoriei. Nu e vorba doar de o simplă deplasare în spațiu, ci de o expe-

riență transformatoare. Așadar, volumul este un jurnal de călătorie dublu parcursă: în exterior, dar și în interior, între ceea ce vizibil și ceea ce este invizibil. Versurile în care sunt evocate orașele – Belgrad, Florența sau Istanbul – nu sunt pure descrieri sau imnuri închinare acestor locuri. În microcosmosul autoarei, ele alcătuiesc o hartă plină de sensuri ce o invită, negreșit, la introspecție. În toate poeziile Gordanei Kovačević cititorul este invitat să coboare, împreună cu ea, în zonele ascunse ale ființei. Vocea poetică ce îl conduce pe acest drum este limpede, iar limbajul – încărcat de simboluri, fără artificii inutile. În această călătorie poetică, versul devine, așadar, un instrument de regăsire a sensului într-un univers deformat.

Volumul întreg rezumă foarte bine felul în care Gordana Kovačević folosește poezia ca formă de reflecție personală, țesând poezii cu teme diferite: nevoia de liniște, vindecarea, capacitatea de a iubi în tăcere și redescoperirea de sine. Mesajul acestei cărți este că drumul înspre noi înșine nu e ușor, dar merită parcurs.

Acest volum, așadar, nu oferă doar o selecție de poeme, ci propune o experiență poetică coerentă și profundă, nefiind o lectură rapidă. Este pentru cei cărora le place să zăbovească asupra unei strofe, să o repete cu voce tare, să o poarte cu ei toată ziua. O recomandăm iubitorilor de poezie tăcută, contemplativă și celor care caută frumusețea în clipele trecătoare. În concluzie, volumul *U pesku sećanja i senki/ În nisipul amintirilor și umbrelor* vorbește în numele celor care încă mai cred în puterea poeziei de a vindeca și de a păstra vie memoria lucrurilor esențiale.

Florilegiu

Gordana KOVAČEVIĆ

Orașe

Reminiscențe despre orașe – nu însă despre cele din *Orașele și himerele* lui Dučić

1.

Care oraș are nouăsprezece poduri și niciun râu?

Sprîjinit pe un deal

scufundat în câmpia născută

din rămășițele Mării Panonice.

Când marea s-a deschis, și-a deschis și el
brațele către orizont.

Orașul meu smulge cuie

din liniile de noapte ale trenurilor rapide

și le înfinge în nori, pentru drumuri noi.

Râul său a lăsat urme
pe puntea de argint a lunii.
Câmpurile și viile, răsărite
din adâncul soarelui de primăvară,
strălucesc pe coaja neagră, înghețată, a pământului.
Poduri subțiri și nevăzute
se conturează pe cer
doar când plouă,
așteptând ca picăturile să umple din nou marea.

În coroana fericirii

Am împletit această coroană în jurul coardelor vocale
din umflăturile de pe cerul gurii
în acorduri am umplut laringele
în clocotul sunetelor am înghițit toți dinții și plombele
am spart toate barierele preconceptuate ale traheei.
Buzele îmbrățișate s-au înecat în valurile roz
se încrucișează rima pufoasă și spumoasă
sticlele și strofele se contopesc,
alintările jucăușe dansează în coroana fericirii,
sunetul se dispersează în aroma alb-maronie.

Până ne vom împleti o coroană nouă,
în zorile unei noi dimineți
ceața va îmbrățișa orizonturile în flăcări
câmpurile sălbatice vor răsări în lăstari
când noile coroane vor înflori, sărutul va rămâne blând.

Reflexie

În reflexia suspinelor tale nespuse și înăbușite,
am lăsat să pătrundă soarele în adâncurile lumilor polare
pentru că frumusețea este un însoțitor puternic al egoului statornic
dacă vreodată vei spune că iubești urmele mele în viscolul emoțiilor.

Cu un suflu rece al curenților cardiace arctice
reflexia s-a ascuns în coaja melcului de pe insula Madagascar

iluminând nisipurile țărmlui și amanți ocuți
din iubire rămâne mereu o bucată între limbă și dinți
firimituri nemestecate ale pasiunii cu gust dulce-amar.

Din reflexia cascadelor tale îndepărtate
s-a răspândit acuarela versurilor cromatice ale Niagarei
dacă vreodată vei spune că nu îți plac palmele mele unite
pe altarul rugăciunii voi schița reflexia aurie a pulberii noastre.

În Boka Kotorska

De ce ești atât de gingașă în toate furtunile care te sfâșie?
Nu te-au împodobit cu aur așa încătușată,
nu ți-au pus galbeni la gât și
nu te-au acoperit cu argint?
Dacă acest cer deasupra ta este un bătrân nuntaș,
iar marea îți este
mirele,
unde sunt norii să-ți croiască voalul de mireasă?
Din valuri în vele, din alb la mărgelă,
scurt este drumul de la nevestă,
la mireasă.
Tu ai rămas curată în transparența ta,
iar în expresia spumoasă îți
ascunzi modestia deasupra atâtor înălțimi.
Doar atunci când depășești propria ta ființă și
crești în suflete nevinovate,
vei rămâne neatinsă, înălțându-te din adâncurile disperării.
Tu ești sora bravilor marinari
care navighează pe calea iubirilor neîmplinite,
preoteasă în templul vestalelor
care scriu cuvântul divin
peste suprafața ta,
păstrătoare a tapiseriei cusute cu fire și mărgelă.
Tu ești totul, mai puțin o imagine în ochi.
În inima călătorului, ești un cod atemporal.

Traducere de Mariana STRATULAT

(Selecție din volumul *U pesku sećanja i senki / În nisipul amintirilor și umbrelor* de Gordana Kovačević, Panciova, Mali Nemo – Libertatea, 2025)

Genealogia și „arheologia” paginilor lui Mandić

Zoran SLAVIĆ

Slobodan Mandić prozatorul, am putea spune preponderent romancier, în noul său roman *Arhivistul Domnului*, în fața unor cititori informați și devotați, rămâne în cadrul formal al interpretării personale al acestui gen de proză, dar și al atitudinilor binevoitoare ale arbitrilor literari pentru că subliniază o temă care în sens dozat părăsește cadrele clasice ale povestirii sau ale romanizării. Procedul va părea ciudat celor care nu au nicio experiență anterioară în citirea creațiilor lui în proză, deși autorul rămâne încă intrigant și interesant. Anume, în romanul *Arhivistul Domnului* care ne este în față, acest scriitor, aproape vrăjit și „prins” în semnele arheologice ale genealogiei sale și în dualitatea entității, concomitent rămâne consecvent în intenția sa

de a explora pe deplin flexibilitatea romanului ca format care este capabil să răspundă în mod convingător la contextul nevralgic și diferit al creației în proză de astăzi. Pitoresc în descriere și plin de spirit în analiză, în același timp recurgând la sacralizarea și demistificarea simultană a destinului, particularităților culturale, etnice și a biografiilor individuale, de această dată Mandić scrie un text în care combină diferite tehnici literare. Textul său se mută continuu de la povestea clasică, poposește în forma romanescă, jucându-se cu amândouă în interludiile eseitice. Toate sunt funcționale, bine dozate și compatibile cu stilul crestomatic al acestui roman. De fapt, cu acea schimbare „formală” a limbajului, stilului și narațiunii în compoziția romanului *Arhivistul Domnului*, Mandić mută foarte abil și dozat centrul de greutate narativ al operei, asigurându-i astfel o diversitate.

În producția de roman contemporan, un astfel de amestec de gen de diferite tehnici literare, cum este cazul romanului *Arhivistul Domnului*, adică asemănarea conceptelor lor poetice, nu este o raritate excesivă. Cunoșcătorii operei acestui scriitor sârb sunt cu siguranță martorii preocupărilor sale tematice permanente de fi înconjurat de motive personale obsesive: colonizarea, Banatul și Herțegovina, tatăl și familia.

Слободан Мандић

АНТИКВАР
ГОСПОДЊИ

Aceasta este tematica din proza și romanele lui Mandić, mutată în diagonală și interactiv, printr-o epocă și o locație „mitică”, încet transformată prin felul în care formatul impune încet și persistent modificări și completări de conținut, apărând pe (ne)așteptat ca un întreg literar. Întreg în care Mandić, „încopciat” de fluxul de conștiință al „eroului” principal, împletit cu jocul meticolos, culege dimensiunile mentale, antropologice, simbolice și emoționale ale *backgroundului* său literar.

Romanul *Arhivistul Domnului* este, pot spune, un rezultat logic al unei sincronități aproape optime în procesul de creație literară a lui Mandić, în care conținutul de (re)cunoscut se regăsește din ce în ce mai mult în forma „elastică” și multistratificată a unui roman cu definiție modernă. Dar, acest lucru nu se întâmplă pe neașteptate la acest scriitor, deoarece folosește un proces similar de povestire simultană, scriere eseistică și „descoperire” funcțională a propriilor surse prozaice utilizate în unele lucrări anterioare în proză. Acest lucru este remarcabil în special în lucrările *Palimpsestele panonice*, *Spiritul poveștii și alte nume* și *Regina Pannonia*, deși acest stil specific de „a scrie peste ceea ce a fost deja scris” a fost deja stabilit în prima carte a lui Mandić, *Timpul părinților*, din 1988.

Cu înfățișarea unui Ulise modern, Mandić, trecând prin Scila și Caribda ficțiunilor sale, care mental și geografic totuși există, ca autor în același timp respiră și scrie, împletind realul cu posibilul.

Prin urmare, *Arhivistul Domnului* aduce un format eseistic/prozaic/romanes, completat, respectabil și stratificat, logic și oarecum așteptat de cititorii de lungă durată ai scriitorului. De aceea, cel de-al unsprezecelea roman al lui Mandić acționează ca un concentrat al experiențelor sale literare, intelectuale și al experienței de viață. Aceasta, cu observația semnatarului - că în cazul de față autorul a evitat riscul de a rămâne prea mult timp în cadrul tematic al subiectelor personale „obsesive”. Din aceasta rezultă inevitabil nevoia de a deschide o nouă mină narativă sau o schimbare a formatului literar.

Deocamdată, această lucrare a lui Mandić vine să confirme și mai mult flexibilitatea și polivalența genului românesc contemporan, care în acțiunea creativă a unui scriitor talentat și întemeiat poate să fie un răspuns literar valid pentru circumstanțele schimbate în care se formează arta prozaică din secolul 21. Metafora tematică și socio-psihiologică a spectacolului românesc al acestui autor anunță o asemenea sinteză, care pare a fi nota de plată a mersului pe cărările încrucișate similare celor dintr-un Macondo personal. Totuși, Slobodan Mandić, literalmente pe ultima pagină a celui mai recent roman, în miniatura despre „piramida unui Roman” și nota despre unul dintre mormintele romane împrăștiate „pe pământul numit Gacko”, renunță simbolic și profetic la faptul de a încerca „descifrarea tuturor semnelor de lângă drum”, pentru ca să-și urmeze din nou propriile urme prin Herțegovina mitică. Totuși, propoziția finală a autorului din romanul *Arhivistul Domnului* este – „Să rămână neatins pentru că sfârșitul ar putea fie și un nou început”.

Spațiul tematic care pune capacul în romanul *Arhivistul Domnului* al lui Mandić este umplut cu înregistrarea numelor și fazelor în succesiunea de maturizare a protagonistului sau a eroului (ne)ascuns al autorului, adică este ca un ierbar asociativ/aluziv al evenimentelor, o listă și de chemare a rudelor și de lectură despre epoca în care este cufundat autorul și eroul romanului. Ușor și aproape neanunțat, trecând de la un format la altul, de la o poveste la un roman reliefat de eseu, acest autor se mișcă în mod suveran prin confesiuni, reminiscențe, asocieri, citate, amintiri și visuri, rămânând mereu în cadrul beletristicii și a intrigii literare. În acest sens, cred că broderia prozaică a lui Mandić din acest roman este înfăptuită de căutarea locului în care începe „tărâmul personal al spiritului” ca răspuns „la interogarea tatălui” și în fapt „descoperirea vieții personale în poveste”; deoarece cunoscătorului prozei autorului i se impune impresia că el este personalitatea care trăiește în ele, cel puțin cu jumătatea habitusului.

Acel dans magistral între „autobiografia” despre alții, în vârful căreia se află saga despre oaza bănățeană a herțegovenilor, subiecte din antropologie, „arheologie” și un ierbar lirico-epic succint sau extins al vieții de familie și o filosofie despre rădăcinile spirituale care se sprijină întretesut de emoție, lectura și erudiția scriitorului și mai presus de toate de stilul particular al simplității aparente, acest roman al lui Mandić se definește ca un posibil vârful al îndelungatei sale căutări romanciere la intersecția literaturii cu viața. Un alfabet interactiv al respirației cu scrisul.

Arhivistul Domnului este realizat complet în spiritul sensului intuitiv și intenționat cu prezența și consimțământul „divinului”, care este privilegiul celor talentați și dedicați. Avem impresia că în acest format se rezumă experiențele anterioare ale autorului în scriere. Scriere curățată și verificată întocmai cum profesorul norvegian Tune Selbu consideră că „romanele ne oferă cunoștințe antropologice... cunoștințe care ne dezvăluie viața interioară a altor oameni, gândurile, sentimentele și conștiința lor. Ele sunt psihologia și sociologia, istoria și limbajul, fiindcă pe scurt, romanele cercetează omul în toată complexitatea lui”.

În această nouă lucrare, Slobodan Mandić rămâne consecvent poziției sale literare de lungă durată, conform căreia formatul de proză transcende diviziunea dintre nuvelă și roman și este supus unei transformări aproape invizibile prin debordarea formelor de la una la alta, chiar și în cadrul aceluiași capitol, chiar și pe aceeași pagină. În spiritul unei asemenea percepții a genurilor și a limitelor acestora, în romanul *Arhivistul Domnului*, prin introducerea unor scrieri funcționale personale, de fapt ale eroului cultural, el introduce într-un anumit fel forme de romanțare și într-un oarecare mod formează stratul eseist-filosofic.

Pe lângă încrucișarea simultană a fragmentelor narativ-romanțate din Banat-Herțegovina, fantasmagorice cu un trecut real și suprareal, atemporalitatea prezentului și fictivismul vremelnic, Mandić ajunge la „discontinuități” funcționale, în care se păstrează tezaurul literar al eroului/autorului. În maniera unei

asemenea lecturi labirintice a textului, el îmbogățește și îngroșează stilistic narrațiunea. Acest fapt ne conduce spre jocul intelectual de recunoaștere a motivelor și personajelor dominante din romanele anterioare ale lui Mandić în care ficționalitatea sa poate fi recunoscută și ca o zburdare cu probele de gen. Transpunerea realității în ficțiune de către acest scriitor este convingătoare până la capăt, astfel încât cititorul nu are altceva de făcut decât să o accepte ca pe o realitate paralelă, care va dura și atunci când închidem paginile cărții. Spunem aceasta pentru că este caracteristica scriitorilor buni să creeze lumi de visuri și fantezii credibile, care sunt mai incitante decât viața obișnuită. Sau, așa cum ar spune acest scriitor, „Cu amintirea, tot ce este creat a doua oară devine mai complet”.

Traducere din limba sârbă de Ioan BABA

Harta unei geografii lirice

Marina KALKAN

Florian Copcea, critic și poet cu o bogată fișă bibliografică, a publicat anul acesta, la Editura Libertatea, cartea *Arca lui Vasko (O introducere în poezia contemporană din Serbia)* – o panoramă care continuă, în mod firesc, preocupările exegetului față de literatura din Serbia, atât a celor de expresie românească, cât și a celor care scriu în limba sârbă.

Criticul literar care, după cum a mărturisit, a făcut „un adevărat cult“ pentru o parte dintre lirosorii din Serbia, se oprește de data aceasta asupra operelor unor scriitori care și-au confirmat valoarea în timp, fiind traduși fie în română, fie în sârbă. El pune în lumină și poezia debutanților care promit să completeze, în continuare, constelația lirică a acestui spațiu cultural. În această ordine de idei, cartea *Arca lui Vasko* cuprinde eseuri despre poezia următorilor poeți, fiecăruia fiindu-i dedicat un capitol în parte: Ioan Baba, Vasko Popa, Petru Cârdu, Radu Flora, Nicu Ciobanu, Mărioara Baba, Ileana Ursu, Mariana Stratulat, Nedeljko Terzić, Ion Miloș, Ioan Flora, Adam Puslojić, Aca Kožokić, Milan Nenadić, Vasile Barbu, Radomir Andrić, Slavco Almăjan, Vladimir Rajković, Valentin Mic, Mihailo Vasiljević, Risto Vasilevski, Aurora Rotariu Planjanin, Pavel Gătăianțu, Mircea Lelea, Dragoljub Firulović, Vasa Barbu, Gabriel Băbuț, Teodor Groza Delacodru, Jeremija Lazarević, Ljubomir Simović, Daniela Mezin, Đurica Krstin, Mihai Avramescu, Florica Ștefan, Ion Bălan, Gojko Božović, Georgel Ivașcu, Miodrag Miloș și Jovan Zivlak.

Argumentele justificative, contextualizarea și analiza critică fac din capitolele acestei cărți atât portrete literare, cât și studii de referință ce se remarcă printr-un echilibru între fundamentarea teoretică și finețea interpretativă. Cartea conține și repere bibliografice, iar în loc de argument și postfață sunt publicate două interviuri, realizate de Mariana Stratulat („Poezia este dâră de lumină care rămâne în urma fiecărui scriitor“, interviu cu Florian Copcea, în *Libertatea*, nr. 40/2024), respectiv de autoarea acestui text („Opera de valoare invită la reflec-

Florian Copcea

Arca lui Vasko

ție și revelează o altă lume“, interviu în oglindă cu Virginia Popović și Florian Copcea, în *Lumina*, nr. 7-9/2024).

Florian Copcea are deplina legitimitate de a scrie și de a vorbi despre subiectele în cauză. Este un critic literar cu o impresionantă activitate publicistică, ce include studii ample dedicate literaturii din Serbia – în special celei scrise de autori români –, alături de articole, cronici, eseuri și sinteze critice: *Scurtă istorie a poeziei românești din Voivodina* (2002), *Scriitori români din Serbia* (2014), *Lexiconul poezilor români din Serbia* (2016), *Virginia Popovici sau «paralaxele» criticii românești din Serbia* (2017), *O istorie a liricii românești din Serbia* (2018), *Literatura română din Serbia între cele două războaie mondiale* (2019); *Paradigma interpretării textului poetic în viziunea lui Radu Flora* (2019), *O istorie a poeziei românești din Banatul Sârbesc* (2022). Participă constant la evenimentele cultural-literare și științifice organizate de scriitorii români din Serbia, fiind un fin cunoscător al literaturii despre care scrie. Exegezele sale sunt riguros documentate și consistente.

Totuși, ce l-a determinat pe Florian Copcea să dedice o bună parte din studiile sale literaturii române din Serbia? Un posibil răspuns ar putea fi: „Fenomenul literar românesc poate crea, la nivel esențial, o stare de exaltare exegetului care își propune să-l studieze, să-i evidențieze rolul jucat în procesul de modernizare a culturii naționale, interesul putând fi motivat și de dorința de a reconstitui critic istoria unei literaturi revelatorii, aflată într-o continuă evoluție“ (cap. *Parnasienui*“ în vol. *O istorie a liricii românești din Serbia*, București, Editura Academiei Române – Panciova, Editura Libertatea, 2018). Observăm că Florian Copcea își îndreaptă atenția și spre scriitorii de expresie sârbă, din pana sa ieșind cronici despre cărțile acestora, publicate și în revista de literatură, artă și cultură transfrontalieră *Lumina*. Florian Copcea a vorbit și despre acest demers în interviul acordat Marianeii Stratulat, scriitoare și director al Casei de Presă și Editură „Libertatea“: „De aproape patru ani în revista de literatură *Luceafărul de dimineață* am publicat lunar cronici despre cărțile apărute în limba română ale scriitorilor din Voivodina (sârbi, unguri, germani, români și nu numai). Cu alte cuvinte, prin ceea ce fac dovedesc că literatura nu are granițe, că unei cărți, nu-i trebuie pașaport să ajungă în mâinile intelectualilor sau a iubitorilor de frumos“.

Ca și în studiile de până în prezent, Florian Copcea reușește, într-un limbaj critic elevat, să decanteze esențialul din opera și biografiile scriitorilor vizați. Astfel, cartea *Arca lui Vasko (O introducere în poezia contemporană din Serbia)* oferă direcții de (re)lectură și devine un instrument de (re)interpretare a textelor literare.

Florilegiu

Simion Felix Marțian

Căutări

Mă caut în țipăt de toamnă-n extaz
Și-n glasul de-argint care cheamă din flaut,
În zbor avântat spre lumină mă caut,
Cu aripi bătute de soare-n topaz.

Mă uit după urme, dar duc în trecut
Și nu o să dau niciodată de mine,
De-acolo-am plecat înspre starea de... bine,
Cu strai din iubire și pace țesut.

Mă simt dedublat când mă caut confuz,
Căci am încă umbrele vechi pe retină,
Dar eu am un loc undeva în lumină,
Iar vechiul statut neguros mi-l refuz.

Mă caut? Sau... caut privind împrejur,
Să știu unde sunt, ca o nouă făptură,
Privind acest loc fără storuri de ură
În care abstractul primește contur.

La toate aceste-ntrebări îmi răspund
Adânci sentimente ce stăruie-n mine,
Căci locul iubirii e, Doamne, în Tine,
Și astăzi, iubind, eu în Tine m-ascund!

Neunkirchen, 26 octombrie 2020

Preludiu autumnal

A mai trecut un anotimp prin noi,
Cutreierând prin nevăzute breșe,
Și dacă ieri ne-mbujorau cireșe,
Ne șiroiesc acum în suflet ploi.

Ne-au trilit amiezi cu ciocârlii
Pe săgetări de rândunici măiestre,
Și-acum ne dor albastrele ferestre
Prin care fug cocorii cenușii.

Și calendarul fâlfăie zbârlit
În așteptarea argintatei brume,
Și-n întomnarea coborând pe lume
Mă simt așa, deodată, stingherit.

Mă scutur însă de acest tablou
Ce mă îndeamnă la melancolie,
Și-mi zic, vibrând, că toamna-i bogăție,
Cu-nțelepciune bonus, sau... cadou.

Și,-nseninat în universul meu,
Îngenunchez pe frunze, strigând: Doamne,
Dă-mi bucuria iminentei toamne
Ca dar divin, căci Tu ești Dumnezeu!

Sonet stelar

Tu nu m-ai vrut rătăcitor prin spații,
Atom pierdut prin trene de comete,
Nici rază-n răsărituri violete
Sub pleoapele vreunei constelații.

Ci Tu, privind divinele-Ți planșete,
Mi-ai pus pecetea altei destinații,
Și-ai dat aceluia boț de lut senzații,
Să simt vibrând și dragoste și sete.

Dar rostul meu, știu, Doamne, tot stelar e,
Căci drumul dragostei spre ceruri duce
Și-acolo voi fi stea strălucitoare.

Așa mi-ai spus când din umblări năuce
M-ai smuls, și-apoi cu brațe de iertare
M-ai strâns la piept de-acolo, de pe cruce!

Sonetul cascadei

Pe luciul albastru brodat cu lumină
Alunecă barca scriind cu siaj;
Cu pace în suflet și tihnă-n... bagaj,
Sunt una cu ea, într-o curgere lină.

Ne sorb în aval, ca-ntr-un tainic miraj,
Plăcerea plutirii și pacea deplină,
Dar - vai! – se aude cascada haină
Și-aș vrea să mă prind de... un fir de curaj.

Aici sunt, o, Doamne, târât de curent,
Cum tot indecisă mi-a fost viața toată,
Aruncă-mi parâma salvării! Urgent!

E vis? E aieva? O viață salvată
Înseamnă vâslitul pe apă, atent.
A merge „cu valul” e moarte curată.

Sonetul cuibului de barză

E tot acolo, atârnat de cer,
Și-i greu de ceață și de nostalgie;
Nu mai e cuib, ci umbră cenușie,
Un ciob ce-adună-n el tristeți, stingher.

S-au dus, scriind pe zări cu poezie,
Părinți și pui, spre locuri fără ger,

Sorbiți de... cald, lumină și mister,
Cu spatele întors spre vijelie.

În toamna lumii, când clepsidre curg
Spre „undeva”, torcând tristeți, mosorul
Se desfășoară-ntr-un imens amurg.

Dar eu în cuibul meu deschid zăvorul
Și-n ruga mea spre Creator mă scurg:
În pragul iernii, dă-mi în aripi zborul!

Poetul Simion Felix Marțian s-a născut la data de 1 ianuarie 1957, în comuna Ciceu Giurgești din județul Bistrița Năsăud. După o perioadă petrecută la Cluj Napoca (1975-1986), s-a stabilit la Vulcan, județul Hunedoara. Din 2019 locuiește în Germania.

O parte a creației sale poetice a văzut lumina tiparului în patru volume personale și șapte antologii.

Volume de versuri: *Să iubești și să învingi* (Editura Metanoia: Oradea, 2008), *Triumful vieții* (Editura Metanoia: Oradea, 2013), *Cărări de lumină* (Editura Metanoia, Oradea, 2018); *Sonete sonore* (Editura Colorama: Cluj Napoca, 2023)

Antologii: *Poetica* (Cenaclul Poetic „Schenk”, Editura Dionysos: Boppard, 2018), *Toamna Cuvântului* (eCreator, Baia Mare, 2018); *Cercul Poeților-IV* (Cercul Literar de la Cluj: Editura Colorama, 2020), *Litera Nordului* (Editura George Coșbuc: Bistrița, 2021), *Lirism în cromatica toamnei* (Editura George Coșbuc: Bistrița, 2021), *Anatomia unui ideal* (Editura Castrum de Thymes, 2022), „Rumänische Lyrikanthologie: Von den Anfängen bis heute” (Editura Dionysos: Boppard – 2024).

Este prezent, de asemenea, în reviste literare, ca: *Rotonda valahă*, *Litere*, *Caligraf*, *Poezia*, *Discobolul*, *Portal-MĂIASTRA*, *Axis Libri*, *Actualitatea literară*, *Contrast literar*, *Algoritm literar*, *Caiete Silvane*, *Constelații diamantine*, *Thymes*, *Sintagme literare*, *Contraste culturale*, *Monitorul de Poezie*, *Caietele Columna*, *Vâlcea Literară*, *Helis*, *Perspectiva*, *Logos și Agape*, *Armonii Culturale*, *Climate literare*, *Urmuz*, *Leviathan*, *Conexiuni culturale*, (SUA), *Revista română pentru literatură și artă*, *Noul literator*, *Agora literară*, *Bogdania*, *Repere literare* (Canada), *Zenit 22*, *Cuvânt românesc* (Spania), *Itaca* (Irlanda), *Polymnia*, *Revista nouă*, *Mărturii maramureșene*, *Scurt circuit oltean*, *Cahulul literar și artistic* (Republica Moldova), *Agora artelor*, *Iașul Cultural*, *Piedestal* etc.

Mihai Bica

Incursiune în lumea teatrală și picturală

Ana JOMPAN-CODILĂ

Introducere

Studiul de față îl are în prim-plan pe actorul Mihai Bica, una dintre vocele reprezentative ale Teatrului Național Radiofonic în ultimele două decenii și unul dintre rarii artiști ai scenei capabil să interiorizeze sensurile adânci ale unui text dramatic, pentru a ni-l dăruși cu limpezime și iubire.

Obiectivele cercetării în care ne-am angrenat derivă din încercarea de a realiza un studiu integrator, care vizează creionarea unui portret biografic al marelui actor Mihai Bica prin evidențierea apartenenței la regiunea geografică a Banatului Montan, prezentarea sintetică a traseului educațional al pictorului Mihai Bica, precum și scoaterea în lumină a contextului care i-a favorizat afirmarea. Totodată, cercetarea s-a canalizat pe ilustrarea succintă a activității teatrale și picturale a lui Mihai Bica și prezentarea contribuției sale la dezvoltarea universului cunoașterii.

Pentru realizarea acestor obiective am avut în vedere documentarea cu privire la viața personală și profesională a omului Mihai Bica, pe de o parte, observarea și analiza modului în care acestea se întretes de-a lungul destinului uman, producând un grad mare de autenticitate, pe de altă parte.

Referitor la structură, studiul este alcătuit din două (mini)capitole în care noțiunile referitoare la viața și cariera lui Mihai Bica sunt abordate într-o viziune integratoare.

Capitolul întâi, *Portret biografic*, prezintă informații referitoare la viața actorului Mihai Bica, precum apartenența la zona geografică a județului Caraș-Severin, traseul educațional și contextul care i-a favorizat afirmarea și o radiografie privitoare la receptarea rolurilor pe care le-a interpretat de-a lungul vremii pe scena teatrului românesc.

Teatru și pictură în universul artistic al lui Mihai Bica constituie al doilea capitol al studiului, în cadrul căruia am urmărit realizarea unei prezentări sintetice a filmelor și pieselor de teatru clasic sau radiofonic în care acesta a interpretat numeroase roluri, dar și a înclinației spre pictură, prin prisma căreia putem observa cum omul Mihai Bica aduce în prim-plan natura ca principală sursă de inspirație, dar și linia de confluență dintre actor și pictor, realizând un TOT coerent, absolut.

Fiecare dintre aceste capitole cuprinde argumente care să valideze ipoteza potrivit căreia putem vorbi, în cazul lui Mihai Bica, despre o interferență a artelor: teatru și arta plastică. Artistul Mihai Bica a scos în lumină lumea fascinantă și labirintică a teatrului odată cu emoția care îl îmbrățișa după fiecare reprezentație: „Și ce este interesant cum reușește, o mare ficțiune, ca să nu

spunem o mare minciună, sublimă, cum e teatrul, cum reușește să lovească în inima spectatorului”¹.

Capitolul I Portret biografic

Actorul Mihai Bica s-a născut pe 10 decembrie 1963, în județul Caraș-Severin, comuna Teregova despre care spunea atât de frumos că este situată „într-o căldare între Munții Semenicului și Munții Țarcu”². Teregova este locul și leagănul copilăriei sale, unde păduri de brad și vârfuri de munți sărută cerul, iar izvoarele țâșnesc printre stânci, sursa de inspirație a picturilor sale: „Am crescut în plină natură, într-o familie frumoasă.”³ Copilăria este o etapă din existența umană care va rămâne mereu întipărită în sufletul și mintea fiecăruia dintre noi: „Cred că purtăm permanent în lăuntru nostru copilăria.”⁴ El este fiul Călinei (născută Jivanovici) și al lui Tudor Bica, țaran. A absolvit școala primară în anul 1973 și pe cea gimnazială în anul 1977 în comuna natală, iar studiile liceale le continuă, începând cu anul 1978, la Liceul de Chimie Industrială „Azur” din Timișoara, la secția de electrotehnică.

Chemarea spre teatru a fost remarcată în clasa a XI-a, la vârsta de 17 ani când a fost angrenat în realizarea unei piese de teatru. Astfel actorul de la Teatrul Național din Timișoara, Mircea Belu, i-a remarcat talentul în arta teatrală și i-a sugerat să urmeze cursurile acestei specializări, inoculându-i bucuria teatrului. Sceptic la început, după cum însuși actorul mărturisește, ulterior, a început să îmbrățișeze „această cămașă care se cheamă teatru.”⁵ Încă din timpul liceului mergea la Teatrul Național din Timișoara unde făcea figurație, fiind distribuit, în acel moment, într-un rol important dintr-o piesă a lui Bertolt Brecht, *Ascensiunea lui Arturo Ui*.

În anul 1983, însoțit de mama sa, „draga de ea”⁶, un copil de țărani din Teregova s-a decis să meargă la examenul de admitere al Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „Ion Luca Caragiale” din București, după un an petrecut în aramată la Brazi - Prahova. A absolvit Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” București în anul 1988 la clasa profesoarei Olga Tudorache, secția actorie, avându-i ca asistenți, în răstimpul celor patru ani de studii, pe Florian Pittiș și Florin Zamfirescu. În perioada 1988-2000, a

1 <https://mariustuca.ro/article65259.html?fbclid=IwAR1nA4BdgBaxlYDVr6eJQ69U14C-qKlIX0mNSsvJFjVxuvlStiTkW3rh-A>, 12.05.2023, 17:00.

2 https://www.google.com/search?q=mihai+bica&rlz=1C1GCEA_enRO-1051RO1051&oq=mihai+bica&aqs=chrome.0.0i271j46i512j0i512l8.5485j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF8#fpstate=ive&vld=cid:634303, 09.05.2023, 15:30.

3 [file:///C:/Users/Asus/Downloads/2004-6-7-8-teatrul-azi_98-103%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Asus/Downloads/2004-6-7-8-teatrul-azi_98-103%20(4).pdf), 16.05.2023, 20:45.

4 *Ibidem*.

5 https://www.google.com/search?q=mihai+bica&rlz=1C1GCEA_enRO-1051RO1051&oq=mihai+bica&aqs=chrome.0.0i271j46i512j0i512l8.5485j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF8#fpstate=ive&vld=cid:634303, 09.05.2023, 15:30.

6 *Ibidem*.

fost actor la Teatrul Național „Radu Stanca” Sibiu, în ultimii șapte ani ai acestei perioade (1993-2000) fiind și directorul acestui teatru.

În calitate de manager al instituției de teatru acesta s-a remarcat prin modul său unic de a căuta să promoveze toate talentele, oricât de mărunte, prin aplecarea spre nevoile celorlalți, prin modestia și empatia sa debordantă. A fost un adevărat conducător al comunității teatrale din Sibiu, „un director apropiat de toți actorii”⁷, așa cum mărturișește Ioan Blaga, un director pentru care publicul avea un rol la fel de important precum actorii, fiecare piesă trebuia să se joace astfel încât fiecare spectator să simtă că trăiește, alături de personaje, sentimente dintre cele mai puternice, emoții, bucurii, tristeți, trăiri intense ce transcend limitele scenei, un director care a știut ce înseamnă relația de interdependență dintre public și actori. Astfel drama, dansul, fascinația, visul, muzica prind aripi și fac spectacolul deopotrivă cu măreția, invitând spectatorul la meditație, la emoție, la bucuria de a trăi arta, de a se îmbogăți reciproc cu fiecare reprezentație în parte: „Nu se poate teatru fără public. Doar împreună cu spectatorul poți zbura”.⁸

Din anul 2000 până în 2005, a fost actor colaborator al Teatrului Mic din București unde prin talentul său actoricesc a prins viață Miguel din *Cimitirul păsărilor* de Antonio Gala și din 2002 până în 2023, actor al Teatrului Dramatic „Sică Alexandrescu” din Brașov. A jucat în zeci de spectacole, pe scenele celor două teatre, din Sibiu și Brașov, sub îndrumarea unor regizori de prestigiu precum: Alexandru Dabija, Mihai Măniuțiu, Dominic Dembinski, Claudiu Goga, Mircea Cornișteanu, Ion Cojar, Iulian Vișa. A jucat în filme regizate de Nicolae Mărgineanu, Mircea Daneliuc, Dan Pița, Nae Caranfil.

În postura de actor „îmbătrânit în ale profesiei”⁹, în perioadă în care a stabilit o relație de colaborare cu Teatrul „Sică Alexandrescu” din Brașov, s-a remarcat în roluri din piese precum: Pierre Brochant din *Dineu cu proști*; Chiriac din *O noapte furtunoasă*; Regele Lear din *Regele Lear*; un nebun amar și unul dulce; Bărbatul din *Un bilet spre fericire*, Agentul 1 din *Moartea accidentală a unui anarhist*, John Smith din *Prins în plasă*, Pantalone din *Mincinosul*, Bora Soric din *Cu suflul nu-i de glumit*, Semion Seminovici Poțiekalnikov din *Sinucigașul*, Polonius și Actorul din *Rosenkrantz și Guildenstern*, roluri interpretate magistral.

Glasul unic al lui Mihai Bica, dublat de un talent extraordinar, strălucește în zeci de spectacole radiofonice, începând cu anul 2002, când a jucat în *Lacrimi de sânge* de Costin Manoliu, în regia lui Gavriil Pinte. De atunci, Mihai Bica a devenit un colaborator apropiat al Teatrului Național Radiofonic. O prezență sonoră tulburătoare, în spectacole din seria *Biografii, memorii* sau în piese din seria *Dramaturgi români contemporani*. Experiența întâlnirii actorului, care posedă o voce inconfundabilă, cu teatrul radiofonic l-a determinat pe acesta să

7 Ioan Blaga, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 18:00.

8 file:///C:/Users/Asus/Downloads/2004-6-7-8-teatrul-azi_98-103%20(4).pdf, 16.05.2023, 20:45.

9 https://www.google.com/search?q=mihai+bica&rlz=1C1GCEA_enRO-1051RO1051&oq=mihai+bica&aqs=chrome.0.0i271j46i512j0i512l8.5485j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF8#fpstate=ive&vld=cid:634303,09.05.2023,15:30

spună că „Vocea nu e totul. Poți să ai mii de voci, trebuie să reverbereze sufletul, altminteri nu ajungi nici la urechea ascultătorului, iar când vorbim de teatru la vedere, nici la inima lui și nici la privirea lui, la ochii lui.”¹⁰

Actorul Mihai Bica este cel care a reușit să dea glas și viață învățăturilor și trăirilor unui om îndumnezeit precum *Părintele Arsenie Boca*, în serialul radiofonic dedicat Părintelui Arsenie, realizat după scenariu de Costin Manoliu, regia Nicolae Mărgineanu. A fost *Daniil Sandu Tudor* (scenariu – Costin Manoliu, regia – Dan Puric), *Părintele Zosim Oancea* (scenariu - Costin Manoliu, regia - Gavriil Pinte), *Constantin Brâncoveanu* (scenariu – Iuliana Mateescu și Costin Manoliu, regia - Nicolae Mărgineanu) *Monseniorul Ghika*, (scenariu - Raisa Radu, regia - Maria Agnesa Pușcașu), pe care i-a întruchipat convingător, cu emoție și vibrație creștină.

Singurele spectacole în care a avut ocazia să joace alături de cea care i-a fost profesoară, marea actriță Olga Tudorache, au fost *Cimitirul păsărilor* de Antonio Gala, la Teatrul Mic din București, în regia lui Nicolov Perveli Vili (2000) și *Victoria și Crocodilul* de Ion-Costin Manoliu, la Teatrul Național Radiofonic, în regia lui Alexandru Dabija (2007).

Vocea lui Mihai Bica rămâne în Fonoteca Teatrului Național Radiofonic în atâtea spectacole radiofonice în regia lui Cristian Munteanu, Gavriil Pinte, Mihai Lungeanu, Alexandru Dabija, Dan Puric, Petru Hadârcă, Claudiu Goga, Maria Agnesa Pușcașu. Ultima înregistrare la care a participat a fost în noiembrie 2020, în *Părintele Daniil Sandu Tudor – Rugul Aprins în Muntele Rarăului*.

Numele lui Mihai Bica este legat și de numeroase filme în care a interpretat diferite roluri. Dintre acestea putem enumera: Titi din *Dragoste și apă caldă* - regia Dan Mironescu; Mitrică din *Aurul alb* - regia Victor Ivanov; Receptorul din *Harababura* - regia Geo Saizescu; Mitru din *O vară cu Mara* - regia George Cornea; Soldatul din *E pericoloso sporgeri* - Nae Caranfil; Un nuntaș din *Raport asupra stării națiunii române* - regia Ioan Cărmăzan.

Actorul era cunoscut și pentru tablourile sale, care au ajuns la public, la un altfel de public de această dată, postum. Vernisajul primei sale expoziții de picturi a avut loc în data de 3 februarie „în prezența unei absențe care va străluci totdeauna”¹¹, la o săptămână după ce actorul și pictorul Mihai Bica a părăsit brusc și prematur această lume pentru a i se alătura Divinității. Alături de luminoasa carieră în spațiul filmului și al scenei deschise, „în simbioză cu gestul și cuvântul, Mihai Bica, dezvăluie prin intermediul picturilor o altă cameră secretă a sufletului și minții sale: fascinația pentru forme și culori.”¹² Plăcere pe care o avea încă din copilărie, când frumusețile îmbietoare ale naturii prindeau viață prin intermediul pensulei lui, când pierdut ore în șir în ale pescuitului asculta fiecare freamăt al naturii creând o comuniune cu aceasta, plăcere care în adolescență l-a determinat

10 <https://mariustuca.ro/article65259.html?fbclid=IwAR1nA4BdgBaxIYDvr6eJQ69U14C-qKlIX0mNSsvjJFjVxuvlStiTbKw3rh-A>, 12.05.2023, 17:00.

11 Ion Dur, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 18:15.

12 Ibidem.

să spună că va urma cursurile Facultății de Arte Plastice, după cum însuși actorul mărturisește: „Când eram adolescent am vrut să dau la Arte Plastice.”¹³

O personalitate de o așa notorietate nu putea rămâne neremarcată, astfel că în decursul scurtei sale cariere a fost premiat pentru rolul Vulpașin din *Domnișoara Nastasia* de George Mihail Zamfirescu la „Festivalul de Dramaturgie Românească”, Timișoara, 1995 și a primit, de asemenea, Premiul Fundației „Lobby-Art”; Premiul UNITER pentru spectacolul radiofonic *Lacrimi de sânge* de Ion Costin Manoliu; două premii: *Premiul publicului* și *Premiul pentru cel mai bun actor*, pentru rolul din *Taina cerșetorului* de Ion Costin Manoliu la „Festivalul Internațional al Teatrului de Studio”, ediția a X-a, Pitești, 2006 și diplomă de excelență pentru participare extraordinară la „Festivalul UniDrama” Târgu Mureș, 2006.

Cum a fost receptat

Mihai Bica este un actor care, de-a lungul carierei sale teatrale, a cunoscut numeroase aprecieri. Spectatorii, și nu numai, au admirat modul inconfundabil în care actorul terogovean și-a construit rolurile în care a fost distribuit, făcând uz de tehnicile specifice genului actoricesc. În acest punct al studiului, considerăm necesar realizarea unui mini tablou al modului în care acesta a fost receptat de-a lungul carierei sale în arta teatrală și picturală. În acest sens, scriitorul brașovean Laurențiu-Ciprian Tudor afirma: „S-a dus un mare actor, un imens iubitor de poezie și recitator, un artist deplin, un Om!”¹⁴ Măreția sa în ceea ce privește teatru a fost remarcată și de Elena Ilie care îl numea „Maestru”¹⁵, „uriaș, unic actor”¹⁶, care începând cu 27 ianuarie 2023 îi „va impresiona prin prestația sa pe Dumnezeu și pe toți îngerii din cer”¹⁷.

Eternitatea sa în amintirea iubitorilor de teatru, de frumos este una firească, întrucât el a fost „unul dintre zugravii lui Dumnezeu”¹⁸, un actor genial, un adevărat purtător de valori umane ca modestia, smerenia, bunătatea, empatia, credința în Dumnezeu. Un om cu un suflet incredibil de bun și de profund, un „Artist cu sufletul nobil, atât de cald, atât de mare, atât de iubitor de semeni, [...] un suflet nobil care a iubit necondiționat Teatrul și Lumea, pe de-a-ntregul, cu bune și rele, iertându-i constant și deplin pe cei ignobili.”¹⁹

Valorile umane care stăteau temelie la baza formării omului Mihai Bica au fost remarcate și de Călin Sămărghițan care afirmă prin intermediul unui discurs meta-

13 https://www.google.com/search?q=mihai+bica&rlz=1C1GCEA_enRO-1051RO1051&oq=mihai+bica&aqs=chrome.0.0i271j46i512j0i512l8.5485j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF8#fpstate=ive&vld=cid:634303,09.05.2023,16:10.

14 Ciprian Tudor, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:00.

15 Elena Ilie, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:10.

16 Alina Hiristea Aldulescu, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:10.

17 Silviu Guga, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:20.

18 Florian Silisteanu, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:20.

19 Lerida Buchholtzer, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:25.

foric faptul că „uriașul cel blând, marele actor Mihai Bica a plecat spre cea parte. Spiritul său înalt, cumințenia inimii sale și vocea de bas cu care te îmbrățișa vor fi de acum ecourile trecerii sale. Smerenia și modestia îi înnobilau statura impunătoare, privea fenomenele și mai ales oamenii din jur cu o profunzime odihnitoare. L-a iubit mult pe Dumnezeu; mânat de pasiunea de a aprinde lumini în semenii săi, îngrijind izvoare, prietenii îi erau mlădițele propriei ființe. S-a stins încet, înțelept, tot mai mult, până ce s-a învăluit, definitiv, în strălucirea cea nepieritoare”.²⁰

Capitolul al II-lea

Teatru și pictură în universul artistic al lui Mihai Bica

În cadrul acestui succint capitol vom încerca să detaliem câteva dintre rolurile care i-au favorizat afirmarea și i-au marcat ascensiunea pe fiecare treaptă profesională, contribuind prin intermediul acestora la dezvoltarea universului cunoașterii.

În postura de colaborator al Teatrul Mic din București, acesta a fost distribuit într-un singur rol, și anume Miguel din *Cimitirul păsărilor* de Antonio Gala, în regia lui Nicolov Perveli Vili (2000), piesă pe care a pus-o în scenă alături de cea care i-a fost profesoară, Olga Maria Tudorache. Dezbaterea pe care o propune dramaturgul Antonio Gala în tragedia modernă *Cimitirul păsărilor* demonstrează că, după cum există o legătură indestructibilă între dorința de libertate a omului și teama de ea, libertatea mult râvnită, înțeleasă în perspectivă individuală poate deveni cu ușurință un pericol, chiar o nouă tiranie. Un spațiu închis, sufocant, lipsit de lumină, de perspectivă.

Primul rol al actorului Mihai Bica pe scena teatrului brașovean a fost în opera *Dineu cu proștii*, piesa scriitorului Francis Veber, care are un subiect simplu și ingenios. O piesă în care prostia e mult mai periculoasă decât orice cinism și răutate, în care prostul îi transformă editorului viața într-un dezastru, aducându-l pe acesta în pragul divorțului, dar și un inspector financiar „pe cap”, toate acestea distrându-i foarte tare pe spectatori. Se remarcă actorul Mihai Bica, nu numai pentru că joacă rolul principal, ci, în special, prin vocea sa și tehnicile utilizate în interpretarea acestui personaj: știe (când și cum) să tacă, conferindu-i viață, personalitate și originalitate.

Anul 2007 îl surprinde pe artistul Mihai Bica într-un nou spectacol alături de Olga Tudorache. *Victoria și crocodilul*, în regia lui Alexandru Dabija, este un spectacol realizat în cadrul proiectului *Dramaturgi români contemporani*, o farsă comică inspirată din întâmplări reale din viața celebrei profesoare de teatru. Un text scris de Ion Costin Manoliu, care a avut în rolurile principale pe Mihai Bica și Olga Tudorache.

Talentul extraordinar al actorului Mihai Bica strălucește, începând cu anul 2002, în spectacole radiofonice, fiind cel care reușește să-l însuflețească pe Arsenie Boca (1910-1989), cea mai mare personalitate spirituală a României secolului XX. Această experiență l-a ajutat să creeze o adevărată comuniune cu Dumnezeu, întrucât „fără Dumnezeu nu faci nimic. Până și atei sunt ajutați de Dumnezeu.”²¹

20 Călin Sămărghișan, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:30.

21 <https://mariustuca.ro/article65259.html?fbclid=IwAR1nA4BdgBaxlYDvR6eJQ69U14C-qKlIX0mNSsvjJFjVxuvlStiTkW3rh-A>, 12.05.2023, 17:00.

În ceea ce privește rolul pe care trebuia să-l interpreteze, Mihai Bica afirma: „Este foarte greu. Nu vorbim de un rol. Vorbim despre un om care a trăit pe pământ, nu a fost oricine și care s-a săvârșit așa cum s-a săvârșit.”²²

Ultima înregistrare la care a participat în cadrul Teatrului Național Radiofonic a fost în noiembrie 2020, în *Părintele Daniil Sandu Tudor – Rugul apus în Muntele Rarăului*. Spectacolul face parte dintr-un ciclu mai amplu, dedicat mișcării cultural-spirituale Rugul Aprins de la Mănăstirea Antim din București, ce a activat în perioada 1945-1948 și a cărui inițiator a fost poetul Sandu Tudor. Grupul Rugul Aprins a întrunit distinse personalități ale intelectualității din acea perioadă – medici, scriitori, teologi, studenți, unii dintre ei originari din Chișinău. Rolul titular este sonorizat de vocea expresivă a actorului Mihai Bica, iar compozitorul Paul Simon Esperando ne propune o coloană sonoră intrigantă, în care muzica întregește conținutul, le ajută ascultătorilor să pătrundă în universul tainic al relației Dumnezeu-Om și să descopere lumea interioară a eminenței personalități - poetul și monahul Sandu Tudor.

La fel ca în teatru și în pictură se remarcă „dragostea pentru oameni a lui Mihai Bica.”²³ Tablourile sale stau mărturie a faptului că nu avem de-a face cu „pictura unui novice, pendularea lui prin diferitele stări ale naturii care arată și stările ființei lui, felul în care a mânuit culoarea, lumina, întunericul din spate transcriu sute de ore de muncă [...], dacă nu cumva a avut un talent exploziv, care l-a făcut doar să transcrie [...]. S-ar putea ca și Mihai Bica să fi transcris aceste picturi după dictarea Celui de Sus.”²⁴ În tablourile lui Mihai Bica se poate observa meticulozitatea detaliului, atenția sporită pentru culorile care reverberează din natură, adesea surprinzătoare. Uimitor este modul în care pictorul recrează natura din jurul său din memorie, așa cum s-a întâipărit în mintea și sufletul artistului fără a o avea în fața sa în momentul în care unduiește pensula pe o coală albă.

Concluzii

Nu putem încheia fără a aprecia faptul că Mihai Bica a fost un adevărat creator de comuniune, cu natura, pe de-o parte, prin intermediul picturilor sale, cu Dumnezeu, pe de altă parte, în special prin interpretarea rolului părintelui Arsenie Boca, dar și cu spectatorul, care îi conferă satisfacția lucrului bine făcut, un conducător de comunități teatrale dedicat și un purtător de mari valori umane.

Așadar, pentru omul Mihai Bica cele mai importante dominante umane sunt iubirea și libertatea, iar bucuria întâlnirii cu spectatorul și feeria „de a trăi ca un om care trăiește și nu ca o mașină de trăit”²⁵, măcar pentru câteva clipe, e suficientă pentru a fi fericit.

22 *Ibidem*.

23 Olimpia Tudoran Ciungan, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 20:00.

24 Ion Dur, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 18:15.

25 https://www.google.com/search?q=mihai+bica&rlz=1C1GCEA_enRO-1051RO1051&oq=mihai+bica&aqs=chrome.0.0i271j46i512j0i512l8.5485j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF8#fpstate=ive&vld=cid:634303,09.05.2023,17:15.

Pătrunderea în universul cunoașterii lui Mihai Bica nu a fost ușoară, însă strategiile utilizate ne-au îndemnat să interviuăm diverse persoane care l-au cunoscut, să căutăm, cu sprijin, informații despre subiectul studiului nostru, să urmărim piesele de teatru radiofonic și filmele în care acesta a interpretat diverse roluri, să lecturăm paginile celor ce au scris despre el.

BIBLIOGRAFIE

Surse Web

Bica, Mihai, Interviu în cadrul emisiunii H₂O,
https://www.google.com/search?q=mihai+bica&rlz=1C1G-CEA_enRO1051RO1051&oq=mihai+bica&aqs=chrome.0.0i271j46i-512j0i51218.5485j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF8#fpstate=ive&vld=cid:634303;09.05.2023,15:30.

Bica, Mihai, Interviu despre Arsenie Boca, <https://mariustuca.ro/article65259.html?fbclid=IwAR1nA4BdgBaxlYDVR6eJQ69U14CqKlIX0mNSs-vjJFjVxuvlStiTbKw3rh-A;>; 12.05.2023, 17:00.

Bica, Mihai, Să nu omorâm miracolul!, [file:///C:/Users/Asus/Downloads/2004-6-7-8-teatrul-azi_98-103%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Asus/Downloads/2004-6-7-8-teatrul-azi_98-103%20(4).pdf), 16.05.2023, 20:45.

Blaga, Ioan, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 18:00.

Buchholtzer, Lerida, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:25.

Dur, Ion, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 18:15.

Guga, Silviu, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:20.

Hiristea Aldulescu, Alina, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:10.

Ilie, Elena, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:10.

Sămărghișan, Călin, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:30.

Silisteanu, Florian, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:20.

Tudor, Ciprian, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 19:00.

Tudoran Ciungan, Olimpia, <https://www.facebook.com/mihai.bica.7923>, 10.04.2023, 20:00.

Dacă astăzi Vasko și Nichita ar scrie versuri

Eseu despre prietenie, poezie și cultură fără granițe

Verica PREDA PreVera

Între ceea ce nu poate fi observat (cum spune Nichita: „... Deși toate ființele și lucrurile/ de pe pământ/ trăiesc într-o deplină amestecare// deși totul nu este decât o nesfârșită cină,/ deși departe, din cosmos/ toți la un loc au o singură viață/ deși de departe, de foarte departe/ nu străbate până în cosmos/ decât un fir murmur/ de falci și mandibule,/ de rădăcină și de valuri/ cronțănind), în una dintre tăcerile pe care (nu) le auzim, (nu) le simțim, (nu) le acceptăm, dar care știu să răsune mai puternic decât toate știrile ce ocupă spațiul mediatic, m-am întrebat: Ce ar scrie astăzi farurile mele poetice – Vasko Popa și Nichita Stănescu? Nu în pavilionul trecutului, nu la masa rotundă și nu cu vocabular diplomatic, ci – aici, acum, în momentul în care depindem tot mai mult de confirmarea de pe rețelele sociale, unde cuvântul devine hashtag, iar poezia conținut de complezență.

De ce sunt ei speciali în creația Pre Verei și în viziunea ei poetică asupra lumii?! Popa și Stănescu nu au fost doar povestitori poetici ai realității, ci și arhitecți ai prieteniei culturale. Neîntrecuți sculptori de cuvinte care deschideau sufletul, fără să închidă granițe. Este deosebit de grăitoare constatarea că în versurile lor Serbia și România nu erau țări vecine, ci oglinzi una alteia.

Cred că, dacă ar trăi în prezent, nu și-ar întoarce privirea spre inspirațiile din trecut și nu ar regreta că lumea nu mai e aceeași. Probabil s-ar întreba:

- Unde sunt noii fiori lirici care comunică în ambele limbi, chiar și atunci când tac?
- Unde sunt generațiile care nu așteaptă concursuri și invitații oficiale ca să își scrie unii altora?
- Unde se ascunde cultura care nu e un spațiu decorativ, ci sânge viu?
- De ce se rupe lanțul original al ADN-ului din om?

Poate că Vasko, cu scoicile, umbrele, câmpiile și piatra, cu scoarța copacilor, ar căuta astăzi în telefoanele mobile urmele realului. Probabil ar trimite mesaje cu întrebarea: „Dacă aveți memoria plină, de ce ați uitat/ oare ați uitat cine sunteți? Fiți sarea lupului, învățați să dansați înainte și după dans!”. Nichita ar încerca, poate, cu patima sa, să scrie poeme în formatul rețelei X. Nu cred că ar reuși, din cauza numărului limitat de caractere. Poate și-ar face vocea auzită în spațiul public prin TikTok și ar spune: „Scriu nu pentru că știu, ci pentru că nu mai pot tăcea”.

Sunt sigură că nu ar semăna cu politicianii, demagogii și opozanții, dar poezia lor ar fi retorică răzvrătită și o luptă împotriva imitației lui Dumnezeu, a

omului, a bunătății, a poeziei. Prin vocea lor ar apăra cultura de orice superficialitate, la fel de puternic cum se apără un copil. Probabil ar face acest lucru prin tribune poetice deschise, publice, în parcuri, pe stradă, în magazine, asemenea festivalurilor fără scenă clasică. Doar o masă, două scaune și o tăcere bilingvă sau o răscruce unde, din cauza ecoului cuvintelor rostite de ei, traficul se oprește de bunăvoie.

Cred că ar cere publicului și copiilor curioși să descrie ce înseamnă „acasă/casă/libertate...” în sârbă și română. Apoi ar asculta ecourile sincere, curate ale cuvintelor și ne-ar aminti că arta cea mai rară a prezentului – ascultarea – este temelia comunicării noastre și a înțelegerii dialogului poetic, dar și a somnului liniștit.

Poezia lor de azi ar semăna, probabil, cu scrisori fără adresă, născute din impulsul de a ajunge la omul care, în goana pentru fericirea foșnitoare, s-a pierdut pe sine, dar, și mai grav, a uitat să-l întrebe pe celălalt: Cum te simți?! Să-l privească adânc în ochi și să fie gata să-i strângă mâna cu sinceritate. Popa ar scrie, probabil, despre om, prin motivele miturilor slave vechi și ar întreba: „De ce ți-ai vândut sufletul pentru un like!?”. Stănescu ar încerca să cânte omul în „locul de execuție” digital contemporan – pustietatea spiritului.

Afirm că amândoi ne-ar chema să construim poduri prin îmbrățișare, cuvânt, privire empatică și iubire, prin cântec.

Toate podurile de beton și sârma ghimpată le-ar transforma în praf poetic și l-ar împrăștia printre oameni.

În lumea crudă de astăzi ar insista la gânduri adânci și la evadarea din formele scurte ale superficialității. Ar scrie prin credință și ar aștepta ca inimile noastre să se deschidă pentru orice bine.

De aceea, acest (auto)dialog al PreVerei nu e doar amintire a lor, ci o întrebare melancolică: Unde sunt noii noștri Vasko și Nichita? Sunt aici, ascunși și speriați?! Îi recunoaștem sau vânturile egoismului îi duc la margine?! Cresc ei între viteză și indiferență?

Poate că nu sunt poeți și nici nu trebuie să fie (deși orice ființă poartă un fior poetic în sine)... important e doar să știe să iubească – în două limbi.

P.S.

„Cuvântul este arma cea mai înfricoșătoare a omului. El este și casă, și piatră, și cer”. – Vasko Popa

„Scriu nu pentru că știu, ci pentru că nu mai pot tăcea”. – Nichita Stănescu

„Cuvântul tău e o pasăre, dar zboară doar dacă taci atunci când vorbești”. – Vasko Popa

„Nu există o singură limbă. Există doar o singură respirație. Cine o are – înțelege totul”. – Nichita Stănescu

„... Și e o stea pe care o vom numi Arghezi ...”

Victor RUSU

În fiecare an, la 21 mai, se sărbătorește ziua de naștere a lui Tudor Arghezi, „cel mai mare poet român de la cântărețul Luceafărului” (G. Călinescu), care nu dă doar impresia că domină lirica românească de după Eminescu, ci și rivalizează cu figurile majore ale poeziei mondiale din ultima jumătate de veac” (Ov. S. Crohmălniceanu). În fiecare an, ziua de 21 mai se constituie, deci, într-un moment fast al literelor românești, care reclamă, între altele și gestul omagial al întocmirii unei antologii a poeziilor ce i s-au dedicat, prin vreme, „vraciu-lui cuvintelor potrivite”. Florilegiul liric pentru care a optat gustul nostru reunește versuri cu inflexiuni imnice, semnate de poeți români aparținând unei generații și orientări estetice diverse, pe care le armonizează, însă, aceeași adâncă înțelegere și prețuire a operei lui Tudor Arghezi.

Nota pronunțat novatoare a discursului liric arghezian, „geniul verbal” al poetului, care îi dă posibilitatea „să se miște cu succes estetic pe registrul cel mai întins al limbii române” (Garabet Ibrăileanu), sintaxa poetică inconfundabilă, în tectonica ei contorsionată, de un mare rafinament în dispunerea accentelor semantice și efective, excepționala sa capacitate asociativă, care conferă cuvintelor fără acces, până la el, în sfera poeziei „frumuseți și prețuri noi”, au impresionat nu numai pe aproape toți marii critici ai vremii, ci au iscat intense, prelungi reverberații și în sensibilitatea poezilor noștri. Așa se face că o bună parte dintre poeziile identificate și analizate au semnificația unor meditații lirice asupra esteticii poeziei argheziene.

O matură, pătrunzătoare înțelegere a particularităților artei lui Arghezi, relevă poetul și marele prozator Vasile Voiculescu, în poezia *Tudor Arghezi*. Voiculescu surprinde, cu mare finețe, imprezvizibila pendulare a verbului arghezian între „azur” și „injurii”, între imprecății violente, dinamitar de („măscarea grea de aur”) și virginale purități („nimbul pur”, „subțirimi de înger”), capacitatea poetului de a investi cu virtuți estetice „măscarea”, „gura urii”: „Rămâne-un mag al lumii, un alchimist aceluși / Ce-a înjugat c-un zâmbet azurul la injurii / Cu subțirimi de înger el puse-n gura urii / Măscarea grea de aur cu nimbul pur la fel.”

Vulcanica, formidabila energie protestatară a pamfletarului, nici azi egalat, Tudor Arghezi, vitalitatea împotrivirii mereu răzvrătitului care a fost, s-au convertit în capodopere („așijderi unei steme” ... „în smalțuri de inel”) ale speciei: „A făurit sudalma așijderi unei steme / Cu paralil și sgriptori în smalțuri de inel / Să dea cu ea binețe și fără a se teme / Și-a împroșcat stăpâni, de-a pururea rebel”.

Rangul de „adevărat revoluționar în limba noastră literară”, pe care îl acordase lui Arghezi, încă din anul 1926, Garabet Ibrăileanu, neistovita forță de inovație

lingvistică, capacitatea de a pune în valoare cuvinte „de la periferia limbii”, încercându-le de semnificații nebănuite („cuvântul îmborțosat”), sunt percepute și transcrise de Vasile Voiculescu într-o terțină memorabilă, care imită deliberat limbajul liric arghezian: „A desmățat cuvântul ușor, ca pe-o muiere/ Îmborțosat, prin vârful condeiului de miere/ Să-i fete după voie serafi ori vârcolaci”. Drama cunoașterii absolutului, trăită de eul arghezian la intensități stihinice, marchează, de asemenea, universul său poetic: „Râvnind, lihnit, să mușce din soare și din lună/ Și-n sombra-i măreție infernul i-e aromă,/ S-ajungă paradisul pe schele șui de draci”.

Pretextând o nouă lectură a poeziei lui Tudor Arghezi, poetul Haralambie Țugui subliniază, la rândul său, câteva note definitorii ale esteticii argheziene, în poezia *Citindu-l pe Arghezi*. Poetul este impresionat, dintr-u’ început, de noutate și amplitudine cosmică a viziunii lirice argheziene: „Deschid în taină-a stihului fereastră/ Și zarea se răstoarnă mai albastră”... Viziunea aceasta organizează cuvintele într-un univers mirabil al lor, în cadrul căruia au, fiecare în parte, o puternică, surprinzătoare individualitate semantică („sclipăt nou încheagă), grație indicibilului har arghezian, spontaneității („slovele de foc”) și prospețimii primare a imagisticii sale ce „potrivește” cuvintele cu dezinvoltura părelnică a unei candido inițiative lucide („candid copil/ Ce nu-și găsește niciodată locul”): „Cuvinte mute, cu aripa bezeagă,/ Cusute astfel, sclipăt nou încheag./ Se fac, pe rând: icoană, fulger, tril/ Căci meșterul e un candid copil/ Ce nu-și găsește niciodată loc./ Jucându-se cu slovele de foc”. Remarcabile, de asemenea, versurile în care Haralambie Țugui sugerează noutatea și forța de sugestie a stihurilor argheziene, darul marelui poet de a desluși tâlcurile fundamentale ale lumii și vieții în universul domestic al reliefulor miniaturale: „... Crezi că-i un simplu licurici de scamă,/ Și te trezești cu nesfârșit-un palmă/ ... Răsună-atunci în tine un ecou/ De parc-nveți cuvintele din nou”. Ca și Vasile Voiculescu, se face simțită în *Citindu-l pe Arghezi* intenția autorului ei de a imita sintaxa poetică, armonia aparte a prozodiei argheziene: „L-ascuți cu ochiul și-l privești cu-azul./ Șoptitor cu trișca și cobuzul”.

Poezia *Arghezi*, de Tiberiu Utan, este antologică prin marea ei concluzie și densitate lirică, prin profunzimea implicațiilor reflexive, prin registrul elevat al meditației asupra condiției estetice a demersului artistic arghezian. Poezia se structurează în jurul metaforei-cheie a rădăcinii schimbată în rază, asociată destinului artistic al marelui Arghezi. Arghezi – rădăcină de cântec și lumină a pământului românesc: metaforă revelatoare, inedită, valorificând o intuiție lirică de reală finețe: „Întoarsă, rădăcina în rază s-a schimbat/ și, pipăind azurul cu-antene de mătase,/ stârnită din țărână, pe veacuri nume-a dat/ la tot ce fără nume până atunci rămase”.

De remarcat rafinamentul limbajului aluziv prin care Tiberiu Utan subliniază capacitatea de excepție a lui Tudor Arghezi de a surprinde și transcrie inefabilul, de a „numi”... „ce fără nume până atunci rămase”, adică de a da „porecle” lucrurilor, altfel spus, de a echivala prin metafore sugestive noțiunile plate: „lipitu-s-au de lucruri poreclele, și-astfel/ vor rățăci prin lume, ca un nă-

rav ce ține, ca un păcat de care, ca să te scapi de el./ mult mai ușor îți șade să te desprinzi de tine”.

O piesă singulară atât prin formula poetică folosită, cât și prin conținutul ei de idei, este poemul *Tudor Arghezi*, de Dan Verona. Apelând la virtuțile de expresie ale prozismului voit, Dan Verona izbutește o interesantă, esențializată, biografie lirică a poetului Tudor Arghezi. Amănuntul biografic este transcris sec, în stil de proces-verbal: „A fost ajutor de chimist la fabrica de zahăr/ de la Chitila./ Călugăr la Cernica” etc.

Mai nuanțate efectiv sunt versurile ce încorporează considerații cu privire la datele temperamentale, la structura psihică a marelui poet: „Purta semnul acelora/ ce cad în genunchi și merg mai departe .../ Mulți au aruncat cu pietre în grădina sa/ și el le-a răspuns./ N-a lăsat nimic nerăsplătit./ Deopotrivă a iubit și a urât”...

Dacă în poemul lui Dan Verona accentul cădea asupra unor elemente esențiale din biografia lui Arghezi, o seamă de poeți încearcă evocarea omului prin opera sa, căreia îi relevă, cu siguranța analitică a unor veritabili critici travestiți în poeți, anumite etape, anumite filoane tematice. Structura poeziilor ia, adesea, turnura unor exegeze critice sublimate liric. Poetul Ion Petrache, de pildă, în a sa *Tudor Arghezi*, face trimiteri demne de tot interesul la acea secvență a liricii argheziene inspirată de universul domestic, „al boabei și al fărâmei”, la uimitorul dar al poetului „de a se copilări”, de a evolua, cu nesfârșită voluptate ludică, printre marile taine ascunse sub dimensiunile, adesea ignorate de o sensibilitate comună, ale „gâzelor și florilor”, ale vietăților de tot felul din jur, care, pentru a-ți „spune câte-un adevăr”, se cer scrutate cu prospețime și puritate în priviri și cu sufletul de copil: „Și-s făcute-așa să fie/ flori, și găze, și pitici/ câini, și găște, și pisici./ tot trăind în legea lor/ îți spun câte-un adevăr./ Meșterul acesta știe/ cu penița lui mlădie./ să-mbine culorile./ precum Firea florile./ Să-și trimită frazele/ precum steaua razele./ Că în jurul lui și-a Lunii/ joacă hora-nțelepciunii”.

Cu o matură stăpânire a unor tehnici diverse, Horia Zilieru, parafrazând subtil versuri argheziene memorabile, ne dă, prin poezia sa *Arghezi*, o concentrată lirică... *Introducere în poezia argheziană*, căreia îi fixează, cu gust sigur, câteva dintre piscurile ei de frumuseți tainice.

Vasile Diaconescu îi dedică lui Tudor Arghezi un poem constituit din patru secvențe a căror substanță lirică o dă un imaginar monolog al marelui poet pe tema înfrâncării și setei sale mistuitoare de a pătrunde tainele din urmă, adânci, ale lumii. Prima secvență este centrată pe ideea spiritului profund novator ce prezidează, cu superb orgoliu, demersul artistic arghezian: „...Nu vreau să fiu cuminte și urmas!/ Rămâneți dar în rădăcini și vetre!/ Mă voi, sub zodii pure, nalt arcaș,/ Zări ne-ncepute cer și pătimaș/ Țări neumbrate, albe perimetre./ Așa-i de greu urcușul singular!/ Dar e mândrie mare sângerarea/ Și sfâșierea-n orice mădular”.

Următoarele trei secvențe, foarte unitare și prin scriitură și prin conținutul lor ideatic, restituie estetic seismică intimă a unui suflet plecat, fără întoarceri, pe calea nesfârșită a cunoașterii: „Suferința cerului/ Este în mine./ Vreau nesfârșitul/ Într-o mână de țărână./ Vreau/ Nepătrunsul/ Susurând cristalin/ În izvorul meu!/ Unde./ Se ascunde/ Soarele înțelegerii?”.

Cu succesiune de interogații retorice, menite a sublinia emoția autorului în contact cu miracolul poetic arghezian, debutează poemul *Lui Arghezi* de Ion Bănuță. Poetul încearcă să deslușească impulsurile primare, cauzalitatea tainică a genezei creației argheziene. Mai interesante decât posibilele răspunsuri la întrebările formulate de Ion Bănuță sunt, însă, intuițiile sale foarte exacte cu privire la factura estetică inconfundabilă a poeziei lui Tudor Arghezi, căreia îi punctează câteva note distinctiv: „Cum făcu de le urzi/ din arnici și borangic./ din imens și din nimic./ iscând farmec de oglinzi./ sufletul să ți-l lăut-/ când în țarini zburdă iezii./ cand din strună cântă-aezii-/ pe Arghezi?”. Arghezi, răspunde poetul Ion Bănuță la întrebările din prima parte a poemului său, a avut „meșter mare, priceput-/ cu vechimi/ și adâncimi/ mii de ani/ străjuind lângă plăvani”, care l-a învățat „meșteșugul cuvintelor Potrivite”. Poporul, geniul său creator, și-au găsit în „vraciul din Mărțișor” un strălucit exponent, care, investit cu har, „s-a destins și l-a-ncăput/ universu-ntr-un sărut”.

O poezie scrisă cu evidentă inteligență artistică este „Făt-Frumos-din-patlagină” de Petre Dragu, o alegorie unitară, amplificată unui fals-pastel, cu aluzii subtile la excepționala forță plasticizată a imagisticii lui Arghezi, la finețea sa de bijutier în caligrafierea pregnantă a conturilor filigramate. Sugestia fundamentală este aceea a unei ambianțe naturiste fecunde, mirifice, de basm autohton: „Minunile vin două câte două:/ De-azur, de smalt,/ de-argint și de rubin/ Și fac popas în dălii și pelin/ Să-și spele noaptea din obraji în rouă// Se-nalță din pătlagini Făt-Frumos/ Amirosind a cer și-a duh de fân/ Și calcă-n jiul ierbiu mătășos/ Cu har de gospodar și de stăpân”.

În consonanță cu unele accente ale convingerilor estetice argheziene, care fac, adesea, elogiul trudei pe manuscris, al „meșteșugului”, Petre Dragu echivalează, în cadrul construcției alegorice a poeziei, actul de creație cu îndeletnicirea cotidiană, domestică a cositului: „La el e coasa. Vremea-i de cosit./ Cu fruntea-n raze Făt-Frumos se-nclină/ Și prinde să cosească liniștit/ Al coasei sclipăt-țipăt de lumină”.

Tot în ipostaza lirică de gospodar care își muncește cu temei ogorul, într-un impresionant ritual cotidian, cu durată de destin, apare Arghezi și în poezia „În mijlocul grădinii” de Dimitrie Rachici: „Supus mă iată în grădină iar/ Așijderi ca-n toți anii-grădinar./ Pământul cultivându-mi-l mereu/ Zile și nopți, stăpânul meu”.

Domnița din poeme de Constantin Nisipeanu, seamănă, în multe privințe, cu poezia lui Petre Dragu: este, de asemenea, o alegorie de coloratură mitică, ce încorporează tâlcul forței orfice a poeziei argheziene: „E neam de șoim, Domniță, vestit în haiducie/ și inima ți-o fură cum altul nu mai știe.../ Iar de-o avea lăuta, să-ți cânte la fereastră./ va coborî și luna din luntrea ei albastră/ și o să ți se prindă în păr ca o garoafă./ să-și picure argintu-i, ca pe-un sărut pe ceafă”...

Mărțișorul, gura de rai argheziană, creată de gospodarul ei pentru a nu se îndepărta de tainele primare ale firii, pentru a trăi veșnic în intimă comuniune cu universul „boabei și al fărâmei”, a prilejuit poetilor Ion Sofia Manolescu, Romulus Vulpescu, Gh. D. Vasile și Virgil Carianopol patru poeme de certă valoare artistică.

O vizită la Mărțișor, după moartea poetului, îi declanșează lui Ion Sofia Manolescu fluxul învăluitoare al amintirii, ce conferă cadențelor poemului *Cântec la Mărțișor* elevate inflexiuni elegiace: „Poteca amintirii când o sui/ prin foșnetul îndepărtat și rar/ când bat la poarta veșniciei lui/ îmi iese-n cale domnul grădinar”.

Remarcabilă, viziunea finală a duhului față de moarte al poetului, ce tutelează și azi colțul de rai pământean al Mărțișorului, precum și sugestia de integrare în neistovitul circuit al energiilor vitale, telurice, asimilarea lentă, firească, prezidată de participarea efectivă, animistă, a elementelor naturii: „Poetul umblă singur prin livadă/ pe lângă timpul care a trecut./ Sub creanga ce s-apleacă să-l mai vadă,/ luminile se-ntorc ca un sărut”.

Zările nostalgice ale memoriei afective sunt scrutate, retrospectiv, și de Romulus Vulpescu în poezia *Pe strada Mărțișor*, care are, prin multe elemente compoziționale, structura unui reportaj liric, ce evocă o vizită la Mărțișor, marcată de tulburătoare întrebări adresate poetului cu privire la viața și creația sa: „Cum vine asta, am întreat, să pășești cu genunchii?/ Ce înțeles are când zicem „de nepătruns”?/ Era cât pe-acți să-l mănânce pe Făt-Frumos păduchii?/ Ce va să zică jocul de-a v-ați ascuns?”

O invitație lirică „În prisaca tătucului” adresează poetul Gh. D. Vasile celor mai mici iubitori ai poeziei lui Arghezi. Familiarizarea cu tărâmul de basm al Mărțișorului generează vizitatorilor revelația surselor de inspirație, a izvoarelor tainice ale lirismului ingenuu, cu netrucate, spontane accente ludice, ce dau farmecul inanalizabil al poeziei lui Arghezi adresate copiilor: „isocoda albinelor de lumină/ va vesti c-am ajuns în grădină:/ și-or să vină albinele/ să ne călăuzească ele, gospodinele.../ În țara piticilor/ convoiul furnicilor/ când nimica nu poate, nu știe,/ vorbește de filosofie.../ E bine aici: ierburile, tunsele,/ ne-mbie să ne jucăm de-a v-ați ascunsele/ printre stupi, printre pomi, printre flori”. Evidență și la Gh. D. Vasile buna cunoaștere a particularităților prozodiei argheziene, pe care o imită (gest justificat de scrierea unei poezii omagiale) cu real succes.

Tot la Mărțișor, lângă mormântul poetului, Virgil Carianopol are superba viziune lirică a unei aparente morți: Arghezi, obosit din cauză că: „Întreaga zi cu scrisu-a tot arat/ Și-a azvârlit sămânța viitoare/ Pe ogorul poeziei fără hat”, doarme, doar, un somn adânc, un somn cosmic: „Și-a tras o cergă de pământ deasupra/ Și doarme, olteneste, obosit”.

În *Scrisoare confidențială*, poetul Gherghinescu Vania valorifică liric un moment biografic de intimă rezonanță afectivă. Efectele emoționale își au sorgintea în delicatețea gesticii poetice uzitate: „Domnița mi-a adus în zori,/ la patul meu de suferință/ un proaspăt mare braț de flori/ și-o taină-n ochii licărind.../ În revărsatul zorilor/ a fost botezul florilor...// Pe cele lungi, alb-diafane,/ crescute-n umbră de pădure,/ grații „fluide” și „lungane”/ le-a botezat: mițure...// Altoră greu înrourate/ (poate de înșiși ochii ei)/ mici, roze-roși de supărare-/ le-a zis Domnița: baruței/...

Poeziile *Gorjan cu vioară* de Ilarie Hinoveanu și *Septembrie* de Emil Manu, deși nu sunt dedicate lui Tudor Arghezi, ilustrează persuasiunea lirismului arghezian în conștiința estetică a poeților români. Obsesivă, tutelară, nerepetabila experiență artis-

tică a lui Tudor Arghezi devine, în cele două poezii mai sus amintite, sursă a unor accente lirice de natură livrescă. Arghezi și opera sa, asimilați intim, prin mereu reluate lecturi, au pătruns în sistemul de referințe lirice al celor doi poeți, oferind capacități lor asociative elemente cu o pondere apreciabilă în structura imaginilor create.

Portretului liric *Gorjean cu vioară* de Ilarie Hinoveanu i se conferă intensitate emoțională și relief imagistic pregnant prin raportarea individualității rapsodului la o întregă zonă a spiritualității românești, a cărei strălucire este sugerată prin evocarea a trei repere: Brâncuși, Arghezi și „doinele pădurii/ Care-a-ncălzit sub cetină pandurii”. Ca element asociativ, numele lui Arghezi este valorificat, la modul livresc, din perspectiva formidabilei energii, a exultanței expresive a verbului său: „Arcușul peste aerul livezii/ Are zvâcnirea vorbeii lui Arghezi/ Menită asfințitului să-i fure/ Arcul luminii viu peste pădure”.

În pastelul *Septembrie*, creat în tonalități cromatice stinse și respirând o atmosferă de caldă, blândă reverie, Eminescu și Arghezi sunt integrați circuitului cosmic. Într-o organică, deplină comuniune cu elementele cadrului natural: „Prin parc se sting culori de roșu viu/ Și-ți regăsesc pe-alei de vis aezii./ Când vântul conversează opalin/ Cu Eminescu, toamna, și Arghezi”.

Antologica poezie *Toamna*, de Tudor Arghezi, ce are semnificația unei dramatice încercări de regăsire a „timpului pierdut”, i-a inspirat lui Mihai Beniuc scrierea poeziei *Final arghezian*, în care se preia nu numai memorabilul vers final „Și fără glas cu luna și noi ne-am ridicat”, ci și tonalitatea, ușor elegiacă, a meditației pe tema curgerii inexorabile a vremii: „Din vremuri veselia tăcere-i azi posacă./ A mai rămas dintr-înșă doar în surâs oleacă/ În asfințit roșată pe valuri s-a lăsat/ Și fără glas cu luna și noi ne-am ridicat”.

Poeziile *Prinos*, de Ion Th. Ilea, *Tudor Arghezi*, de Horvath Imre, *Meșterul*, de Mihai Stănescu, *Arghezi*, de Mihail Cosma, *Tudor Arghezi*, de George Lesnea, *Argheziană*, de Traian Filimon și altele, se apropie, mai mult decât poeziile până acum analizate, de factura odei propriu-zise, celebrând la un mod mai direct, în tonalități solemne, imnice proeminenta personalitate a marelui poet Ion Th. Ilea, în *Prinos* și George Lesnea în *Tudor Arghezi*, se adresează direct, la persoana a doua, poetului *Cuvintelor potrivite*, rostind convingătoare, vibrante omagii, cuvinte patetice, sensibilizate de fiorul iubirii și prețuirii adânci: „Mărire-n bucoavnă prin ceruri crescute-n pridvor,/ munte de gând cu grai curat rupt din graiul munților,/ ești cântec unduios de bucium pe creștetul amiezii/ și rămâi pururi răscolitor de inimi: Tudor Arghezi”. (Ion Th. Ilea)

Pentru George Lesnea, Tudor Arghezi este un „oștean al slovei” care a făcut „paloș din condei” și a „biciuit năpastele vechimii/ Cumplit ca-n grindeni, aspru ca un ger”. Dar, înainte de toate, Tudor Arghezi rămâne un mare „Deschizător de drumuri și de porți”, care și-a cucerit încă din timpul vieții dreptul la trecerea în tărâmul visat al nemuririi: „Nu anii-nemurirea ți-o trăiești,/ Tu vraci de-avânturi peste anii teferi/ Vultur al poeziei românești/ Plutind în timp cu aripi de luceferi”.

Cu capacitatea de sublimare lirică, caracteristică întregii sale poezii, într-un singur catren, Horvath Imre își formulează convingerea în „tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte” a lui Arghezi și a poeziei sale: „Bătrân numai copiii pot să-l vadă./ Cuvântul lui mie-mi hrănește visul./ Iar tinerii se recunosc în scrisul/ Pe care vremea tânăr îl păstrează”.

Inscripție pe poarta galaxiilor, de George Macovescu, echivalează liric aceeași convingere în perenitatea poeziei argheziene, precum și nedisimulată mândrie de a fi fost contemporan cu Tudor Arghezi: „Cititorule din anul patru mii./ Când vei ține în mână/ Cartea lui Arghezi./ Să ne invidiezi!/ Noi, străbunii tăi./ I-am fost contemporani./ L-am văzut mergând/ L-am auzit blestemând./ Și la optzeci și cinci de ani/ L-am ascultat cântând/ socialismul”.

Oda *Graiul* de Veronica Porumbacu își întemeiază vivacitatea gesturilor omagiale, patosul lor necontrăfăcut, pe fascinația, pe forța de seducție inegalabilă, urmărit cu sensibilă înțelegere de poetă: „Începi acolo unde alții ncheie// În testament cu propria ta cheie:/ cuvinte nude,/ ce din vechimi urechea le aude./ înădușite, zmulse din noroi,/ le suni miraculos și omeneste,/ ca viața noastră, veșnică și nouă/ în revoluții, într-un bob de rouă”.

În *Împărăția poetului*, de Ion Brad, discursul liric omagial este potențat de nucleele imagistice, investite cu largi zone de sugestie, polarizate de ideea dominantă a forței talentului de geniu de a crea o lume singulară, a sa, un univers poetic, de o pregnantă originalitate, o „împărăție” de armonii, configurată la scara fabuloaselor dimensiuni ale resurselor sale artistice: „Împărăția lui cu munți de piatră/ Prin cari zăvozii vânturilor latră/ Și gândul dintr-un țanc într-altul zboară/ Cu saltul arcuit de căprioară./ Hotarul dintre două lumi abrupte,/ Cu piscuri, cap în cap, ce-au fost să lupte./ Împărăția lui fierăstruită/ De ape iuți și colți de dinamită./ Cu ireale turnuri de cleștar./ E-a noastră, printr-un drept testamentar”. Limbajul poeziei lui Ion Brad evidențiază plurale virtuți figurative.

Apelând la funcționalitatea expresivă a metonimiei, înlocuind autorul cu opera sa, poetul Traian Filimon scrie o *Argheziană* cu valoarea unei ... (din nou) argheziene *Inscripții pe o carte*: „Carte de stihuri, mâna care-a scris/ Agate, hore, flori, mărgăritare./ A obosit cuprinsă de uitare/ Și nu mai știe țese nici în vis ...// Și ai rămas tu, carte, ca un crin/ Cu luminos de fragede petale;/ Arome pure-s cântecele tale/ Din ce adâncuri, din ce piscuri vin?”

Cu caligrafia ușor calofilă, dominată de acea irepresibilă voluptate a rostirii vocabulelor cu sonorități rare, care dă distincție scriiturii sale, Alexandru Andrițoiu transcrie emoțiile estetice elevate ale (re)întâlnirii cu vraja stihului arghezi-an: „Luminat de lămpile zăpezii,/ stau în casă dumicând sonor/ versurile marelui Arghezi,/ ca pe-un sămbure mirositor// Sunetele lor de-argintărie/ urcă-n mine tinere și azi,/ gustul lor de fruct oprit mă-mbie/ și le pipăi ca pe un atlas”.

Majoritatea exegeților de prestigiu ai operei lui Tudor Arghezi au subliniat „geniul verbal” al poetului, excepționala sa capacitate de a da „frumuseți și prețuri noi” cuvintelor socotite până la el apoetice, marcând, după Eminescu, o

altă vârstă, de sărbătoare a scrisului românesc.

„El (volumul *Cuvintelor potrivite* n.n.) are o semnificație și mai importantă reprezintă un eveniment de istorie literară ... Dacă aș fi bine înțeles, aș spune că importanța covârșitoare e de natură filologică. Altfel ce se scria înainte de d-sa și altfel se scrie astăzi” ... (Mihai Ralea).

„Se poate spune că într-un fel se scria românește de Arghezi și altfel se scrie acum” (Camil Petrescu).

„Important este că prestigiul lui Arghezi a făcut ca această înnoire a limbajului poetic să fie de atunci încoace, limbajul poeziei noastre moderne. După Arghezi nimeni n-a mai cutezat să scrie ca înainte” (Demonstene Botez).

Ideea de bază, comună, a celor trei citate, este confirmată liric de poeziile *Lui Tudor Arghezi* de George Tomozei, *Arghezi* de Miha Dragomir și *Vulcan și Faust*, de George Dan, autori care îl omagiază pe marele poet, reliefând influența hotărâtoare pe care a avut-o scrisul arghezian asupra experienței lor artistice. Miha Dragomir mărturisește fericita înrâurire, rolul de puternic catalizator pe care l-a avut în actul său de creație „cântecul” ca o „sfășiere mângâietoare” al lui Arghezi: „Auzindu-l, rădăcinile îmi vibrau/ de-o neliniște și de-o pace adâncă./ Și încercau din nou să pătrundă/ Împotrivirea de stâncă”.

Aceiași lirism de factură confesivă marchează și omagiul lui Gheorghe Tomozei, care își face cunoscute, cu iubire și mândrie, „popasul”, ucenicia în universul poetic arghezian: „Cum păsările nopții în arbori rătăcesc/ și legănate cuiburi în lemnul dulce-și sapă,/ ca-ntr-un palat de frunze, la tine poposesc/ printre sonore seve și rădăcini de apă ...// Prin tine zbor spre stele, de cântece răsun,/ cuvântul tău trezește genuni din împietrire/ și-un cântec în pâstaia surâsului adun/ și-ncerc s-aplec spre oameni o creangă de iubire”. În semn de supremă prețuire, George Tomozei proiectează pe ecrane cosmice personalitatea poetului, fixându-i locul și numele printre stele de primă mărime ale înaltelor constelații lirice: „I-un fulger printre stele, ca un imens sărut:/ cu-arginturile lunii și ningerea zăpezii,/ lumina crește-n astre – rotunde pâini de lut -/ ... și e o stea pe care o vom numi Arghezi”...

Ideea poetică de „ucenicie” veșnică la înalta școală de poezie a lui Arghezi este exploatată cu bune rezultate și în sonetul *Vulcan și Faust*, de George Dan: „... De mici ucenicim la tine aici./ Și-o să rămânem marii ucenici/ Vrăjiți de cloșca ta cu pui de aur,/ De stilul tău cu foșnete de laur”.

Despre marele Arghezi au mai scris și poeți din străinătate, precum Liviu Deleanu (Republica Moldova) și Iannis Ritsos (Grecia), fapt revelator pentru rezonanța universală a poeziei argheziene.

Modelele intelectuale ale logosului eminescian

Florian COPCEA

Referindu-se la unitatea operei eminesciene, I. Negoïtescu remarcă atât puterea de seducție a prozei publicistice, ce nu și-a pierdut nici azi valoarea literară. Ea nu este mai puțin semnificativă decât poezia sa plutonică și deschide, în profunzime, aceleași orizonturi vizionare: căci la Eminescu înseamnă căutare de începuturi, nostalgie paradisiacă, întoarcere spre originile ceptoase, care pentru el strălucesc atât de ispititor²⁶.

Deși lumea despre care se vorbește a dispărut, proza rămâne extrem de vie, pentru că este una împătimită, palpitanță și clară în ideologia ei. Ceea ce remarcă în mod deosebit într-o astfel de intersectare de viziune a poeziei și prozei publicistice este consubstanțialitatea cu direcția sentimentală a unor importanți autori europeni. Faptul se datorează poemelor postume din fondul arheologic eminescian și interconexiunii cu proza. Aceasta e apropiată anume pentru că își trădează un anumit filon epic comun: „Ea se întinde, istoric, pe toată perioada activității lui literare cunoscute de contemporani, în care poemele plutonice, de la *Memento mori* la *Gemenii* au fost părăsite, în nedesăvârșirea lor, urmând a fi dezgropate postum din arhive abia peste decenii și instituind în secolul nostru o adevărată arheologie eminesciană. Această activitate literară cuprinde scrierile poetice care au asigurat faima lui Eminescu în vremea sa și care îl situează pe linia sentimentală a lui Eichendorff, a lui Lenau, a lui Heine, mănoasă la poetul român în versuri cu totul remarcabile adeseori, nedezmințite capodopere, în care forma interioară a lirismului se cristalizează exterior fără ca perfecțiunea să-i afecteze puritatea (*Lacul*, *Peste vârfului*, *Afară-i toamnă*, *O, rămâi*, *Diana*, *Odă (în metru antic)*, *Și dacă...* – elaborate între anii 1876-1883)²⁷.

O altă dimensiune europeană e văzută de critic felul în care este înfățișată natura: ea apare ca o expresie a iluminării de tip religios. Nicăieri în literatura română nu există o natură mai prodigioasă, mai „haotică”, mai copleșită de substanță mitică (de mitos, zice el), mai „magnetică”. Poezia eminesciană se axează pe gigantism, pe o irizare feerică, pe somnolaritate și pe melancolie cosmică – toate acestea exprimând un panteism de fond, ce ține de caracterul viziunii, de acea concepere a cugetării sacre ca strai de purpură și aur peste țărâna cea grea. Exegetul întrevide o legătură tipologică cu panteistul și neospinozistul Schelling, la care natura este Dumnezeu în evoluția sa, adică ascunzând o esență a divinității. La Eminescu natura este pătrunsă de sentimentul morții, este moarte, salvarea, izbăvirea gândirii în contemplația schopenhaueriană, catharsisul iden-

26 Ion Negoïtescu, *Istoria literaturii române*, vol. I. București: Ed. Minerva, 1991, p. 109.

27 Idem, *ibidem*, p.109.

tificându-se cu mistica neființei. Pecetea europenității criticul o descifra și în vizionarismul eminescian, afiliat tematic vizionarismului celor mai importanți romantici germani. Acesta și-a impus influența modelatoare atât prin contactul cu opera lor, cât și prin anturajul intelectual în care s-a aflat în timpul studiilor.

Dovezile care se aduc sunt deosebit de plauzibile, dând demonstrației credibilitate indiscutabilă: „Vizionarismul lui Eminescu este htonic și ne-creștin; tărâmul lui preferat, infernal-germinal este cel al lui Pluto, constituind pentru dânsul un paradis voluptuos-dureros, cutreierat de plâsmuiri ce apropie imaginația sa de a romanticilor germani, a lui Jean Paul, a lui Joseph Görres, a lui Arnim, a lui Tieck întârziatul și îndepărtatul lor semen fiind), cărora le adaugă nota lui proprie, dureros tenebroasă, esențială. Aproape și de Agrippa von Netteshem, de Jakob Bohme, de Swedenborg, de Jung-Stilling și de Theodor Fechner, el e pătruns nu mai puțin de Vedele indice și de nirvana budiștilor, dar Edda nordică și în general miturile germanilor îi înflăcărează plutonica-i sensibilitate. Dacia lui de sub ape e „gotică”! – a recunoscut-o Eminescu prin gura lui Decebal. Anii gimnaziului de la Cernăuți, anii universitari de la Viena și Berlin și-au lăsat asupra poetului adâncă lor pecete”²⁸.

În perioada de afirmare a esteticii romantice, universalitatea lui Eminescu poate fi demonstrată, indiscutabil, de reperele europene pe care, racordându-le la mijloacele expresive ale limbii populare și ale surselor lexicale din alte limbi, le valorifică în mitopo(i)etica sa de esență renescentistă, clasică și barocă. Creația sa poetică își trage seva, mai ales în perioada de dinainte de *fenomenul Junimea*, din arhetipurile ethnosului românesc. Constantin Ciopraga apreciază că Eminescu, personalitate cultural prototipală, este „sedus de arhetipuri”, dar răzleț descoperim „influențe, ecouri de la alții în opera proprie”; „în strategia poetului apropierea de orizonturile arhetipale, de fenomene originare, echivalează cu o inițiere în zone misterioase, de felurite densități”²⁹.

Mulți dintre înaintașii literaturii române moderne, întâlniți în *Lepturariul românesc* – cules de’a scriitori rumâni, (I-IV, Viena, 1862 –1865), crestomație întocmită de Aron Pumnul, sunt priviți de marele poet cu scepticism, fiind de acord că merită elogiate doar scrierile din *zilele de-aur a scripturelor române*. Găsim destule remarci despre predecesorii săi în *Glossă, Criticilor mei, Epigonii* și în destule articole apărute, în marea lor parte, în *Timpul*. De asemenea identificăm și „urmași nedemni ai unor înaintași iluștrii”, prin aluziile făcute la *Primăvara amorului* – Iancu Văcărescu, *Armonii intime* – A. Sihleanu, *Fabule* – Al. Donici, *Povestea vorbeii* – A. Pann, *Modelele înaintașilor* – V. Alecsandri, Negruzzi, Ioan Barac, Heliade etc., în pofida imperfecțiunilor pe care le sesizase, își pun semnul pe poeziile de adolescență publicate în *Familia*, care au stârnit destule controverse, vina purtând-o desigur observațiile exagerate ale lui G. Ibrăileanu, G. Călinescu, C. Botez și D. Popovici.

28 Ion Negoitescu, *op.cit.*, p. 108.

29 Constantin Ciopraga, *Poezia lui Eminescu*. Iași: Editura Junimea, 1990, p. 15.

Referitor la modelele străine, T. Vianu avea să consemneze: „cercul de idei ale poeziilor de tinerețe ale lui Eminescu aparține mai cu seamă romantismului de nuanță franceză, așa cum el și-l va fi asumat nu numai din contactul direct al lecturilor sale de tânăr, despre care avem puține știri, dar și din atmosfera generală a literaturii noastre care, pe la 1870, gravita încă în aceeași sferă”³⁰.

Mai aproape de vremea noastră, ilustrul cărturar Eugen Simion a afirmat în chip categoric: „Ca toți romanticii, el este un creator de mituri, de simboluri universale, reluând, adesea, motive literare cu o largă circulație”³¹. O atare vocație, depistată între germinația și extincția universului, este nuanțată și de Vladimir Streinu care recunoaște afinitățile poetului-gazetar pentru civilizația și literatura franceză. Am arătat mai înainte faptul că poetul dificil (care devine Eminescu), asimilase elemente prozodice de la înaintașii săi, fie din propriile lor opere, fie din textele literare ale Occidentului vizate sau promovate în diverse împrejurări de aceștia și cu care marele poet intrase în contact. Totuși, niciun exeget eminescian nu a putut dovedi filiația mai profundă a acestuia cu cultura franceză, deși s-au semnalat ecouri ale unor scriitori precum Théophile Gautier (în *Sărmanul Dionis*), Paul Bourget (în *Mai am un singur dor*), N. Martin (în *Sonetul Veneției*), Th. de Banville (în *Somnoroase păsărele*), Vigny (în *Rugăciunea unui dac*), ca să ne rezumăm doar la câteva exemple.

Tot așa putem susține că Eminescu a manifestat și o aversiune (discutabilă!) față de literatura franceză, atitudine pe care o regăsim în multe din poeziile și intervențiile sale publicistice referitoare, cu precădere, la limba română. Ov. Densusianu în *Evoluția estetică a limbii române* este de părere că Eminescu a rămas „refractor poeziei romantic franceze”, poezia *Epigonii* o dovadă în acest sens. Acolo poetul ne vorbește despre o parte din cei care erau înrăuțiți de romantismul francez, curent cu care intră în legătură prin Dimitrie Țichindeal, I. Prale, Mumulean, Cantemir, Beldiman, Donici, Pann, Văcărescu, Sihleanu, Bolliac, Cârlova, Gr. Alexandrescu, Bolintineanu, Negruzzi, Mureșeanu, Heliade și Alecsandri.

Nu putem contesta influența franceză asupra mișcării intelectuale românești a vremii, dar pe baza articolelor și a însemnărilor din manuscrise, putem constata că în producțiile sale „omniscientul Eminescu” a preluat idei din traduceri și le-a transformat, trecându-le prin propriul său filtru, prin propriul său limbaj poetic, în creații originale cu mult diferite valoric de „surse”. Totodată nu putem admite teza că scriitorii francezi nu au exercitat vreun rol în formarea sa ca poet. În *manuscrisul* 2278, ff. 80 v., 81 și 82, descoperim o listă de cărți traduse în românește, de care era interesat Eminescu, printre care: *Clotilda și Edmond*, *Scurtă istorie a Franței*, *Voiajul lui Anacharsis*, *Biblioteca română din Paris* etc. Iată doar câteva argumente care pledează în favoarea ideii că Eminescu era totuși preocupat de civilizația și literatura franceză.

30 Tudor Vianu, *Opere, II*. București: Ed. Minerva, 1972, p. 387.

31 Eugen Simion, *Baza lui Eminescu*, București: Eminescu, 1964, p. 17.

În opoziție cu alți critici și istorici literali, G. Călinescu ne oferă în articolul din *Adevărul literar și artistic* din 17 iulie 1932 – *Eminescu și limba franceză*, o dovadă surprinzătoare care infirmă într-un fel „lacunele” acestora: *Cunoștea Eminescu limba franceză?* Iată o întrebare care te îndeamnă la meditație și prudență. Călinescu este de părere că este meritul dlui Rașcu (expus în *Eminescu și cultura franceză*) de a fi dovedit influența directă și neîndoioasă a literaturii franceze asupra poetului. Nu încape îndoială că Eminescu era familiarizat cu limba franceză (stau drept argument citatele în limba franceză la care apelează în articolul din *Timpul*, în unele scrisori către Veronica Micle și în consemnările din manuscrise), pe care, deseori, o întrebuița și în vorbire. Apetența esteticianului T. Vianu pentru ideile embrionale ale lui Eminescu alternează cu fixarea unui program pe care și l-a impus/asumat poetul, prin contactul direct cu cultura universală, dar și controversatele moșteniri ale literaturii naționale care, până la 1870, levita încă în „chaos”, ne determină să credem că romantismul francez a reprezentat un suflu nou pentru întreaga cultură românească. O mărturie, destul de elocventă în acest sens, este demonstrația lui Tudor Vianu conform căreia cercul de idei ale poeziilor de tinerețe ale lui Eminescu aparține mai cu seamă romantismului de nuanță franceză, așa cum el și-l va fi asumat nu numai din contactul direct al lecturilor sale de tânăr, iar originalitatea sa se va preciza astfel din poziția pe care reușește s-o câștige față de romantismul francez, care este un model aproape unic al literaturii noastre culte înainte de Eminescu. Prin intermediul limbii lui Voltaire, Eminescu pătrunde și în alte culturi din care depistăm ecouri indubitabile de inspirație în opera sa. El nu căuta modele printre consacrații literaturii franceze, preferința lui fiind îndreptată, cum remarcă și G. Călinescu „spre autori mai mărunți”³². Rezerva sa față de anumiți scriitori francezi (Racine, Corneille, Mabille etc.) nu însemna numai decît respingerea literaturii moderne franceze și nici a rolului ei în modernizarea limbii române. În articolele politice, mai ales în cele publicate în *Timpul*, el elogiază Franța, dezaprobând doar influențele nefaste „importate” de acolo. Sunt destule cazurile când Eminescu reține ad litteram, în manuscrise, textele unor scriitori, iar în poezie le „întrupează” doar mesajul, „spiritul”. Altfel se pune problema în legătură cu formația sa germană. Devin plauzibile și în acest context, observațiile lui Mihai Drăgan din Eminescu tânăr sau „a doua mea ființă”³³, căreia „dacă Eminescu a avut, într-adevăr, un model, este cu tot inferior originalului eminescian”.

Eminescu datorează multe lucruri spiritualității germane care i-a permis accesul, fără obstacole, către spiritual universal european. O mulțime de similitudini cu textele unor scriitori și filosofi germani descoperim în opera acestuia.

32 George Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*. București: Editura pentru literatură, 1969, p. 70.

33 Mihai Drăgan, *Eminescu tânăr sau „a doua mea ființă”*, Iași: Editura Institutului European, 1999, p. 223.

Coincidențele identificate nu sunt în măsură să creeze confuzii, ci mai curând controversate, acest fapt datorându-se, evident, capacității extraordinare a lui Mihai Eminescu de a asimila gândirea universală. Devenind o necesitate lăuntrică, formativă, poetul trecea totul prin sufletul său, după cum mărturisea el însuși. Nimeni nu a negat asemănările dintre poeziile scriitorilor germani: Gottfried Keller – *Siehst du den Stern* cu *La steaua*, Friedrich Schlegel – *Die neue Schule* cu *Glossă*, Heinrich von Kleist – *Kätchen von Heilbronn* cu *Sărmanul Dionis*, Goethe – *Prometeu* cu *Mortua est!* Neîndoielnic că este inspirat și de alți mulți poeți romantici germani precum Johann Ludwig Tieck, Friedrich Leopold van Hardenberg, Johann Christian Friedrich Hölderlin, Nikolaus Lenau, Joseph Freiherr Eichendorff, Friedrich Rückert, August von Platen, Friedrich Schiller, Heinrich Heine, însă în niciun caz nu poate fi acuzat de imitație. Schopenhauer a jucat un rol pronunțat în formarea filosofică a lui Eminescu. În niciun alt loc nu se întâlnesc mai bine decât în *Luceafărul* ecourile lecturilor schopenhaueriene. Dacă filosoful german a comparat, de pildă, geniul cu un corp ceresc, Eminescu îl ipostaziază în stea, aceasta însemnând, pentru el, dincolo de simbol, emblema eternității. Liviu Rusu face, cu o precizie de invidiat când este vorba de a argumenta meritul lui Schopenhauer asupra orizontului filosofic al lui Eminescu, geneza acestei capodopere. În partea întâi a poemului poetul ne-a ridicat la nivel prometeic și faustian, în sânul căruia se desenează perspective constructive de proporții cosmice, iar prin aceasta el însuși a indicat logica internă a poemului, seducându-ne imperios, prin desăvârșirea artei sale, să-l urmăm în zborul său falnic. Dar iată, deodată se ivește cotitura care ne oprește zborul și marile speranțe: pe de o parte, faptul mărunț, un accident sentimental, care ne coboară brusc de la nivelul de mare înălțime în lumea faptelor efemere, pe de altă parte, teoria filosofului pesimist, care întărește reflexul incidentului trăit și caută să ne convingă că lumea, care a reușit să cucerească orizontul veșniciei, în fond nu merită decât dispreț.

Asupra unor similitudini și diferențieri cu romanticii francezi și germani Eugen Simion revine și în studiile recente, în special în studiul introductiv la volumul de poezii eminesciene apărute în colecția *Opere fundamentale*. Aici se fac paralele cu Novalis, cu Sautier, cu Nerval. De Poe se îndepărtează, după cum constată autorul studiului în spiritul disocierilor din volumul din 1964: „Ca prozator fantastic, el nu merge în linia Poe (din care a tradus), ci introduce simbolicul și spiritualul în vaste parabole care vor să cosmicizeze realul și să reconstituie sensurile filosofice ale lumii”³⁴.

În ultimul timp modul de abordare în plan comparat s-a înnoit în mod radical, accentul punându-se pe tensiunea ontologică, ce apare ca dat esențial al eminescianismului. Poezia și mitopo(i)etica eminesciană este privită prin grila existențială și nodul tragic, în care se adună toți existențialii (*suferința, angoasa, disperarea, melancolia, limitele: moartea, timpul, spațiul*). „Tensiunea on-

34 Mihai Eminescu, *Opera*, vol. *Opere fundamentale*. București: Humanitas, 2013, p. XLIII.

tologică e tradusă într-un sinergetism, care e mai mult decât armonia observată de Vianu și sinestezia baudelariană; e o asociere într-un Tot a tuturor organelor, sistemelor, factorilor”³⁵.

Mai multe studii îl raportează pe autorul *Lucașfărilor* la Blaga, Arghezi, Stănescu sau la poeți străini (Leopardi, Carducci, Lermontov). Într-un larg context comparat, de exemplu, Rodica Marian urmărește forme străvechi ale imaginarului religios în special ale gnosticismului de filieră creștină, pe care-l decriptează și în *Lucașfărilor*. Acest filon traversează întreaga cultură europeană începând cu Antichitatea greco-romană, continuând cu faza înfloritoare a romantismului (Goethe, Blake, Böhme, Byron, Shelley, Svedendorg, Leopardi), cu modernismul și chiar cu existențialismul (Baudelaire, Dostoievski, Camus, Beckett, Proust, Thomas Mann, Bulgakov, la noi Eminescu, Blaga, Mircea Eliade, parțial Sadoveanu). Apare, după cum remarcă autoarea, și în credințele populare, în literatura cultă fiind numit de Harold Bloom „gnosticism purificat”³⁶.

Un mod de abordare comparat original îl atestăm în unele studii ale acad. Victor Crăciun, în care demonstrează impactul debutului și a colaborării cu Iosif Vulcan asupra întregii evoluții a creației sale, care a avut „o intuiție vizionară”³⁷ „legăturile arhaice dintre Brâncuși și Eminescu”³⁸, „susținerea materializată în simboluri a filonului etnic daco-românesc la Blaga și Eminescu”³⁹, „contribuția națională la făurirea viitorului tuturor romanilor” „a doi bărbați ai românității – Avram Iancu și Mihai Eminescu”⁴⁰.

Până la un punct Eminescu merge pe urmele lui Schopenhauer, elementele lor comune fiind concepția despre lume, despre iubire, despre existență, despre moarte. Eminescu introduce însă în poem, alături de toate acestea, motive din creația populară românească. Dar Eminescu, cel din perioada vieneză, ia contact cu operele lui Spinoza, Kant, Leibniz, Platon. Lucrarea *Sursele germane ale creației eminesciene* a profesorului Helmuth Frisch de la Universitatea din Bochum ne oferă posibilitatea de a cunoaște, în profunzime, orizontul spiritual al celui care a luptat împotriva unei influențe franceze pronunțate și, din această cauză, nesănătoasă pentru cultura română. Descoperim în acest volum texte din operele unor scriitori și filosofi germani la care se referă în manuscrisele sale, unele idei fiind reluate în articolele politice și filosofice. Dacă Gérard

35 Mihai Cimpoi, *Esența Ființei*. Iași: Editura Princeps Edit, 2007, p. 9.

36 Rodica Marian, *Studii eminescologice*, 18. Cluj-Napoca: Dacia, 2016, p. 74-75.

37 Victor Crăciun, *Mihai Eminescu, 150 de ani de la debut*. București: Editura Humanitas, 2016, p. 9.

38 Victor Crăciun, *Mihai Eminescu. Constantin Brâncuși. Lucian Blaga – afinități spirituale*. București: Editura Minerva, 2015, p.

39 Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei/ De neamul moldovenilor/Viața lunei*. București: Editura Minerva, 2003, p. 48.

40 Victor Crăciun, *Mihai Eminescu și Avram Iancu*. București: Editura Minerva, 2015. p.7.

de Nerval trecea drept prim modern și simbolist dintre romantici, Eminescu a rămas, cum singur se califica, „un romantic”. El a fost un „element conector între cultura română și alte culturi europene”⁴¹, lucru care i-a permis să pătrundă în intimitatea „literaturii universale” (concept formulat de Goethe) și îi relevă, susținea V. Streinu, organicitatea vie și evoluția concepției poetice”. În manuscrise descoperim izvoarele multor analogii. Studiul lui Helmuth Frisch este edificator în acest sens. Bineînțeles nu exclud posibilitatea ca acesta să fie completat de noi descoperiri arhivistice germane și alte „descifări” ale resorturilor suflatești ale poetului din perioada vieneză. Printre manuscrisele eminesciene s-au identificat și poezii scrise în limba lui Goethe, amănunt care confirmă supozițiile criticilor potrivit cărora Eminescu a avut privilegiul, cunoscând limba germană, să pătrundă, prin lectură, în universul poetic al marilor „poeti ai Parnasului european, de la Shakespeare la Schiler, de la Byron la Hugo și la Lenau, de la Goethe la Poe”⁴².

Eminescu a pătruns și în climatul magic al poeziei romantice italiene. Profesorul de lingvistică de la Universitatea din Padova, Carlo Tagliavini, a ajuns, în baza cercetărilor întreprinse, la concluzia că Eminescu a studiat limba italiană la Viena, dar cu numeroasele opere ale literaturii italiene clasice a luat contact mai mult din traduceri germane. El a publicat în 1923 în revista *L'Europa orientale* studiul *Michele Eminescu*, unde face o paralelă izbutită între „astrul poeziei române” și Giacomo Leopardi, poetul pesimismului european. Desigur că el cunoștea la vremea aceea similitudinile dintre *Venere și Madonă* și *Aspasia* lui Leopardi, lucru care i-a convins pe mulți critici italieni că Eminescu aparține familiei spirituale a lui Leopardi, ale cărui idei filosofice pot fi regăsite în unele dintre scrierile sale. Leopardi, considerat de eminescologul Mihai Cimpoi (în volumul *Leopardi*, Ed. Ideea Europeană, București) drept un pattern al lirismului arhetipal, „un spirit intercultural și multicultural în siajul integrării europene”, este un poet cugetător, iisusiatic, înclinat spre vizionarism, mereu remodelând mitopo(i)etica italiană. Tot Mihai Cimpoi ne atenționează că „originalitatea lui Leopardi se datorează, indiscutabil, faptului că trece tranșant peste formule, doctrine, principii”; toate acestea apropiindu-l vizibil de Mihai Eminescu, asemănări surprinzătoare existând în poeziile în care ambii poeți utilizează, de altfel, la fel ca și Novalis, motivul „florii albastre”. Dar Eminescu a fost atras cu deosebire de opera lui Dante Alighieri. În *manuscrisul 2285* textul transcris începe cu numele lui Dante. Acolo (o recenzie a lui Friedrich Notter la *Divina Commedia*) Eminescu notează laconic: „O operă poetică... poate să se dovedească... o operă cu tendință, însă un poet adevărat nu va scoate niciodată tendința în prim plan”⁴³. Deseori în articole el face referire la celebrul scriitor

41 Ion Negoitescu, *op. cit.*, p. 53.

42 Conte del Rosa, *Eminescu sau despre Absolut*. Cluj: Editura Dacia, 1990, p. 275.

43 Mihai Eminescu, *Opere*, Vol. XI, ed. D. Vatamaniuc, București: Editura Academiei Române, 2011, p. 699-700.

italian ale cărui lucrări le citește, conform mărturiei doamnei Mitte Kremnitz, în original. De la Dante își iau originea unele dintre licențele poetice ale lui Eminescu. Dante este invocat și în articolele *Icoană și privat*, *Dicționar de rime*, *Progresul real și cel fictiv*, *Triumful principiilor conservatoare*, aceasta din urmă producând unele confuzii legate de dictonul: „Iadul e pavat cu bune intenții”, utilizat în preambul și atribuit greșit de poet lui Dante. De fapt Eminescu citase din memorie celebrul proverb englezesc – Hell is full of good meanings and wishings/ Iadul e plin de gânduri și dorințe bune, aflat din 1640 în colecția realizată de George Herbert. E fapt cert că poetul citise în original *Divina Commedia* și o asimilase organic, ecouri din aceasta răzbătând în mai multe sonete și terține proprii. George Călinescu în *Opera lui Mihai Eminescu* precizează că poetul cunoștea Decameronul lui Boccaccio, *Il principe* al lui Niccolo Machiavelli, *Orlando innamorato* de Bajardo⁴⁴. De asemenea, în unele poezii din perioada berlineză, putem să ne întâlnim cu accente lirice care ne amintesc de Góldoni, Carlo Gozzi, Francesco Petrarca, Ariosto, Ludovico, Torquato Tasso, Carducci⁴⁵.

Mircea Eliade în lucrarea *Despre Eminescu și Hasdeu* mărturisește că nu a crezut niciodată în influențele și sursele lui Eminescu. El construise o paralelă pe care o susținea cu argumente între „sistemele paradoxale”, pe de o parte cel creat de acesta, iar pe de altă parte cele pe care le-a asimilat, mai ales prin cultură. M. Eliade accepta postulatul lui G. Călinescu potrivit căruia „poetul tindea să creeze un univers în semicerc (...), având ca orizonturi nașterea și moartea lumii, în care se întinde arcul istoriei universale” [5, p. 4]. Mihai Eminescu, susținea M. Eliade, era alimentat, desigur, printre altele, și de gândirea indiană care i-a permis, celui dintâi, nu să creeze un hibrid între culturi, ci să înfăptuiască o „revoluție” lingvistică în poetică și publicistică. Într-un discurs ținut la o recepție academică desfășurată la Bruxelles în 19 februarie 1977, cunoscutul eseist avea să recunoască că cel mai ilustru poet român – Mihai Eminescu – era (...) un filosof original și unul dintre cei mai erudiți printre contemporani⁴⁶.

44 George Călinescu, *op. cit.*, p. 404.

45 Idem, *ibidem*, p. 402-404.

46 Mircea Eliade, *Despre Eminescu și Hasdeu*. Iași: Editura Junimea, 1987, p. 17.

BIBLIOGRAFIE

Călinescu, George, *Opera lui Mihai Eminescu*, București: Editura pentru literatură, 1969.

Drăgan, Mihai, *Eminescu tânăr sau „a doua mea ființă”*, Iași: Editura Institutului European, 1999.

Cimpoi, Mihai, *Esența Ființei*, Iași: Editura Princeps Edit, 2007.

Ciopraga, Constantin, *Poezia lui Eminescu*, Iași: Editura Junimea, 1990.

Crăciun, Victor, *Mihai Eminescu și Avram Iancu*, București: Editura Minerva, 2015.

Crăciun, Victor, *Mihai Eminescu, 150 de ani de la debut*, București: Editura Humanitas, 2016.

Conte del Rosa. *Eminescu sau despre Absolut*, Cluj: Editura Dacia, 1990.

Costin, Miron, *Letopisețul Țării Moldovei/ De neamul moldovenilor/Viața lumei*, București: Editura Minerva, 2003.

Eliade, Mircea, *Despre Eminescu și Hasdeu*, Iași: Editura Junimea, 1987.

Eminescu, Mihai. *Opere*, Vol. XI, ed. D. Vatamaniuc, București: Editura Academiei Române, 2011.

Eminescu, Mihai, *Opera*, col. „Opere fundamentale”, București: Humanitas, 2013.

Marian, Rodica, *Studii eminescologice*, 18, Cluj-Napoca: Dacia, 2016.

Negoitescu, Ion, *Istoria literaturii române*, vol. I, București: Ed. Minerva, 1991.

Simion, Eugen, *Baza lui Eminescu*, București: Eminescu, 1964.

Vianu, Tudor, *Opere, II*, București: Ed. Minerva, 1972.

Olimpiu Baloș 75: Un portret liric al unei voci discrete

Marina KALKAN

Olimpiu Baloș, de la a cărei naștere se vor împlini 75 de ani, în luna octombrie, este unul dintre acei poeți care și-au clădit cu răbdare și autenticitate o voce lirică profundă. După absolvirea studiilor de limbă și literatură română la București, Olimpiu Baloș a lucrat ca ziarist în Redacția programului în limba română a Postului de Radio Novi Sad și, mai apoi, ca profesor de limba română la școala din satul natal, Torac.

Chiar acolo a întemeiat ziarul școlar *Litera* și a organizat anual, cu ocazia zilei de 15 ianuarie, evenimente dedicate culturii române și Mihai Eminescu, punând astfel bazele unei continuități simbolice între generații și forme de expresie.

Născut în 24 octombrie 1950, Olimpiu Baloș a publicat între 1971 și 2003 șapte volume de versuri, toate apărute la Editura Libertatea: *Lebăda de bronz* (1971), *A lăcrimat o frescă* (1976), *Supa de duminică* (1982), *Piatra* (1989), *Între două coperte* (1995), *Sub geana cerului* (1999) și *Versuri pentru mileniul trei* (2003).

În *O istorie a liricii românești din Serbia*¹, criticul și istoricul literar Florian Copcea remarcă faptul că, deși debutul său are loc în proximitatea efervescenței literare a anilor '70, Olimpiu Baloș rămâne în afara paradigmei moderniste dominante, preferând o „autostaționare” într-o zonă lirică premodernistă, „unde s-a produs tragedia”, cum o numește autorul, adică într-un spațiu poetic de adâncă interiorizare și meditație. Poetul nu se avântă în „jocurile textuale” ale generației optzeciste, ci își asumă un neoexpresionism cu rădăcini existențiale, în linia lui Radu Flora, dar cu o demnitate și o rezervă ce indică un travaliu profund al spiritului, constată Florian Copcea.

„La Olimpiu Baloș, esența poeziei este trăirea. Nu trăirea în crisalidă, ci într-un timp irosit, indiscutabil, în căutarea propriului temei ființial”, scrie Cop-

¹ Florian Copcea, *O istorie a liricii românești din Serbia*, București, Editura Academiei Române, – Panciova, Casa de Presă și Editură Libertatea, 2018.

cea². Într-adevăr, temele sale poetice sunt marcate de o căutare frenetică a unui sens ontologic, în care „ideea, cuvântul, visul, piatra, frunza, timpul, câmpia, nisipul”³ devin toposuri recurente și simboluri ale unei gândiri metafizice. Poezia lui Baloș este un produs al unei sensibilități dezrădăcinate, dar în același timp atașată visceral de locurile natale, o poezie „deliricizantă”, cum o numește Copcea, dar constant racordată la verticala ființei.

Autoarea Catinca Agache, în volumul *Literatura română din Voivodina*, îl descrie pe Baloș drept un „boem al literelor românești”⁴ din acest spațiu multicultural, un poet care a trecut aproape neobservat în contextul literar general, dar al cărui discurs liric a crescut în greutate și densitate de la un volum la altul. Ea subliniază cu finețe faptul că poezia sa este o meditație dureroasă asupra destinului unui neam izolat, aflat sub amenințarea dispariției, o meditație care se conjugă cu teme ca viața de boem, iubirea, timpul devorator, toamna marilor orașe sau obiectualitatea lucrurilor mărunte.

„Începuturile sale lirice dezvăluie un neoromantic care coagulează în poeme-receptacol teme și motive încetățenite, filtrându-le prin sensibilitatea proprie”, observă criticul literar Delia Muntean⁵ oferind o cheie de lectură esențială pentru înțelegerea direcției inițiale a operei lui Olimpiu Baloș. După cum apreciază Delia Muntean, această amprentă lirică timpurie este recognoscibilă mai ales în volumul de debut, *Lebăda de bronz*, care aduce în peisajul liric al Banatului sârbesc un suflu proaspăt, plin de visare și de un entuziasm tinerez cu accente simboliste și elegiace.

„Universul său tematic aduce laolaltă copilăria, casa părintească, civilizația urbană, evaziunea onirică, destinul minoritarului, condiția creatorului, viața și moartea, războiul, timpul, iubirea. O atare diversitate reclamă jonglarea cu mai multe registre atitudinale și stilistice, strategii a căror mai bună stăpânire e sesizabilă pe măsura înaintării în vârstă a autorului. Vom găsi în opera lui ecouri dinspre poetica simbolistă, descinderi prin romantism și expresionism, cât și tehnici agreate de suprarealiști”⁶, adaugă Delia Muntean, configurând astfel un portret complex al poetului, greu de încorsetat într-un singur stil sau curent.

Această mobilitate stilistică și această tensiune interioară a expresiei le-au surprins și Octav Păun: „Olimpiu Baloș s-a impus în literatura română din Iugoslavia prin prospețimea expresiei, printr-un vers de factură modernă. Poetul e stăpân pe uneltele sale, degajând o veritabilă sensibilitate. El traversează etape și registre variate, pendulând între evocarea copilăriei paradisiace și maturitatea aducătoare de înțelepciune și experiență de viață. Cultivă o metaforă marcată de savoare și inedit, într-o aspirație continuă de autodepășire. În demersul său, poetul se mișcă

2 Idem, *ibidem*, p. 93.

3 Florian Copcea, *op. cit.*, p. 95.

4 Catinca Agache, Panciova: Editura Libertatea, 2010, p. 263.

5 Delia Muntean, *De veghe la hotarul limbii române*, Zrenianin, Editura ICRV, 2025, p. 82.

6 Idem, *ibidem*, p. 82.

dezinvolt în arii tematice diverse, reușind să se impună prin credibilitatea versului său, printr-un act vizionar marcat de acuratețe și limpezime⁷.

Într-un interviu acordat lui Costa Roșu, Olimpiu Baloș oferă o mărturie emoționantă despre legătura sa profundă cu Banatul: „Este posibil oare ca cineva să-și uite copilăria?”, se întreabă retoric poetul, evocând râurile copilăriei sale – Bega, Timișul, Carașul – și salciile pletoase care „sărutau fețele brăzdate ale bănațeanului meu”⁸. Olimpiu Baloș nu scrie despre Banat, spune el, ci „trăiește cu Banatul”, colindând împreună „acest pământ de-a lungul și de-a latul.”⁹

Olimpiu Baloș, „dificil de încorsetat într-o singură formulă creatoare”¹⁰ (după cum apreciază Delia Muntean), a plecat dintre noi în 2008, însă versurile sale continuă să reverbereze în conștiința unei comunități și a unei literaturi care, tocmai prin voci precum a sa, își păstrează rădăcina.

Florilegiu

Olimpiu BALOȘ

Lebăda de bronz

Pe ochiul albastru dintre munți
nu mai plutesc figuri de bronz
așa de-ncete mișcări de unzi
nu mai sporesc al lor ocol
a-nchis în noapte ochiul pleoapa
dar zâmbitor se-ncrețea ușor
și-atunci se pare șopti apa:
«trecea o Lebădă de Bronz»
trei zile-n șir am așteptat
pe pleoapa ochiului tăcut
și azi o umbră a trecut
naufragiatul cel de bronz
aluneca timid figura
pe unda apei ca un solz
privea pierdut spre lac un visitor
ce Lebăda-i părea de Bronz.

(vol. *Lebăda de bronz*)

7 Octav Păun, prefață la vol. *Intrarea în casă*, antologia poeziei românești din Iugoslavia, ediție alcătuită de Simeon Lăzăreanu și Octav Păun, București: Editura Fundației Culturale Române, 1995, p. XII.

8 Costa Roșu, „Eu sunt băștinaș al acestor locuri”, interviu cu Olimpiu Baloș, în *Interviuri 1970 – 2000*, I, Panciova: Editura Libertatea, 2002, p. 26.

9 Idem, *ibidem*, p. 26.

10 Delia Muntean, *op.cit.*, p. 85.

Zămislire

Din limba mamei fac poem
și din năframă-i pun și rimă.
E vânt destul, un gând rebel
A sfărâmat în soare strune.

Și azi, ce-n mine este EL
e valul omului din spume.
E cer
Ș-n cer un nume.

(vol. *Între două coperte*)

Printre degetele murdare de scris

I
Unde ești lumea mea
Unde-mi doarme ochiul
Murmurul buzelor obosite surprins
Prin preajma ceștii de cafea

II
Așa încep nopțile insomniile
Pline de liniști
Cufundate în așteptări
Și cât de greu se scurge
O lacrimă din noi.

III
Lumea mea ridică-te
Și coboară printre degetele
Murdare de scris
Căci iată e noapte și nu e toamnă
Nu se confundă nimic
Nici eu nu pot fi cădere
Și nici tu frunză

IV

Bate greul sângelui
Printre iubirile noastre
Există
Aruncat fiind într-un vers
Așa cum există dragoste
Între paturi albe
De hotel

V

Sunt multe aproape
Și multe adevărate
Ce nu se scriu
Într-o singură noapte
Și bate greul sângelui
Printre iubirile noastre

(vol. *Supa de duminică*)

Vers pentru Banat

Se întrezărea
În geană de cer
Cântecul zorilor
B a n a t u l
Își cânta elegia
Celor născuți
Doar
În asfințit
În sfârșit
Sau lăsat de secol.

Era o naștere ciudată
A celor ce
Nu mor
Doar atunci,
Când ei doresc
Miracolul.

Aici
În humusul legendelor
Se nasc oase
Ce vorbesc cu zorile

În cântecul cocorilor
B a n a t u l
Își
N
 u
 m
 ă
 r
 ă
anii
Printre râuri.

(vol. *Sub geana cerului*)

Pentru mileniul trei

O singură data
Pe cer
Păsările înscriu
Plecarea soarelui
Ce nu cunoaște gări
Nici disperate
Șuierături de secol.
O singură data
Atât de mult
Te-am iubit
De orele n-au mai plecat
Nicăieri
Ci ne-au privit
Ca pe un mut
Tablou
Al meu
Al tău
Al secolului care se naște
În fumul gării.

(vol. *Versuri pentru mileniul trei*)

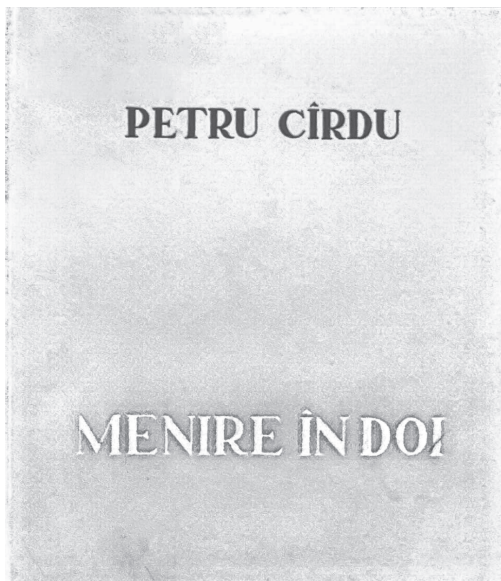
Menire în doi – poezia schimbării

Marina KALKAN

Anul acesta se împlinesc 55 de ani de la debutul editorial al poetului Petru Cârdu, moment marcat de apariția volumului *Menire în doi* (1970), o carte care a adus „în lirica românească din Voivodina o notă de prospețime, puritate, teribilism”¹. Acest volum, compus din ciclurile *Autosugestie pentru un nume și două persoane* și *Tu adusă în mine*, premiat la concursul organizat de revista *Lumina* „pentru «resursele poetice destul de variate și chiar bogate ale tânărului bard» – după cum opina președintele juriului, Ion Bălan”², a reprezentat un început puternic și distinct, într-o epocă în care tradiționalismul poetic era încă dominant.

Însuși Nichita Stănescu, care îl cunoștea îndeaproape pe Petru Cârdu și s-a numărat printre primii comentatori ai creației sale, aprecia la superlativ originalitatea acestui tip de poezie: „este atât de nou pentru felul meu de a fi, încât mă mir de el cu ochiul cel mai vechi pe care-l am, cu ochiul de copil (...). Versurile lui Petru Cârdu, poet care la vremea debutului său editorial avea 18 ani, au prospețimea deosebită (...), dar (...) și o anumită răsfrângere în sine însele, cum are ochiul melcului în vârful unui corn atins de degetul aspru al realului”³.

Nu toată critica literară a vremii i-a primit, însă, volumul cu entuziasm. *Menire în doi*, observa Radu Flora, „reia o veche temă, aceea a dualității personale transpusă prin clasicul eu-tu (...). Ciclul iubirii (*Tu adusă în mine*) nu ne aduce nimic nou, afară de o exotică «Anna» și ușoare parafraze erotice, foarte vagi și, oarecum, fără suportul imagistic necesar”⁴.

1 Catinca Agache, *Literatura română din Voivodina*, Panciova: Editura Libertatea, 2010, p. 235.

2 Delia Muntean, *Petru Cârdu. Poeme pentru ziua de miercuri*, *Lumina*, nr. 7-9/2023, p. 23.

3 Catinca Agache, *op.cit.*, p. 236, *apud* Ștefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Novi Sad: Editura Libertatea, p.295.

4 Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac*, Panciova: Editura Libertatea, 1971, p. 105-106.

Supranumele care i-au fost atribuite în timp – „micul Rimbaud” (Slavco Almăjan), „poetul fără bătrânețe” (Draško Redžep) sau autoironicul „poetul cu bicicletă” – și-a conturat în timp un portret poetic aparte, situat între inocență, revoltă și ironie. În *Poezie și epocă*, Ion Deaconescu nota că „există în poezia lui Petru Cârdu o căutare permanentă de apropiere de un avangardism al imaginii și al irealului transfigurat până la pragul renunțării la concret, văzut ca necompetitiv pentru poezie”⁵. Virginia Popović merge mai departe, afirmând că „spiritul avangardei poetului Petru Cârdu duce la negarea artei tradiționale, la contestarea și depășirea continuă a formelor curente și acceptate de creație. Poezia lui refuză orice model, detes-

tă, violent, «gustul» consacrat, are oroare de tot ce este vechi și comun”⁶.

În opinia sa, „versul acestui poet aduce o permanentă opoziție dintre «noutate» și «tradiție», ordine și aventură, clasic și modern, o senzație de colaj poetic, nu numai în ceea ce privește limbajul, cât mai ales în maniera de a scrie poezia. Cârdu se ridică împotriva tradiției, a moralei și preconizează căutarea senzației dinamice, demolarea trecutului și a prezentului în numele unui viitor bazat pe adevărurile civilizației moderne, preferând versul liber, fuga de armonie facilă, de estetisme căutate”⁷. În plus, „poezia lui Petru Cârdu apare ca un semn al unei necesare nevoi de schimbare. Schimbare a mentalității, a procedeelelor literare, a sensului valorilor”⁸.

În prefața la volumul *Școala exilului* (Ed. Pasărea Măiastră, 1998), Ștefan Aug. Doinaș descria astfel această poezie radicală: „Antipoezia cretoare de poezie a lui Petru Cârdu constă în curajul de a scuipa în față frumusețea tradițională a versului, de a-l expune fără nici un ritm sau rimă ca pe un bici viu care șfichiuite, de a-l obliga să nu se sperie de sarcasm, de cinism, de vulgaritate, de sacrilegiu; cu alte cuvinte, de a face din propria sa expresie lirică o lume la fel de stigmatizată, la fel de grotescă, la fel de nemiloasă ca și existența (...) Discursul liric a devenit acum relatarea aparent gazetărească, sensibilitatea s-a cantonat pe sine însăși exclusiv în cavitatea umorală a unui ochi impasibil care doar observă și notează, rostirea poetică simulează cadențele aride ale unui comunicat de presă”.

5 Ion Deaconescu, *Poezie și epocă*, Novi Sad: Editura Libertatea, 1989.

6 Virginia Popović, *Opinii și reflecții*, Panciova: Editura Libertatea, 2013, p. 44.

7 Virginia Popović, *op. cit.*, p. 45.

8 Idem, *ibidem*, p. 47.

Fără îndoială că volumul *Menire în doi* a anunțat o carieră excepțională de om de condei, care a continuat cu Marele Premiu al revistei *Lumina* pentru volumul *Aducătorul ochiului* (1973) și cu volume de poezie în care au ieșit la iveală o pronunțată ingeniozitate și autenticitate a discursului liric: *Pronume/Zamenice* (volum bilingv, KOV și Libertatea, 1981); *Căpșuna în capcană* (Libertatea); *Jagoda u klopci* (Bratsvo jedinstvo, Novi Sad; Forest books, Londra în 1990, ediție în engleză); *În biserica Troia* (Libertatea); *U crkvi Troja* (Rad, Belgrad); *Ljubičasto mastilo* (la aceeași editură), *Cerneala violetă* (Orient–Occident, București); Școala exilului (Pasărea măiastră, Craiova. prefață de Ștefan Aug. Doinaș); *Saučesništvo* (Rad, Belgrad, 2003); *Complicitate*, poeme alese (Libertatea, 2007, prefață de Marcel Tolcea); *Moj građanski šesir* (Prometej, Novi Sad, cu postfață de Draško Redep). La acestea se adaugă volumele postume: *Škola izgnanstva* (volum de poeme alese cu o prefață de Gabriel Băbuț), *Druga istorija bića*– eseuri lirice (KOV); *Poeme*, volum de poeme alese (Fundăția Culturală „Secolul 21”, 2015); *Starea vremii*, un volum de poezii și interviuri cu ilustrațiile poetului (Editura Școala Ardeleană din Cluj–Napoca, 2017); *Plânsul oglinzii* (volum de poeme în ediția „101 de poezii”, Editura Academiei Române, 2020, prefață de Florian Copcea).

Petru Cârdu nu s-a oprit doar la a scrie poezie. În fișa sa biografică se înscriu o serie de traduceri notabile din literatura română în limba sârbă și viceversa din opera celor mai notorii scriitori. De numele lui Petru Cârdu se leagă și o activitate roditoare de editor, iar parcursul său profesional este asociat, pe bună dreptate, cu Comuna Literară Vârșeț – KOV, unde, începând din anul 1977 și până la trecerea în neființă, a fost redactor, redactor responsabil și președinte. Datorită lui Petru Cârdu, KOV a devenit una dintre cele mai remarcabile edituri. În decurs de 30 de ani a publicat peste 400 de cărți în bibliotecile „Insomnii”, „Atlasul vânturilor”, „Sterijana”, „Vasko Popa”. În urmă cu 20 de ani Petru Cârdu a înființat, la KOV, revista bianuală „Kovine”. Teatru este un alt domeniu în care Petru Cârdu a lăsat urme adânci. „La teatru mă veselesc, citesc lumea pe dinătru”, a notat Petru Cârdu. După ce s-a reînființat Teatrul Profesionalist Românesc din Voivodina, în anul 2003, Petru Cârdu a devenit președinte al Consiliului Artistic.

Revenind la volumul *Menire în doi*, concluzionăm că această carte rămâne nu doar un volum de debut, ci un act fondator pentru întreaga operă a lui Petru Cârdu – un manifest al prospețimii, al nonconformismului și al libertății poetice, în opoziție cu modelele estetice consacrate ale timpului. La 55 de ani de la apariție, ecoul acestui debut continuă să vibreze în memoria literaturii române din Voivodina și dincolo de ea.

BIBLIOGRAFIE

Agache, Catinca, *Literatura română din Voivodina*, Panciova: Editura Libertatea, 2010.

Deaconescu, Ion, *Poezie și epocă*, Novi Sad: Editura Libertatea, 1989.

Flora, Radu, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac*, Panciova: Editura Libertatea, 1971.

Muntean, Delia, *Petru Cârdu. Poeme pentru ziua de miercuri, Lumina*, nr. 7-9/2023, p. 21-31.

Popović, Virginia, *Opinii și reflecții*, Panciova: Editura Libertatea, 2013.

Florilegiu

Petru CÂRDU

Invitație la eu

Spun eu până când
Nou-născut încă o dată mă nasc
În pântecul de iarbă care
De verdele firelor se izbește
În ochiul miezului de noapte care
Să privească întunericul amână.
Până mai mult decât în pielea goală
Din mine vizibil ies și vizibil stau
Față-n față cu mine
Trecere spre doi inși născuți nu încă
Unul pe altul însoțindu-se.

Mă refer eu
La mâinile-mi de iarbă
Pân' la coate trase în
Degetele-mi de fire să înnopteze
La picioarele-mi de iarbă care
Pe tălpile-mi de iarbă
Dau să se trântescă.

Spun eu până când
Odată cel mai eu sunt
Și în același odată cel mai puțin eu sunt.

Geneza încă nenăscută

Musafiri în corpul meu
Eu și prietenul meu suntem
Prietenul meu sunt eu
Iar eu sunt prietenul meu
Musafir în corpul meu
Eu anume mai puțin cresc
Decât ce ca atare sunt
Musafir în corpul meu
Nu-mi place să fiu eu
Musafir mai bine-aș fi
În corpul prietenului meu
Dintr-însul eu pe lângă mine trecând
Știu cu mine să mă-ntâlnesc
Într-un loc rostit mai sus
Decât prezența mea.

Autoportret cu eu și fără eu

Sunt cineva care nu este încă eu
La o parte lângă mine mă așez
Migrez între două fire de iarbă suprapuse
Cineva cu două sentimente verzi
Mai colorat decât mine.

Sunt cineva care întârzie să fie
Și verdele prezențelor două amestecate
La o parte lângă mine s-așează
Cineva mai îndepărtat să crească și
Cineva să crească mai apropiat
Decât două fire de iarbă suprapuse.

Sunt cineva care deja eu este
Stau între mine și
Cineva care lipsește

Pe literele cuvântului „Eu” încolădindu-mă
Sunt „Eu” și spun eu
Și odată cuvântul „Eu” și literele-și numără
Și odată toate literele-și mută
Undeva nici în mine și
Unde nici în jur-împrejurul meu
Și verdele prezențelor două amestecate
Grăbit se despart în
Două fire de iarbă suprapuse
Și iarbă.

Grupul simplu de iubiri împerecheată
Din cercetarea degetelor mele încă
Poposește în sânii mersului tău.

Eu fiu al prezenței tale
Scrisoare sărutului nostru plasez
În dup-amiaza buzelor noastre
Pe adresa iubirii noastre.

Din pântecul iubirii tale
Nou-născut în fața noastră stau
Până la refuzul prezenței gravide
Plin cu tine doar și plin cu mine doar
Spre noi doi reversibil aș grăi
Într-o limbă care nu se vorbește încă
Ce mai faceți vă mai iubiți
Vă mai iubiți ce mai faceți.

(TU ADUSĂ ÎN MINE)

Tu ai un fel de tine care
Tras pân'la eu în mine crește
Mai puțin decât ce este ca atare
De două ori în același odată îndeobște.

Tu ai un fel de mine dublu
Târându-și prezența spre ce
Eu în mine încă încerc să umblu
Dar chipul tău al meu e.

(Selecție din volumul *Menire în doi* de Petru Cârdu, Libertatea, 1970)

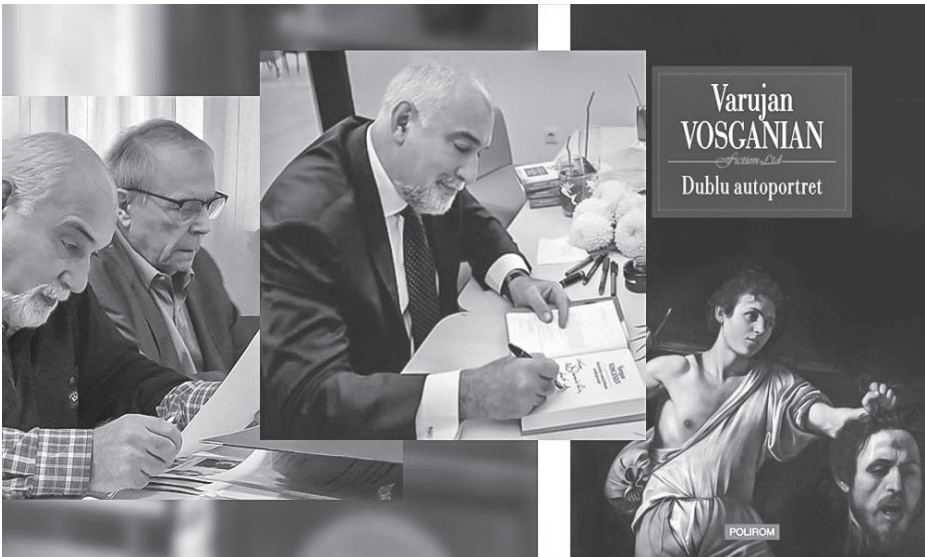
Scriitorii trebuie să fie pe măsura timpului

Mariana STRATULAT

Varujan Vosgianian, președintele Uniunii Scriitorilor din România, este una dintre cele mai marcante personalități ale literaturii și culturii românești contemporane. Poet, prozator, eseist și personalitate politică remarcabilă, Vosgianian îmbină armonios sensibilitatea artistică cu o profundă înțelegere a contextului social și politic.

Cărțile sale au fost traduse în peste 20 de limbi. A publicat atât poezie, cât și proză, iar volumele sale au fost premiate sau nominalizate la premii importante în țară și în străinătate, dintre care menționăm: Marele Premiu ANGELUS, Premiul Cititorilor „Natalia Gorbanevskaja” și Premiul pentru „Cea Mai Bună Traducere”, în cadrul Galei Premiului Literar al Europei Centrale ANGELUS (2016). Pe lângă distincțiile literare, lui Varujan Vosgianian i s-au acordat „Crucea Sfântului Andrei”, oferită de Patriarhia Română (2008), Medalia „Movses Khorenatsi”, oferită de președintele Armeniei, Serj Sargsyan (2011), Medalia „William Saroyan”, oferită de Guvernul Armeniei (2012) și multe alte premii de excelență și distincții, acordate pentru contribuțiile sale în mediul economic, universitar românesc etc.

În calitate de președinte al Uniunii Scriitorilor, Varujan Vosgianian își asumă misiunea de a susține și promova creația literară românească, atât pe plan național, cât și internațional. Prin implicarea lui Varujan Vosgianian, Uniunea

Scriitorilor continuă să fie un pilon important al culturii, sprijinind inițiativele literare și fiind o voce reprezentativă pentru scriitorii din România și pentru românii de pretutindeni.

Studii:

Doctor în economie, Academia de Studii Economice, București, 1998
Licență în matematică, Universitatea din București, 1991
Licență în științe economice, Academia de Studii Economice, București, 1982

Distincții (selectiv):

Doctor Honoris Causa, Universitatea „Vasile Goldiș”, mai 2006
Doctor Honoris Causa, Universitatea Leibniz, Milano, 2006
Premiul Special pentru Poezie, Festivalul Internațional de Poezie „Nichita Stănescu”, Chișinău, aprilie 2006
Premiul de excelență pentru contribuția la dezvoltarea pieței de capital din România, Bursa de Valori București, aprilie 2006
Premiul Academiei Române pentru contribuția la dezvoltarea științei și culturii românești, aprilie 2006
Premiul pentru contribuția la dezvoltarea pieței de capital din România, Gala Pieței de Capital, noiembrie 2005
Premiul special pentru susținerea constantă a pieței de capital din România, Bursa de Valori Sibiu, ianuarie 2005
Activitate politică:
Președinte al Comisiei pentru Buget, Finanțe, Activitate Bancară și Piețe de Capital din Senat (decembrie 1996 - octombrie 1998; din decembrie 2004 - prezent)
Senator în Parlamentul României (1996-2000, 2004 - prezent)
Deputat în Parlamentul României (1990-1996)
Membru al Partidului Național Liberal (PNL), purtător de cuvânt și membru al Comitetului Executiv
Membru al delegației României la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE) (din decembrie 2004)
Membru în Comisiile Politică și Economică ale APCE (din decembrie 2004)
Coordonator al Comisiei Strategice Naționale a Alianței PNL-PD „Dreptate și Adevăr” (octombrie 2003 - februarie 2005)
Participat la reuniuni internaționale organizate de Națiunile Unite, Fondul Monetar Internațional, OSCE, Uniunea Europeană, Banca Mondială, BERD, Centrul de Studii Politice Europene (CEPS) - Bruxelles etc.

Afilieri profesionale:

Conferențiar universitar, Academia de Studii Economice, București

Membru fondator al Societății Române de Economie (SOREC)

Membru al Consiliului Internațional de Experti al Centrului de Studii Politice Europene (CEPS) - Bruxelles (1992-1995)

Membru onorific al Consiliului Științific al Institutului Național de Prognoză, România

Cercetător principal la Institutul Național de Economie, România

Vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din România (2005 - 2024)

Autor a peste 1.000 de articole, studii și eseuri economice, politice și literare, traduse în engleză, spaniolă, rusă, ucraineană și armeană

- **Pe 26 iunie 2024 ați fost ales președinte al Uniunii Scriitorilor din România, preluând o misiune deosebit de importantă pentru cultura națională. Ce a stat la baza deciziei dumneavoastră de a accepta această responsabilitate și cum intenționați să modelați direcția Uniunii în acest nou capitol al existenței sale?**

În primul rând, aș vrea să considerați acest interviu ca un semn de recunoștință față de creația și activitatea scriitorilor de limbă română din Voivodina. Contribuția lor la literatura română este deosebit de valoroasă, cu atât mai mult cu cât este principala punte de legătură între patria mamă și comunitatea românească din Serbia. Apreciem în mod deosebit activitatea Casei de Presă și Editură „Libertatea”, care și-a serbat cea de-a optzecea aniversare, precum și pe cea a săptămânalului „Libertatea”. Vă rog să transmiteți tuturor scriitorilor de limbă română din Serbia, membri sau nemembri ai Uniunii Scriitorilor din România, expresia sentimentelor noastre frățești.

Acum, în ce privește întrebarea dvs., am condus, timp de aproape două decenii (2005 – 2024) Uniunea Scriitorilor din România, ca vicepreședinte (2005 – 2013) și prim-vicepreședinte, împreună cu președintele Nicolae Manolescu. Am dobândit suficientă experiență, iar rezultatele pe care le-am avut au fost argumentele pe care le-am prezentat membrilor USR la depunerea candidaturii pentru funcția de președinte, după dispariția lui Nicolae Manolescu. Nu sunt adeptul schimbărilor bruște, ci al evoluțiilor organice. A fost, în opinia mea, singura modalitate de a continua, având, de data asta, și șansa de a schimba o seamă de lucruri.

Președintele USR nu este șef peste scriitori, ci este unul dintre ei. Președintele nu are alte drepturi decât cele prezentate în Statut, care și ele sunt, mai degrabă, responsabilități. În situația în care ne-am găsit, am socotit că e o modalitate de a funcționa fără să creăm rivalități. De altfel, votul colegilor a dovedit că și ei împărțeau aceleași opinii.

- **După ce ați pledat, la începutul mandatului, pentru reîntoarcerea scriitorului român în cetate și pentru o mai mare vizibilitate a Uniunii Scriitorilor în rețeaua culturală europeană, care sunt măsurile concrete pe care le-ați implementat în primele șase luni pentru a transforma această viziune în realitate?**

Trebuie, de la bun început, să spun că această vizibilitate, după ce decenii în șir breasla a suferit un proces de marginalizare, nu se poate realiza de la o zi la alta. La asta se adaugă și faptul că, în a doua jumătate a anului, opinia publică din România a fost mai degrabă preocupată de alegerile parlamentare și prezidențiale, cu toate excesele, patimile și vocalizele aferente.

Întâi de toate, am reușit o mai bună finanțare a revistelor literare, care sunt o importantă formă de exprimare a literaturii vii. Am creat o filială a membrilor de onoare, alcătuită din traducători, promotori și exegeți ai literaturii române care activează în străinătate. Am alcătuit un grup numeros de critici literari care să selecteze cele mai importante opere literare apărute după 1990 pentru a realiza republicarea acestora și, cel mai important, apariția lor în manualele școlare. Un pas important ar fi introducerea literaturii contemporane în manuale, acolo unde autorii născuți după al Doilea Război Mondial nu sunt mai deloc reprezentați. Am reluat emisiunea televizată „România literară TV”. Începând cu luna ianuarie vom iniția și o seamă de conferințe de presă. Dar, desigur, creșterea vizibilității breslei nu e doar apanajul Uniunii Scriitorilor, ea trebuie să implice scriitorii, iar ei trebuie să-și asume asta.

- **Cum vedeți rolul Uniunii Scriitorilor din România în sprijinirea scriitorilor români de pretutindeni, inclusiv a celor din Serbia, care sunt membri ai filialei din Timișoara? Ce inițiative aveți în vedere pentru a le oferi o mai mare vizibilitate și pentru a întări legăturile culturale între comunitățile de români de pretutindeni?**

Am strâns legăturile cu scriitorii din Republica Moldova, unde avem și o filială importantă. Ei sunt invitați la evenimentele din țară și noi suntem mai mult prezenți la evenimentele lor. Încercăm să obținem o finanțare pentru a relua proiectul întâlnirilor cu scriitorii de pretutindeni, inițiat de Laurențiu Ulici, întâlniri care aveau loc la Neptun. Paginile revistelor noastre sunt deschise pentru scriitorii din diaspora. Legăturile cu comunitățile românilor de pretutindeni se pot realiza prin colaborarea cu Ministerul Culturii și Institutul Cultural Român. Și, firește, printr-un interes sporit al românilor din afara granițelor - și nu mă refer atât la comunitățile din vecinătate - față de literatura română. Există scriitori din generația tânără care au fost educați în străinătate, sunt reprezentanți de frunte ai literaturii generației lor și au fost recompensați cu premii ale Uniunii Scriitorilor.

• **Care credeți că sunt principalele provocări pentru tinerii scriitori din România? Ce inițiative aveți pentru a-i susține?**

Cu toate că Uniunea Scriitorilor din România, prin intermediul unor festivaluri, precum „Literatura tinerilor” de la Neptun, și-a propus atragerea în rândurile ei a celor mai talentați tineri scriitori, una dintre problemele cu care ne confruntăm, o provocare reală pentru viitor, o reprezintă riscul pierderii reprezentativității în ceea ce privește segmentele de vârstă tânără și medie.

Aceasta impune fructificarea potențialului creator al tinerilor, un dialog între generații, identificarea și educarea unor noi forme de expresivitate literară. În acest scop, în cadrul Statutului USR am propus o serie de prevederi care au fost acceptate, după cum urmează:

- lista Premiilor Naționale de Debut ale USR care vor permite obținerea calității de membru va fi extinsă;
- deținătorii Premiilor de Debut ale Filialelor pot să-și depună dosarul la Filială pentru a fi trimis spre evaluare la Comisia de Validare, socotindu-se că îndeplinesc condițiile procedurale fără să fie nevoie să depună trei volume cu recenziile aferente, urmând ca membrii Comisiei de Validare să decidă asupra criteriilor calitative. Dincolo de aceste prevederi, este recomandabil ca premiile de debut să fie acordate unor scriitori care nu depășesc vârsta de 35 de ani;
- se vor institui concursuri anuale de premieră a manuscriselor ai căror câștigători, după editarea volumelor, să poată deveni membri USR.

Tinerii au fost invitați să scrie în paginile revistelor noastre și asta se întâmplă deja. Revista Luceafărul a redevenit o revistă a tinerei generații, așa cum a fost la început. Am inițiat un dialog între generații. Primul eveniment de acest fel a avut loc la Cluj unde, împreună cu Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române, am dialogat cu patru reprezentanți ai tinerei generații, în prezența unui important număr de membri ai filialei clujene. Pentru prima oară de multă vreme, la sesiunea de validare din această toamnă câteva zeci de tineri au fost primiți în Uniunea Scriitorilor.

• **Literatura se schimbă în funcție de societate. Cum vedeți evoluția temelor și stilurilor literare în literatura contemporană din România?**

Literatura recentă este mai puțin simbolică, mai ancorată în cotidian, în faptele aparent mărunte, de fiecare zi. Acest lucru se vede mai ales în poezie. Vocabularul suferă și el modificări. Cuvinte precum „nefință”, „neuitare” sau „nemărginire” se folosesc tot mai rar, în schimb altele, utilizate în domeniul informatic, de obicei neologisme, încep să intre în uzul literaturii. Internetul oferă mai multe șanse de răspândire, dar mai puține șanse de cumpănire. Se scrie mult și se publică repede. Poate de aceea se lasă impresia că generația actuală e mai puțin lipsită de vârfuri. Dar asta n-o putem spune noi acum fără riscul de a ne pripri.

- **Considerați că există potențial neexploatat în colaborările dintre Uniunea Scriitorilor și alte instituții culturale? Ce inițiative aveți în această direcție?**

Da, există un potențial neexploatat în relația dintre Uniunea Scriitorilor și Ministerul Culturii, Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Educației, Institutul Cultural Român, reprezentanțele culturale și diplomatice din străinătate. Reprezentarea literaturii române în străinătate se face fără criterii de selecție riguroase. Finanțarea traducerilor este precară, așa zice chiar ridicolă. Ministerul Educației nu are nicio preocupare pentru reprezentarea literaturii române vii în manuale sau pentru răspândirea revistelor literare în școli. Nu există programe de achiziții pentru cărți destinate bibliotecilor școlare. Ambasadele noastre nu au biblioteci consistente și nu solicită reviste literare. Sistemul lecturilor publice este ca și inexistent. Și așa mai departe.

- **În era digitalizării, cum intenționați să integrați noile tehnologii în activitatea Uniunii Scriitorilor? Este digitalizarea o amenințare sau o oportunitate pentru literatură?**

USR e uniunea de creatori cu cea mai îndelungată tradiție din România (poate și una dintre cele mai îndelungate din Europa). Printre conducătorii și membrii ei s-au numărat reprezentanți iluștri ai literaturii române de la începutul secolului XX încoace. Trăim vremuri în care cultura managerială, care include și marketingul, devine tot mai mult o dimensiune a culturii, în sens larg. Trebuie să ținem pasul cu această evoluție.

Ne propun o modernizare a site-ului USR care trebuie să devină o platformă digitală care să ofere, într-o formulă grafică atractivă și interactivă, informații de arhivă și în timp real despre noi, despre filialele și membrii noștri, despre evenimentele și performanțele breslei noastre. Am realizat deja o primă formă a platformei USR, iar unii dintre membri noștri, de preferință tineri, familiarizați cu rețelele website, o actualizează permanent.

Cât despre modul în care scriitorii integrează noile tehnologii, e apanajul fiecăruia. Eu, de pildă, deși folosesc mult internetul și computerul, scriu, în continuare, cu stiloul muiat în cerneală.

- **Care este cea mai mare provocare pe care o anticipați în acest mandat? Cum intenționați să o abordați?**

Istoria noastră datorează mult literaturii române. Fără să exagerăm, statul român modern a fost, în mare măsură, rodul eforturilor scriitorilor români implicați în viața cetății, configurând un nucleu important al societății civile. Dacă mergem într-un liceu, vizităm cabinetul de istorie sau literatură și îndepărtăm portretele

scriitorilor români din secolul al nouăsprezecelea, pereții vor rămâne aproape goi. Partide care au marcat fundamental formarea statului român modern, ca de pildă Partidul Conservator, s-au născut prin lărgirea unor cercuri literare. Academia Română, ca societate academică, a apărut pe temeliiile Societății Literare Române. Dacă vizităm muzeul dedicat scrierilor diplomaților-scriitori din cadrul Ministerului Afacerilor Externe putem vedea cât de mult datorează diplomația română literaturii. Marile elanuri naționale și-au găsit expresia inspirată și inspiratoare în literatură. Deschiderea noastră, ca națiune, către Europa o datorăm tot literaturii române. Șansa noastră de a regăsi o solidaritate pierdută, de a găsi ideograma sublimă care să ne individualizeze într-o Europă a națiunilor trebuie să vină tot din cultură, căreia literatura îi este purtătorul de cuvânt.

Noi, scriitorii români, trebuie să fim conștienți de această responsabilitate istorică, de această comunitate de destin, iar Uniunea Scriitorilor trebuie să constituie arhitectura instituțională a acestei asumări, ceea ce impune fiecăruia dintre noi și breslei, în ansamblu, o poziție demnă în societatea românească ca societate deschisă, atașată tradițiilor, dar reproiectându-le constructiv și îndrăzneț în modernitate.

Într-o bună parte din istoria noastră în *belle époque* și interbelic, scriitorii au influențat decisiv, prin pozițiile publice asumate, destinul României. În timpul dictaturii comuniste, statul român fie și-a întemnițat scriitorii, fie i-a onorat, dar, în orice caz, s-a temut de ei. Poezia din anii aceia a marcat triumful libertății de gândire împotriva constrângerilor unui regim totalitar. Datorăm în mare măsură scriitorilor perioadei postbelice reperate morale și puțina normalitate de care societatea românească s-a bucurat.

Cred cu tărie că trebuie recâștigată demnitatea și importanța scriitorului în societatea românească, nu mai presus de alții, ci în slujba altora. Literatura este expresia unei vocații, dar și a unei înalte, nobile slujiri. Nu zadarnic se spune „slujitor al condeiului”. Înțelegerea și asumarea acestui rol ne-ar putea face pe noi, membrii breslei, mai responsabili, ar crește impactul literaturii și implicit al Uniunii Scriitorilor în lumea culturală și ne-ar reda încrederea în misiunea formativă pe care-o îndeplinim. Pentru că literatura poate modela conștiințe, poate edifica o societate, îi poate preciza valorile fondatoare, iar societatea românească are nevoie de toate acestea.

- **Sunteți unul dintre cei mai prolifici autori români, cu opere traduse în peste 20 de limbi și un palmares impresionant de premii. Care dintre cărțile dumneavoastră vă este cea mai apropiată sufletului și care dintre numeroasele recunoașteri primite v-a marcat cel mai profund, atât ca scriitor, cât și ca om?**

- Lucrarea mea cea mai cunoscută este romanul *Cartea șoptelor*, o carte identitară pentru poporul armean. Ei i se adaugă antologia de poezie *Elogiilor mele*, în care am adunat poeziile despre armeni. Aceste două cărți împlinesc

datoria mea pentru familia mea, pentru etnia mea. Apoi, am scris cărți în care vorbesc despre istoria poporului român, despre frământările actuale ale românilor. Mi-e foarte dragă ultima carte pe care am scris-o, *Dublu autoportret*, un fel de *Carte a șoaptelor* a poporului român. Dar cea mai dragă mi-e cartea pe care tocmai o scriu.

- **Opinia publică vă cunoaște ca scriitor, dar și ca politician. Care sunt realizările din cariera politică de care vă simțiți cel mai mândru și în ce mod au influențat acestea activitatea dumneavoastră literară și perspectiva asupra culturii?**

Printre legile care se referă în mod direct la membrii Uniunii Scriitorilor se numără Legea Timbrul literar, care în deceniul premergător numirii mele a avut zero colectări și care a adus, începând cu anul 2005, peste zece milioane de lei, Legea privind Indemnizația pentru pensionari, membri ai USR, pe care am promovat-o în Parlament, a oferit un sprijin material important multor colegi de-ai noștri cu venituri modeste. Actualizarea indemnizației de merit, ca urmare a intervențiilor mele în calitate de membru al Comisiei de Buget-Finanțe din Camera Deputaților, a fost un important sprijin pentru multe sute de oameni de cultură. Legea privind finanțarea revistelor, pe care am promovat-o în Parlament, asigură finanțarea integrală pentru cele nouă reviste literare din proprietatea USR.

- **În calitate de președinte al Uniunii Armenilor din România, cum reușiți să îmbinați promovarea culturii armenice cu responsabilitățile legate de literatura română și de poziția de președinte al Uniunii Scriitorilor? Ce puncte comune vedeți între aceste două dimensiuni culturale?**

Mi-e foarte ușor căci Uniunea Armenilor e și ea, în felul ei, o uniune de creație. Există chiar și o tradiție a colaborării dintre cele două uniuni, prin Premiul Național de Critică Literară „Garabet Ibrăileanu”. Un număr de membri ai USR, cam cât degetele de la două mâini, sunt de etnie armeană.

- **În încheiere, ce urare doriți să transmiteți cititorilor noștri?**

Poporul român trăiește clipe tulburi. Valorile sunt răsturnate, populismul și multe alte „isme” bântuie văzduhul patriei și al minților. Cultura poate să joace un rol important în călăuzirea și împăcarea spiritului românesc. Scriitorii trebuie să fie pe măsura timpului. Ceea ce doresc românilor din țară este Limpezirea. Ceea ce doresc românilor din vecinătatea granițelor este Întregirea spirituală. Iar românilor de pretutindeni le doresc să păstreze în inimi sentimentul de solidaritate. Fiecare să ia cu el, simbolic, un pumn de pământ românesc, să-l facă să rodească acolo unde a ajuns, iar roadele să le aducă înapoi acasă.

Educație, patrimoniu și creație

Marina KALKAN

Daniela Barbulov Popov este o profesionistă cu o carieră complexă și bogată, ce cuprinde atât domeniul educației, cât și al industriei textile și al patrimoniului cultural. De-a lungul anilor, a combinat experiența managerială în cadrul unor companii textile cu activitățile de profesor la Școala Medie de Chimie și Medicină din Vârșeț, unde predă la profilul Tehnician de design grafic și modelare internet. A fost asistent universitar la Facultatea Tehnică „Mihajlo Pupin” din Zrenjanin, iar pe plan academic și-a susținut cu succes teza de doctorat „Cercetare comparată asupra evoluției interferențelor stilistice ale portului popular în zonele Banatului românesc și sârbesc”.

Daniela Barbulov Popov s-a implicat în numeroase proiecte naționale și internaționale. De asemenea, a coordonat proiecte culturale dedicate protejării și promovării patrimoniului imaterial și costumelor populare românești, aducând un plus de valoare comunității locale.

În cadrul acestui interviu, vom afla mai multe despre parcursul său profesional, motivațiile și provocările întâlnite, precum și despre viziunea pe care o are pentru viitorul domeniului în care activează.

- **Ați urmat un parcurs academic remarcabil, care a culminat cu susținerea tezei de doctorat la Facultatea de Arte și Design din Timișoara. Ce v-a determinat, inițial, să alegeți studiile universitare în domeniul ingineriei textile și al tehnologiilor vestimentare?**

Ceva m-a atras mereu spre creativitate. Attrasă de creativitatea designului vestimentar, am învățat să cos încă din liceu. Oportunitatea de a dobândi cunoștințe în domeniul designului vestimentar și al producției vestimentare m-a îndrumat spre domeniul ingineriei textile.

- **Pornind de aici, v-ați construit o carieră solidă în industria vestimentară. Ne puteți povesti cum a început totul, ce v-a atras spre această meserie și cum au fost primii ani în domeniul confecționării articolelor vestimentare?**

Având în vedere că pe atunci Facultatea de Tehnologie Vestimentară exista doar la Zagreb, m-am înscris la colegiu, Școala Superioară de Textile din Belgrad - specializarea Confecții textile. După terminarea colegiului, în urma stagiului de practică pe care l-am făcut la fabrica de producție KLUZ din Belgrad, am obținut un post de muncă la fabrica de producție KLUZ din Vârșeț. Acolo, lucrând pe diverse posturi, am cunoscut și am învățat întregul proces de confecționare a vestimentației, de la creație până la prelucrarea finală. Mai târziu, odată cu trecerea în învățământ am absolvit studiile de licență și de magistratură la Facultatea Tehnică „Mihajlo Pupin“ din Zrenianin, în domeniul Tehnologii vestimentare.

- **Trecerea către învățământ a fost o schimbare importantă de direcție. Cum ați resimțit această tranziție și ce v-a motivat să lucrați cu elevii?**

După câțiva ani la KLUZ, am avut ocazia să ocup un post de muncă la o școală medie - pe atunci Școala Medie de Chimie și Textile, care pregătea elevi la profilul educațional Croitor - confecționar. Spre învățământ m-a atras dorința de a le transmite elevilor cunoștințele pe care le-am însușit de-a lungul anilor în domeniul producției vestimentare, dar și de a le face cunoscute oportunitățile oferite de acest domeniu.

Deși calea profesională m-a condus și spre cercetarea etnografică, creativitatea și învățământul mi-au trasat noua direcție profesională. Astăzi lucrez la Școala Medie de Chimie și Medicină din Vârșeț, în cadrul profilului educațional Tehnician de design grafic și modelare internet.

- **Ce anume vă inspiră cel mai mult în activitatea cu tinerii? Ce v-ați propus să le transmiteți, dincolo de cunoștințe?**

Pe lângă cunoștințe, doresc să le transmit valori precum gândirea critică, empatia și capacitatea de dezvoltare a percepției vizuale. De asemenea, este important să-i încurajez să creadă în ei înșiși și în abilitățile lor, precum și să fie deschiși la diferite idei și perspective. Tinerii trebuie să se simtă împuterniciți și capabili să schimbe lumea din jur.

Trebuie să menționez că la profilul educațional Tehnician de design grafic și modelare internet avem elevi foarte talentați, premiați la diferite concursuri la nivel național și internațional. Acesta este și motivul pentru care propun să fie prezentate și câteva lucrări ale acestor elevi.

La acest profil educațional, elevii explorează diverse subiecte legate de grafica digitală și proiectarea pentru internet, având multe oportunități în ceea ce privește dezvoltarea abilităților și a creativității.

În această direcție, elevii se ocupă de design grafic, fotografie, film, desen, pictură, comunicare vizuală și design pe internet. Fiecare dintre aceste domenii le permite elevilor să exploreze, să experimenteze și să creeze soluții inovatoare. Lucrările realizate de elevi tratează subiecte diferite, dar au un scop comun - înțelegerea procesului de comunicare prin intermediul mediilor vizuale și modul în care oamenii percep mesajele vizuale. Elevii se concentrează pe crearea de materiale vizuale atractive, eficiente și funcționale prin combinarea elementelor grafice. De asemenea, îmbunătățesc tehnicile de bază și avansate de desen și pictură, manual sau cu instrumente digitale.

- **În acest număr al revistei *Lumina* sunteți prezentă ca artistă plastică. Cum s-a născut această latură creativă în viața dumneavoastră? A fost o prezență constantă, în paralel cu celelalte activități sau a apărut mai târziu, ca o continuare firească a drumului profesional?**

Această latură creativă a apărut mult mai târziu. În timpul cercetărilor pentru teza mea de doctorat, am fost nevoită să mă ocup de fotografie și de procesarea acestora pe calculator. Pe lângă fotografiile cu tematică etnografică am început să mă ocup și de fotografie, din care a rezultat expoziția mea personală, denumită „Reflexia”. Pe lângă această expoziție și mici prezentări, am avut încă două expoziții personale cu tematica etnografică: de cătrințe și de cămăși tradiționale. Fiind membră a Societății de Limba Română din Voivodina, am participat la câteva ediții ale Coloniei de Arte Plastice, proiect inițiat de domnul Lucian Marina. Astfel a început și colaborarea mea cu Asociația „Prezent” din Timișoara. Practic, periplul meu în pictură a început în cadrul acestei colonii de artă.

- **Legat de creația vizuală, ce tehnici plastice preferați?**

Am încercat câteva tehnici, dar prefer desenul și pictura cu culori acrilice pe pânză.

- **Ce teme revin adesea în creația dvs.?**

Inspirația o găsesc în natură, în tot ceea ce ne înconjoară. Mă fascinează culorile primăverii și a toamnei, cerului senin sau cel înroșit, în apus de soare - fiecare poartă o poveste aparte, pe care încerc să o povestesc prin fotografii și picturi. Deseori fac fotografii și apoi pictez. Câteodată experimentez cu culorile și cu tehnici mixte, baza fiind culorile acrilice.

- **Privind în urmă la parcursul dumneavoastră profesional și artistic, ce considerați că v-a definit cel mai mult ca profesionist?**

Fiecare segment din parcursul profesional a avut scopul său, ca o verigă în lanțul cunoașterii. La baza tuturor acestor experiențe a stat creativitatea – o legătură armonioasă între util și frumos.

Moartea poetului

Ljubomir SIMOVIĆ

Album cu fotografii din Grecia

În Grecia am intrat pe la Ghevghelia.
Pe-acolo n-am întâlnit nicio statuie.
Am văzut statui mai târziu, la Delphi.
De-ar fi să dăm crezare acelor statui,
atunci ei erau un popor mai frumos decât noi!
La Delphi este și buricul pământului, omphalos,
m-am fotografiat lângă buricul acela!

Acesta aici este Izvorul Castalia.
Aici ne-am fotografiat pe șaptesprezece a cincea.
Pe vremuri aici era un mare sanctuar,
acum au rămas doar gropi și apă.
Aceasta e statuia unui oarecare Antinous.
Îl țin în muzeu, este frumos ca o femeie,
sigur că grecii ăia erau niște fătălai!

Chiar mai rău decât fătălai!
Soțiile le rămâneau însărcinate și cu lebede!
Pe timp de război un rege și-ar fi ars fiica,
iar soția rămasă acasă s-a dedat preacurviei,
el s-a întors din război, și-a adus o târfă,
iar nevastă-sa l-a căsăpît în baie cu toporul!
Mai târziu pe ea a ucis-o propriul ei fiu!
Copiii au fost niște năpăstuiți!
Unul, nefericit, și-a ucis propriul tată,
și, doamne ferește, s-a însurat cu maică-sa!

Ne e ușor astăzi să-i judecăm!
Ar trebui totuși să-i înțelegem!
Pământul încă nu era rotund,
zei erau la tot pasul,
și ce superstiție apăsătoare mai domnea,
nu aveau știință ca noi cei de azi!

Aceasta este Micene, cu baia aceea.
Acesta este mormântul lui Agamemnon.
Aceasta este Poarta Leilor,
îi zice așa de la cei doi lei de piatră.
Și aici suntem eu și Dragoslava!

Delphi

Proști, auzi mă,
Proști, când îți spun,
numai proștilor nu le e teamă de viitor!

Pleacă, nu vreau să mă uit,
Nu vreau să-ți prezic,
ia-ți banii și ofrandele, du-te de aci!

Ce crezi că poți auzi?
Că te vor chema zeii la taifas?
Că te va îmbrățișa zeița din Cipru?
Că vei deveni rege?

Mai bine cheltuie pe târfe
banii pe care îi oferi pentru preziceri!

(Tâmpitul,
dă bani să știe,
iar mai apoi ar plăti cu capul să nu știe!)

Ce e, tot aici ești?
Atunci uită-te puțin mai bine la mine, apropie lampa!
Parcă nu m-ar fi născut o femeie,
ci m-ar fi țesut un păianjen,
și vânturile sărate ar fi sfâșiat pânza de păianjen,
și așa ruptă ar fi împrăștiat-o prin peșteri !

Crezi că arăt așa din cauza bunăstării?
Știu: crezi că de atâta știință
pe lângă lingură îmi curge un râu de lapte și miere?

Orbilor,
Credeți că știința e numai bucurii!

Privind tabloul „Natură statică cu vas de staniu” de Pieter Claesz, în Vechea Pinacotecă din München

Unul vede imaginea șuncii ca pe o șuncă aievea,
iar imaginea paharului o ia drept pahar.

Altul este convins că staniul și sticla
servesc doar pentru a exprima două
reflecții diferite ale unei singure străluciri.

Reflecția vasului de staniu și cea a paharului
pentru al treilea sunt o dovadă a strălucirii lui Dumnezeu!

Al patrulea citește catalogul. Iar al cincilea?

Al cincilea nicidecum să scape
de gândul stânjenitor că
șunca asta a fost odată pulpă!

Tabloul „Bucătăreasa” de Gabriel Metsu

În bucătărie se află o tânără bucătăreasă
îmbrăcată în fustă albastră și bluză roșie.
Și, pus într-un țepuș la frigare,
se arată cocoșul decapitat
care în zori nu va mai trezi satul cu al său cântat;
iar aripile nu mai sunt de zburat, ci de mâncat.

Atârnând într-un cui cu capul în jos,
în spatele bucătăresei se vede un iepure gras.
Nu e greu să-i ghicești soarta:
zăcând jupuit în saramură,
iepurele va fi împănat
și făcut friptură de iepure, adus
împună cu acest cocoș și cu vin,
în fața oaspeților atrași încă din pragul casei
de mirosul de marinadă și friptură de vânat.

În timp ce stau, ca de Crăciun, în fața tabloului
cu această bucătărie și bucătăreasă flamandă,
și în timp ce-mi închipui cât de bine
mi-aș putea petrece iarna împreună
cu ea, cu șuncile și acriturile astea,
aud cum în spatele meu cineva deschide ușa.

Pe cine vede bucătăreasa în ușa
deschisă în spatele meu?

Pe pictor, oare?

Pe vânzător?

Sau îngerul cu balanța-n mână,
și umbra lui, călăul burgului?

În fața tabloului
„Guvernatori ai Ghildei
Negustorilor de Vinuri din Amsterdam”
de Ferdinand Bol

Despre pretențiile scandaloase ale dogarilor,
despre șantajul rușinos al sticlarilor,
despre bețivanii care beau fără să plătească,
despre perceptorii mai înfricoșători decât iadul,
despre recolta care se transformă într-o nenorocire,
vorbesc aici negustorii de vinuri din Amsterdam.

Precum meșterii de canale și stăvilare
care apără Olanda de apele oceanului,
așa și negustorii de vinuri
cu același zel apără Olanda
de inundațiile de vin care năvălesc
în butoaie dinspre Rhin și Burgundia.

Toate acestea au fost meșteșugit pictate:
pânzeturi, pălării, gulere mai albe decât crinul!

Dar pe masă, în fața negustorilor de vin,
eu nu văd niciun pahar de vin!
Pe masă, în loc de pahare de vin,
o călimară cu cerneală ține fiiful!

Balaurul de cerneală?
Potopul de cerneală?
De ce le este frică?

De ce lipsesc paharele din fața călimării!

Întrebare în fața tabloului
„Natură statică cu cireșe și brânză”
de Luis Mendez, pictat pentru colecția regală din Palatul Aranjuez

De ce acest biet pictor, cu stomacul gol,
a pictat aceste bucate țărănești,
aceste două cupe, una mică și una mare,
un bulgăr de brânză de capră,
lângă care se înalță un butoiăș de lemn,
iar acest butoiăș și sticla de vin,
sunt zămislite aidoma unor
adevărate metereze și turnuri?

De ce maestrul, la o așa lume aleasă,
a pictat pentru colecția regală
tocmai aceste bucate
această cetate zidită din alimente?

Pot vasele din pământ să apere,
poate vinul țărănesc să scânteieze,
poate brânza de capră să sature un rege?

Nori negri, sărăcie, foame și război,
cine știe ce se-ascunde în spatele regelui?

Iarna rusească

Dinspre Neva adie nemărginitul roșcat,
dinspre Volga, Nepriadva și dinspre Kama ninge,
suflă vânt dinspre Nipru, bate dinspre Ienisei,
și de acolo, oriunde s-ar duce,
departe spre mare
galben este
Donul.

Dar cine ar putea cuprinde acele nemărginiri,
un olandez a pictat un platou,
iar pe platou pești, stridii, vin auriu,
struguri, iar pe struguri câteva albine:
departe în pribegie, dincolo de lume,
acea imagine mă așteaptă precum casa părintească!

Cină pe Neva

Mi-e plină vârf
farfuria cu zeamă fierbinte
și roșie aburindă!
Să te așezi și să mănânci, ăsta o fi rostul?

De partea cealaltă a farfuriei mele
cineva necunoscut – tocmai din Siberia! –
cu degetele înghețate se apleacă peste farfurie
și cu o lingură de lemn se apucă să mănânce.

Se apleacă peste farfurie - tocmai din mormânt,
ba chiar din nori! – și gustă.
Două lumi
flămânde mănâncă dintr-o singură farfurie!

Două momâi în stepă

1.
În acele stepe
fără sfârșit și fără speranță
nevăzut și inexistent
un mujic
mai mic decât o sămânță
trăiește
laolaltă cu un stog de fân
un câine și cu Steaua polară

2.
Peste acele stepe
fără sfârșit și fără speranță,
în fum și flăcări,
rotesc deasupra
un uliu flămând
și un șoim însetat
nevăzută și inexistentă,
o țărancă
cu trei ouă în poală,
zorește
să hrănească Moscova mistuită de foc.

Moartea poetului

Când moare un poet
moartea îi ridică ceața de pe versuri,
orașele răsar cu adevărat pe cer,
și un măr plin de păsări plutește de-a lungul râului de foc.

Când moare un poet
deasupra vârfurilor copacilor foșnește
o stea care cuprinde toată bolta cerului,
iar poetul nu mai aude lătrat de câine sau sunet de corn;
învinși de lumina pe care nu o pot vedea
supraveghetorii se retrag
în întunericul nenumit din care au venit.

Când moare un poet
moartea îi face dreptatea
pe care viața i-o refuzase.
Pe la proor, în arie, vântul separă
aerul curat și lumina din pleavă.
Poetul, îmbrăcat în zdrențele propriei piei,
și mort e fugărit de flăcări peste ghețuri,
și dintr-o altă lume el și mort
privește prin noi o a treia lume.

Când moare un poet
păsările încep să zboare
peste grânele secerate și marea înflorită.
Trandafirul chiar călărește un cal,
bărbatul își duce în apa mării femeia cu care a dormit,
iar vântul presară grâu peste tobe, flaute și arme.

Și aerul, despicat de un stejar,
și oameni cruzi, și câmpuri întunecate și fiare,
privesc cum mormântu-i se înalță-n lume
alergând pe cei ce-odată îl fugăreau.

Domentian

Doamne, ajută-mă
atunci când vine clipa să schimb lumea,
să mor în liniște, privind
acea lumină aurie care nu se stinge!

Ljubomir Simović (1935-2025), poet, dramaturg, romancier, eseist, critic literar, traducător, membru al Academiei Sârbe de Științe și Arte. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității din Belgrad, specializarea Literaturile iugoslave și limba sârbă. În 1968 a urmat un curs de limbă și cultură italiană la Universitatea din Genova. În poezia sârbă contemporană este considerat a fi unul dintre cei mai dinamici autori care a contribuit esențial la emanciparea literaturii de dogmatismul stalinist al perioadei postbelice.

Poezii: *Elegii slave* (1958), *Morminte vesele* (1961), *Coifuri* (1968), *Înainte de cel de-al treilea cântat al cocoșilor* (1972), *Sâmbăta* (1976), *Orizont pe două ape* (1980), *Gândul la mare* (1982), *Zece invocații către Maica Domnului de la Hilandar* *Cea cu trei mâini* (1983), *Răsăritene* (1983), *Orașul de sus* (1990), *Acul și ața* (1992), *Coaja oului* (1998), *Punct* (2001, 2004), *Planeta Dunărea* (2009). Mai multe ediții de poezii alese (1980, 1985, 1987, 1994, 1995, 1998, 1999). În 2008, la Beogradska knjiga i-au apărut *Opere alese* (în 12 volume).

Teatru: *Hasanaginica*, *Miracolul din Šargan*, *Teatrul ambulant Šopalović* și *Lupta de la Câmpia Mierlei*, traduse și jucate în Polonia, Cehia, Slovacia, Franța, Elveția, Canada, Belgia și Maroc, precum și în toate republicile ex-iugoslave.

Este autor al mai multor volume de eseuri și critică literară despre scriitorii sârbi.

Este câștigătorul celor mai importante premii și recunoașteri pentru poezie și dramă: Premiul „Sterija”, Premiul „Branko Miljković”, Premiul „Milan Rakić”, Premiul de Octombrie al orașului Belgrad, Premiul „Dis”, Premiul „Desanka Maksimović”, Premiul „Žička Hrisovulja”, Premiul „Joakim Vujić”, Premiul „Vasko Popa”, Premiul „Jovan Dučić”, Premiul „Toamna de la Smederevo”, premiul acordat în 2013 de Instituția Srpăskă književna zadruga, Premiul Opera Omnia „Dositej Obradović” (2016), Premiul European pentru Poezie „Petru Cârdu” (2018) și Medalia Academiei Sârbe de Științe și Arte pentru contribuții deosebite în domeniul artei sârbe (2022).

Notă și traducere de Simeon LĂZĂREANU

Instrucțiuni de redactare a lucrărilor științifice

Autorii sunt rugați să trimită lucrările științifice în vederea publicării acestora în revista *Lumina* pe adresa de e-mail **revistalumina47@gmail.com**.

Lucrările vor fi redactate cu respectarea următoarelor cerințe:

- Format A4, stilul Times New Roman, corp 12, la interval de 1,5 între rânduri
- Numărul maxim de pagini: 9 (cu rezumat, concluzii și bibliografie)
- Autorii lucrărilor vor indica afilierea și adresa de contact (e-mail)
- Rezumatul va fi urmat de cuvintele-cheie
- Titlul, rezumatul și cuvintele-cheie vor fi redactate și în limba engleză. Acestea vor fi plasate la finalul lucrării, în urma bibliografiei
- Referințele bibliografice vor fi inserate folosind notele de subsol, iar titlurile citate se vor regăsi și în bibliografia de la finalul textului
- Notele de subsol vor fi redactate după următorul model:

Virginia Popović, *Opinii și reflecții*, Editura Libertatea: Panciova, 2013, p. 71.

Lucian Alexiu, „Petre Stoica – Notații fragmentare despre poet”, în *Poesis*, nr. 1/2021, p. 74.

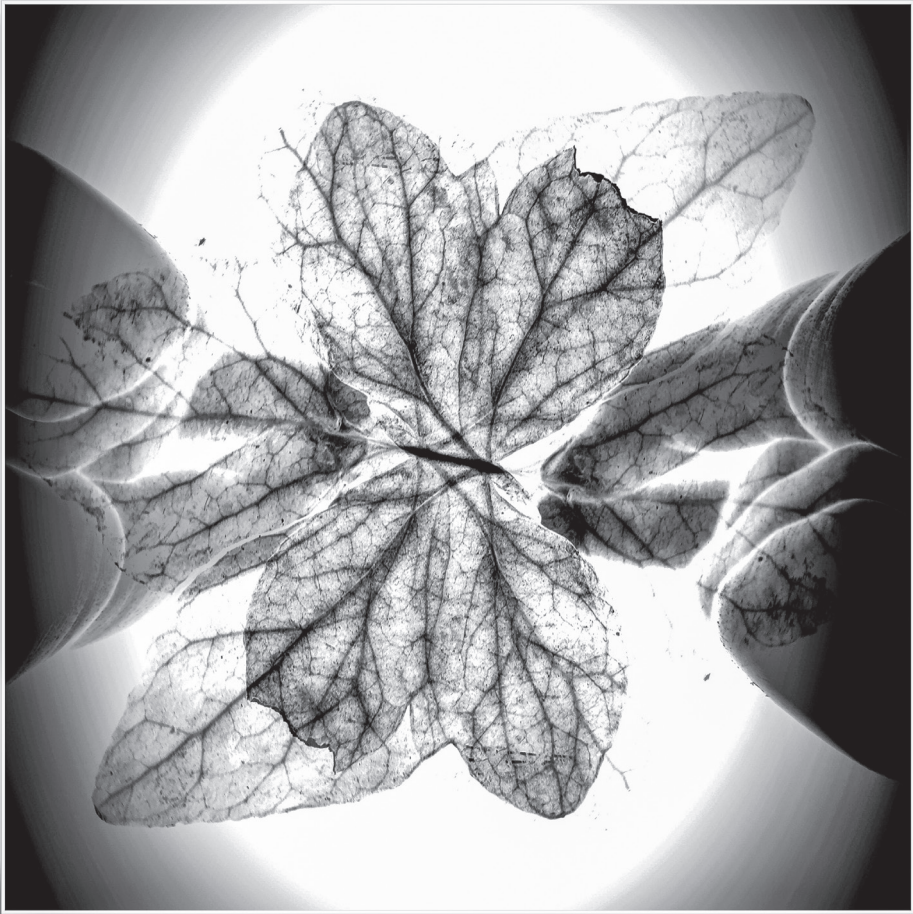
- Titlurile citate în lucrare vor fi marcate cu italic/cursiv, cu excepția celor apărute în reviste, care vor fi trecute între ghilimele
- Evidențierea sintagmelor se va face cu italic/cursiv
- Referințele bibliografice vor fi trecute în ordine alfabetică, după următorul model:

Alexiu, Lucian, „Petre Stoica – Notații fragmentare despre poet”, în *Poesis*, nr. 1/2021.

Popović, Virginia, *Opinii și reflecții*, Editura Libertatea: Panciova, 2013.

Popović, dr. Virginia, *Prefață* la volumul *Dacica, Dacica, pretitudineni în sufletul meu* de Felicia Marina Munteanu, Editura Libertatea: Panciova, 2015, p. 5-10.

URL: Pârvan, Dana, „Scrisul ca formă de căutare”, <https://www.observatorcultural.ro/articol/scrisul-ca-forma-de-cautare/> (accesat în 2 iunie 2023).

Instrucțiuni pentru recenzenți

Revista de literatură, artă și cultură transfrontalieră *Lumina* își propune să asigure un înalt nivel de calitate a lucrărilor publicate. Participarea recenzenților în acest proces este de mare importanță.

1. Recenzarea lucrării este anonimă, pe principiul peer-review;
2. Recenzia se trimite pe un formular corespunzător pe care recenzentul îl primește de la redactor;
3. În procesul de evaluare, recenzentul analizează dacă lucrarea este un studiu original, dacă este relevantă tematic pentru profilul revistei, dacă se bazează pe cunoștințe științifice relevante din domeniul respectiv;
4. Recenzentul propune redacției: 1) acceptarea lucrării fără modificări, 2) acceptarea lucrării cu modificări minore; 3) acceptarea lucrării cu modificări majore (după refacere, se trimite la recenzenți); 4) revizuire și retrimiteră (după refacere, se trimite la recenzenți); 5) respingere
5. În cazul în care se recomandă modificarea lucrării, recenzentul indică: a) modificările necesare pentru ca lucrarea să fie publicată, b) modificările recomandate, dar care nu sunt obligatorii;
6. În cazul în care se propune respingerea lucrării pentru publicare, trebuie oferită o justificare concisă;
7. De la recenzenți nu se așteaptă să efectueze corectura și revizuirea lucrării, dar este recomandat să indice dacă este necesară corectura lucrării;
8. Recenzentul trebuie să informeze redactorul dacă există un conflict de interese în legătură cu recenzia unei lucrări anume;
9. Recenzentul trebuie să informeze redactorul dacă observă orice încălcare a codului etic și științific în lucrare.

LUMINA, revistă de literatură, artă și cultură transfrontalieră
Anul LXXVIII, nr. 7-9/2025 (689-691)
cu sprijinul Secretariatului Provincial pentru Cultură, Informarea Publică
și Relațiile cu Comunitățile Confesionale din Voivodina

*

Cele mai sigure abonamente la revista „Lumina” se pot face
la administrația CPE LIBERTATEA, Ž. Zrenjanina 7,
26000 PANČEVO
Telefon +381 13 351-281; +381 13-353-401

E-mail:

www.libertatea-publicatii.rs
revistalumina47@gmail.com

*

Cont curent NIU „Libertatea” Pančevo – pt. LUMINA
160-115495-75
BANCA INTESA

*

Prețul unui număr este de 300,00 dinari
Costul unui abonament individual pe anul 2025 în Serbia
– inclusiv taxele poștale – 1.200,00 dinari

*

Pentru întreprinderile comerciale din Serbia care se ocupă
de plasarea revistei în străinătate
(cel puțin cinci abonamente anuale) – inclusiv taxele poștale

*

Abonamentul individual și pentru instituțiile din Europa este de
40 EURO iar pentru celelalte continente – 60 USD

*

Lumina exprimă gratitudini tuturor care se vor
înscrie pe noua listă a abonaților,
facilitând astfel continuitatea apariției revistei.

*

Tipografia:
DONAT GRAF DOO,
Belgrad

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Biblioteke Matice srpske, Novi Sad

821.135.1

LUMINA : revistă de literatură, artă și cultură transfrontalieră / redactor responsabil Marina Kalkan. - Anul 1, nr. 1 (12 ianuarie 1947)-

. - Panciova : Libertatea, 1947- (Beograd : DONAT GRAF DOO). - 23 cm

Tromesečno.

ISSN 0350-4174 = Lumina

COBISS.SR-ID 15911938